

OUNASJOEN LUONNONTALOUDELLINEN KEHITTÄMISSUUNNITELMA

**YHTEENVETO OSASELVITYKSISTÄ JA SUOSITUKSET OUNASJOEN LUONNONTALOUDELLI-
SEN KÄYTÖN KEHITTÄMISELLE**

**English summary: Development plan of the natural recourses of the River Ounasjoki in Finnish
Lapland
Summary of the reports and the recommendations**

Pohjakartat © Maanmittauslaitos, lupanro 7/MML/15

Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnittelun johtoryhmä on vastuussa julkaisun sisällöstä, eikä siihen voida vedota vesihallituksen virallisena kannanottona.

VESIHALLITUKSEN TIEDOTUKSIA koskevat tilaukset: Valtion painatuskeskus PL 516, 00101 Helsinki, puh. (90)539 011/julkaisutilaukset

ISBN 951-46-9836-3
ISSN 0355-0745

ESIPUHE

Lapin vesipiirin vesitoimisto aloitti v. 1981 yhdessä alueen kuntien ja seutukaavaliiton kanssa Ounasjoen voimataloudelle vaihtoehtoisen suunnittelun. Ounasjoki rauhoitettiin vesivoiman rakentamiselta lailla (703/83) v. 1983, jonka jälkeen suunnittelun nimi muutettiin Ounasjoen luonnontaloudelliseksi kehittämissuunnitteluksi. Maa- ja metsätalousministeriö nimesi suunnittelulle laajapohjaisen johtoryhmän ja eri intressipiirejä edustavan seurantaryhmän. Käytännön suunnittelutyö on tehty Lapin vesipiirin vesitoimiston (nyk. Lapin vesi- ja ympäristöpiiri) johdolla eri viranomaisten ja yhteisöjen kanssa.

Suunnittelu jaettiin 10 osaselvitykseen, joista ovat vastaan- neet Lapin vesipiirin vesitoimisto (suunnittelun tavoiteraportti, vesiensuojeluselvytys, kalatalousselvitys, uittosuunnitelmat, veneily- ja vesiretkeilysuunnitelma, suunnittelun loppuraportti), Lapin seutukaavaliitto (ranta-alueiden käyttöselvitys, elinkeinoselvitys), Lapin lääninhallitus (luonto- ja luonnonvarat) sekä Matkailun edistämiskeskuksen Rovaniemen aluetoimisto (matkailusuunnitelma).

Johtoryhmä on käsitellyt laaditut osaselvitykset ja esittänyt kannanottonsa ja toimenpidesuosituksensa Ounasjokialueen kehittämislle loppuraportissa, joka luovutettiin maa- ja metsätalousministeriölle 30.6.1986. Tämän jälkeen maa- ja metsätalousministeriö pyysi lausunnot johtoryhmän mietinnöstä eri tahoilta.

Tämä julkaisu sisältää Ounasjoen suunnittelun johtoryhmän loppuraportin ministeriölle luovutetussa muodossa valokuvilla täydennettynä sekä tiivistelmän suunnittelusta ja sen tulok-
sista englanniksi. Julkaisun laatimisesta ovat vastanneet DI Reino Kurkela Lapin vesi- ja ympäristöpiiristä ja arkkitehti Maisa Siirala vesi- ja ympäristöhallituksesta.

SUOMEN SÄÄDÖSKOKOELMA

1983

Julkaistu Helsingissä 24 päivänä elokuuta 1983

N:o 703—713

SISÄLLYS

N:o		Sivu
703	Laki Ounasjoen erityissuojelusta	1461
704	Laki emakopperintalain muuttamisesta	1462
705	Asetus Saksan Demokraattisen Tasavallan kanssa tehdyn maksusopimuksen muutosten voimaansaattamisesta	1463
706	Asetus Egyptin kanssa tehdyn kulttuurisopimuksen voimaansaattamisesta	1464
707	Asetus Suomen, Norjan ja Ruotsin välillä yhteistyötä ulkomaanopetuksen alalla tehdyn sopimuksen voimaansaattamisesta	1465
708	Asetus villieläimistön ja -kasviston uhanalaisten lajien kansainvälistä kauppaa koskevan yleissopimuksen I ja II liitteen muutosten voimaansaattamisesta	1466
709	Asetus Helsingin yliopiston apulaisprofessorin viroista annetun asetuksen 8 §:n muuttamisesta	1467
710	Asetus terveyden- ja sairaanhoidon hallinnon varsinaisen professorin viran perustamisesta Helsingin yliopiston lääketieteelliseen tiedekuntaan	1468
711	Valtioneuvoston päätös lihan tuotantoavustuksista annetun valtioneuvoston päätöksen 11 §:n muuttamisesta	1469
712	Valtioneuvoston päätös vaikeasti sairaan lapsen hoitoa ja kuntoutusta varten myönnettävästä avustuksesta vuonna 1983 annetun valtioneuvoston päätöksen 3 §:n muuttamisesta	1470
713	Maa- ja metsätalousministerion päätös teollisuuden vesiensuojelulainojen korosta	1471

N:o 703

Laki

Ounasjoen erityissuojelusta

Annettu Helsingissä 19 päivänä elokuuta 1983

Eduskunnan päätöksen mukaisesti, joka on tehty valtiopäiväjärjestyksen 67 §:ssä määrityllä tavalla, säädetään:

1 §

Voimalaitoksen rakentamiseen Ounasjoessa, siihen laskevissa sivujoissa sekä Ounasjärveen laskevissa joissa ei saa myöntää vesilaisia (264/61) tarkoitettua lupaa.

2 §

Edellä 1 §:ssä tarkoitettusta rakentamiskielosta aiheutuvasta korvausvelvollisuudesta säädetään erikseen.

Helsingissä 19 päivänä elokuuta 1983

Tasavallan Presidentti
MAUNO KOIVISTO

3 §

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta ja soveltamisesta annetaan tarvittaessa asetuksella.

4 §

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä syyskuuta 1983.

Ministeri Matti Abde

Hallituksen esitys 279/82
Laki- ja talousvaliok. miet. 29/82
Suuren valiok. miet. 301/82
Laki- ja talousvaliok. miet. 1/83

OUNASJOEN LUONNONTALOUDELLINEN
KEHITTÄMISSUUNNITELMA
YHTEENVETO OSASELVITYKSISTÄ JA SUOSITUKSET OUNASJOEN
LUONNONTALOUDELLISEN KÄYTÖN KEHITTÄMISELLE

S I S Ä L T Ö

Sivu

KUVALUETTELO JA TAULUKKOLUETTELO	6
JOHTORYHMÄN KIRJE MAA- JA METSÄTALOUSMINISTERIÖLLE	8
1 JOHDANTO	15
2 OUNASJOKIALUEEN KUVAUS	
2.1 Luonto ja vesistöalue	17
2.2 Väestö ja elinkeinoelämä	18
3 SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET	
3.1 Suunnitelmat Ounasjoen vesivoiman rakentamiseksi ja Ounasjoen vaihtoehtoinen käyttö	24
3.2 Suunnittelun organisaatio ja yleiset tavoitteet	26
3.3 Osaselvitysten tavoitteet	28
4 LUONNONTALOUDELLISET KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET JA NIIDEN YHTEENSOVITTAMINEN	34
4.1 Luonnonvarojen hyödyntäminen	34
4.2 Rantojen käytön suuntaviivat ja tulvien huomioonotto	39
4.21 Pellot ja rantametsät	39
4.22 Asutus ja rantojen käyttö	40
4.23 Tulvien huomioonotto	42
4.3 Vesiensuojelun vaatimukset	42
4.31 Ounasjoen vesistön kuormittajat	42
4.32 Ounasjoen vesistön nykytila	46
4.33 Vesiensuojelun kehittämismahdollisuudet	47
4.4 Kalatalouden kehittämismahdollisuudet	49
4.41 Kalojen elinympäristön parantaminen	50
4.42 Eri kalalajien hoitotarpeet	51
4.43 Kalastuksen järjestely	53
4.44 Kalan käyttö, kalakauppa ja kalateollisuus	56

4.5	Matkailun kehittäminen	56
4.6	Veneilyn ja vesiretkeilyn kehittäminen	63
4.7	Uiton järjestäminen	64
4.8	Muu elinkeinoelämän kehittäminen	70
4.81	Yleisten toimintaedellytysten parantaminen	70
4.82	Maatalouden kehitysnäkymiä	71
4.83	Porotalouden kehitysnäkymiä	73
4.84	Muun yritystoiminnan kehitysnäkökulmat	74
5	TOIMENPIDESUOSITUKSET	76
5.1	Yleistä	76
5.2	Suosituksien Ounasjoen luonnontaloudelliseksi kehittämiseksi	76
5.21	Vesiensuojelu	76
5.211	Vesistön tila ja sen parantaminen	76
5.212	Vesistön kuormitus ja sen rajoittaminen	77
5.213	Lisätutkimusten ja seurannan tarve	78
5.214	Vesiensuojelutoimenpiteiden toteuttaminen	78
5.22	Kalatalouden kehittäminen	79
5.221	Kalojen elinympäristön parantaminen	79
5.222	Hoitotarpeet ja suositukset kalalajeittain	80
5.223	Kalastuksen järjestely	80
5.224	Jatkoselvitysten tarve	81
5.23	Matkailun kehittäminen	82
5.231	Yleisten edellytysten parantaminen	82
5.232	Veneilyn ja vesiretkeilyn kehittäminen	83
5.233	Muut ohjelmalvelut	84
5.234	Majoituspalvelujen kehittäminen	85
5.235	Yhteistoiminnan lisääminen matkailussa	86
5.24	Uittoa koskevat suositukset	86
5.241	Käytöstä poisjääneiden uittoväylien kunnostus	86
5.242	Uiton toimintapaikkojen järjestäminen ja uittopuomien lisääminen	87
5.243	Uittoa koskevien suositusten toteuttaminen	88

5.25	Tulvien huomioonotto	88
5.26	Rantojen käyttö	91
5.27	Elinkeinojen kehittäminen ja muu alueen elin- ehtojen parantaminen	91
5.271	Teknisen huollon kehittäminen	91
5.272	Maatalouden kehittäminen	92
5.273	Metsien moninaiskäytön kehittäminen	93
5.274	Koulutus ja neuvonta	94
5.3	Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämisen edellyttämät määrärahat	95
5.31	Ounasjoen perinteisten käyttömuotojen, kuten kalatalouden ja uiton kehittäminen	95
5.32	Ounasjoen uusien käyttömuotojen kehittäminen ja vesiensuojelu	95
5.33	Ounasjokialueen kehittämisraha	95
5.34	Ounasjokialueen peruspalvelujen kehittäminen	96
	KIRJALLISUUTTA	97
	ENGLISH SUMMARY	99

K U V A L U E T T E L O

- Kuva 1. Ounasjoen vesistöalue.
- Kuva 2. Ounasjoen vesistön vesivarat.
- Kuva 3. Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman organisaatio.
- Kuva 4. Ounasjokialueen paliskuntien tärkeimmät laidunalueet.
- Kuva 5. Jääpatojen muodostumispaikat Ounasjoella.
- Kuva 6. Ounasjoen kalansaaalis osa-alueittain vuosina 1981 - 1984.
- Kuva 7. "Ounasjokitie" ja "Tunturien tie".
- Kuva 8. Veneily- ja vesiretkeilysuunnitelman rantautumispaikat ja opastuskohteet.
- Kuva 9. Entisten uittoväylien kunnostushankkeet kesällä 1985.
- Kuva 10. Uittosääntöön otettaviksi esitetyt uiton toimintapaikat.

T A U L U K K O L U E T T E L O

- Taulukko 1. Ounasjokialueen kuntien väestömäärien kehitys.
- Taulukko 2. Ammatissa toimivan väestön jakautuminen elinkeinoittain.
- Taulukko 3. Työttömyysaste ja työttömien määrä Ounasjokialueen kunnissa ja Lapissa.
- Taulukko 4. Arvio Ounasjoen vesistöön tulevasta vuotuisesta ravinnekuormituksesta.
- Taulukko 5. Yöpymiset majoitusmuodoittain Ounasjokivarressa v. 1983

V A L O K U V A T

- Ounasjoen latvavesiä, sivu 16, kuva Reino Kurkela.
- Kaukosen kylä, sivu 23, kuva Maisa Siirala
- Ounasjoen pohjoisin lossi, sivu 75, kuva Maisa Siirala

Työryhmämuistio MMM 1986 : 5

OUNASJOEN SUUNNITTELUN JOHTORYHMÄN
MUISTIO

Maa- ja metsätalousministeriö

Helsinki

1986

Maa- ja metsätalousministeriölle

Maa- ja metsätalousministeriö asetti kirjeellään 30.6.1983 nro 3055/04 MMM 1983 työryhmän, jonka tehtävänä oli virkатыönä toimia Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman valmistamisen johtoryhmänä.

Työryhmän tehtävänä oli Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman päälinjojen laatiminen ja valtakunnallisten intressien huomioonotto sekä ohjelman suunnitteluun liittyvien keskeisten taloudellisten ja käytännön kysymysten päätöksenteko. Näitä olivat muun muassa suunnittelun tavoitteiden täsmentäminen, toimintasuunnitelman hyväksyminen, rahoitus suunnitelman laatiminen, osaselvitysten vastuuhenkilöiden nimeäminen ja suunnittelutyön edistymisen valvonta, työn niveltäminen muuhun suunnitteluun sekä toimenpide- ja kehittämissuosituksen hyväksyminen.

Tavoitteena oli, että Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma valmistuu vuoden 1985 loppuun mennessä ja suunnitelman laatimisen noudatetaan tarkoituksenmukaisella tavalla maa- ja metsätalousministeriön Ounasjokityöryhmän muistiossa 28.4.1983 esitetyjä tavoitteita ja toimintaehdotuksia. Työn valmistumisen määräaika maa- ja metsätalousministeriö jatkoi myöhemmin ensin 30.4.1986 saakka ja sitten 30.6.1986 saakka.

Työryhmän puheenjohtajaksi maa- ja metsätalousministeriö kutsui suunnittelija Terttu Melvasalon maa- ja metsätalousministeriöstä sekä jäseniksi ylitarkastaja Harri Dahlströmin ja luonnonsuojeluvalvoja Antti Haapasen maa- ja metsätalousministeriöstä, ympäristönsuojelun tarkastaja Yrjö Karjalaisen Lapin lääninhallituksesta, vesipiirin johtaja Martti Pyyryn Lapin vesipiirin vesitoimistosta sekä ylijohtaja Runo Savisaaren vesihallituksesta. Työryhmän sihteeriksi maa- ja metsätalousministeriö kutsui vanhempi insinööri Simo Perkkiön Lapin vesipiirin vesitoimistosta. Maa- ja metsätalousministeriö täydensi työryhmää kutsumalla 7.7.1983 työryhmän jäseniksi apulaisprofessori Rauno Ruuhijärven Suomen Luonnonsuojeluliitosta ja 27.1.1984 seutukaavajohtaja Pekka Leinosen Lapin seutukaavaliitosta. Ylitarkastaja Terttu Melvasalon pyydettyä vapautusta työryhmän puheenjohtajuudesta kutsui maa- ja metsätalousministeriö hänen tilalleen 14.9.1984 työryhmän puheenjohtajaksi suunnittelija Sakari Ervolan maa- ja metsätalousministeriöstä sekä seutukaavajohtaja Pekka Leinosen pyydettyä vapautusta johtoryhmän jäsenyydestä kutsui maa- ja metsätalousministeriö hänen tilalleen 22.7.1985 vt. seutukaavajohtaja Esko Revon Lapin seutukaavaliitosta.

Työryhmä otti nimekseen Ounasjoen suunnittelun johtoryhmä.

Johtoryhmän työhön on lisäksi osallistunut vesihallituksen nimeämänä yhdyshenkilönä arkkitehti Maisa Siirala.

Maa- ja metsätalousministeriö kutsui lisäksi seurantaryhmän seuraamaan luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman valmistelua. Sen kokoonpano oli seuraava:

- Pj. Vesipiirin johtaja Martti Pyyny, Lapin vesipiirin vesitoimisto
 Liikkeenharjoittaja Aukusti Ylitalo, Enontekiön kunta
 Kunnanhallituksen puheenjohtaja Erkki Toivola, Kittilän kunta
 Elinkeinoasiamies Aaro Lehtoniemi, Rovaniemen maalaiskunta
 Toimistopäällikkö Ahti Silvennoinen, Geologian tutkimuskeskus
 Läänineläinlääkäri Sulo Rahko, Kemijoen kalastuskuntien liitto
 Metsänhoitaja Lauri Hemmi, Kemijoen uittoyhdistys
 Toiminnanjohtaja Marjaleena Nenonen, Kemijoen vesiensuojeluyhdistys
 Puheenjohtaja Timo Heiskanen, Lapin kalamiespiiri
 Kalastusbiologi Olli Tuunainen, Lapin kalastuspiirin kalastustoi-
 misto
 Toimistopäällikkö Eero Svanberg, Lapin lääninhallitus
 Metsäinsinööri Pauli Pahtaja, Lapin luonnonsuojelupiiri
 Emäntä Annikki Korva, Lapin läänin maatalouskeskus
 Piirimetsänhoitaja Jorma Vierula, Lapin piirimetsälautakunta
 Toimistopäällikkö Heikki Lampela, Matkailun edistämiskeskus
 Ylimetsänhoitaja Hannu Vainio, Metsähallinnon Perä-Pohjolan piiri-
 kuntakonttori
 Intendentti Martti Linkola, Museovirasto
 Tutkija Erkki Ikonen, Riista- ja kalatalouden tutkimuslaitos
 Toimistopäällikkö Matti Raivio, Vesihallitus
 Toiminnanjohtaja Veikko Huttu-Hiltunen, Paliskuntain Yhdistys
 Puheenjohtaja Sulo Paksuniemi, Metallityöväen liitto
 Aluetoimistija Veijo Törmänen, Valtion Työntekijäin ja Viranhalti-
 tijain liitto
 Seutukaavainsinööri Timo Laisi, Lapin seutukaavaliitto
 (22.7.1985 saakka)
 Osastopäällikkö Ossi Repo, Lapin seutukaavaliitto
 (22.7.1985 alkaen)
 Poromies Johan Henrik Näkkäläjärvi, Saamelaisvaltuuskunta

Maanviljelijä Tauno Iivonen, Ounasjokiyhdistys r.y.
Siht. Vanhempi insinööri Simo Perkkiö, Lapin vesipiirin vesitoimisto

Seurantaryhmä on pitänyt kuusi kokousta.

Työryhmä on pitänyt 23 kokousta sekä kuullut suunnittelun eri vaiheissa muun muassa Enontekiön ja Kittilän kuntien sekä Rovaniemen maalaiskunnan edustajia.

Luonnontaloudellista kehittämissuunnitelmaa varten on tehty seuraavat osaselvitykset:

- Ounasjoen suunnittelun lähtökohdat ja tavoitteet
(Vesihallitus. Tiedotus 245, 1984)
- Ounasjoen alueen luonto ja luonnonvarat
(Vesihallitus. Tiedotus 272, 1986)
- Ounasjoen vesistön nykytila sekä Ounasjoen kokonaisfosforipitoisuus eri kuormitus- ja virtaamatilanteissa
(Vesihallitus. Tiedotus 273, 1986)
- Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma
(Vesihallitus. Tiedotus 274, 1986)
- Ounasjoen entisten uittoväylien kunnostussuunnitelmat ja Ounasjoen uittoaluesuunnitelma
(Vesihallitus. Tiedotus 268, 1985)
- Ounasjoen veneily- ja vesiretkeilysuunnitelma
(Vesihallitus. Tiedotus 246, 1984)
- Ounasjokivarren matkailu
(Vesihallitus. Tiedotus 264, 1985)
- Ounasjoen ranta-alueiden käyttö
(Vesihallitus. Tiedotus 263, 1985)
- Ounasjoen alueen elinkeinot ja niiden kehittäminen
(Vesihallitus. Tiedotus 265, 1986)
- Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen.
Yhteenveto osaselvityksistä ja suositukset Ounasjoen luonnontaloudellisen käytön kehittämiseksi
(Vesihallitus. Tiedotus 275, 1986)

Lisäksi on julkaistu vesihallituksen monistesarjassa selvitys jääpatojen

aiheuttamista tulvista Ounasjoella (Vesihallituksen monistesarja nro 309, 1985).

Julkaisujen toimittamisesta ovat huolehtineet lähinnä arkkitehti Maisa Siirala vesihallituksesta ja diplomi-insinööri Reino Kurkela Lapin vesipiirin vesitoimistosta.

Alueen kuntien ja Ounasjoen suunnittelun seurantaryhmän tekemien aloitteiden johdosta johtoryhmä teki lisäksi 13.2.1984 maa- ja metsätalousministeriölle esityksen Ounasjokialueen peruselinkeinojen kehittämisestä.

Saatuaan työnsä päätökseen työryhmä kunnioittavasti jättää maa- ja metsätalousministeriölle hyväksymänsä yhteenvetoraportin, joka sisältää Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman toimenpide- ja kehittämissuosituksen.

Helsingissä 30. päivänä kesäkuuta 1986

Sakari Ervola

Harri Dahlström

Antti Haapanen

Yrjö Karjalainen

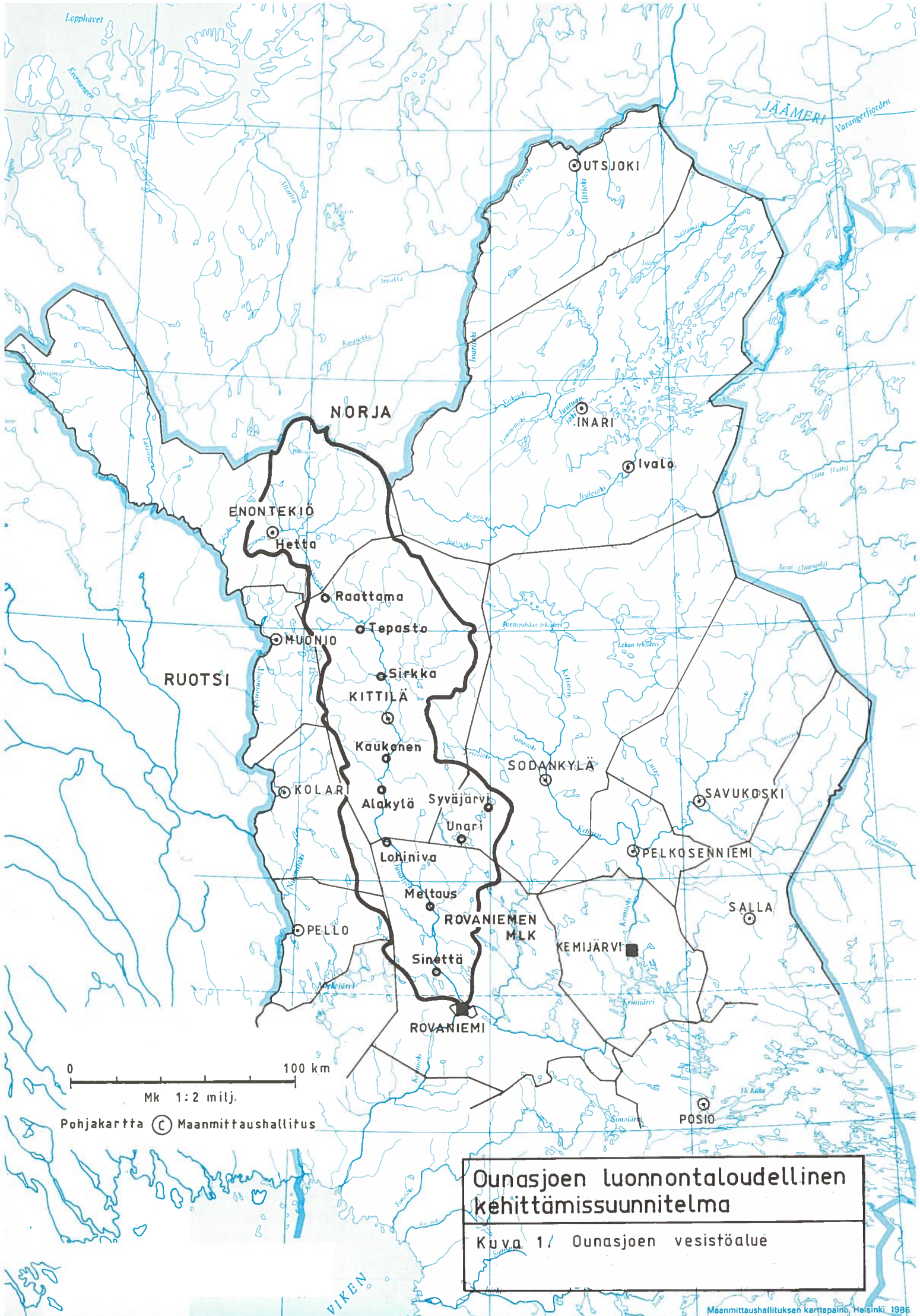
Martti Pyyny

Esko Repo

Rauno Ruuhijärvi

Runo Savisaari

Simo Perkkiö

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma

Kuva 1/ Ounasjoen vesistöalue

1 JOHDANTO

Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman laatimisen lähtökohtana on ollut toisaalta voimataloudelliselle rakentamiselle vaihtoehtoisten käyttömahdollisuuksien tutkiminen, minkä teki ajankohtaiseksi Ounasjokilain hyväksyminen vuonna 1983 ja toisaalta Ounasjokialueen elinolojen ja elinkeinoelämän jälkeenjääneisyys. Tämä on ilmennyt muun muassa muuta Lappia korkeampana työttömyytenä, suurena väestökatona ja teollisten työpaikkojen vähäisyytenä. Ounasjokialueella on koettu kehitystä jarruttavaksi tekijäksi myös epävarmuus Ounasjoen voimataloudellisen käytön toteutumisesta. Edelleen kehityksen esteenä on ollut väestön mielipiteiden jyrkkä kahtiajako Ounasjoen käytöstä ja suojelusta, mikä on vaikeuttanut alueen muutakin kehittämistä.

Luonnontaloudellisen kehittämistyön tavoitteena on ollut Ounasjoen ja siihen liittyvien toimintojen ja elinkeinojen kehittämismahdollisuuksien kartoittaminen. Tällä tavoin on pyritty tuomaan objektiivista, tutkittua tietoa alueen väestölle, yrittäjille ja kunnille niistä mahdollisuuksista, jotka liittyvät luonnontalouteen. Samalla on laadittu valtiovallalle ja poliittisille päätöksentekijöille tarkoitettu tiivistetty ohjelma toimenpide-esityksiksi ja niiden rahoittamiseksi. Luonnontaloudellinen kehittäminen on kuitenkin vain osa Ounasjokialueen kokonaisvaltaisesta kehittämisestä ja myös vain osa alueen taloudellisesta kehittämisestä.

Suunnittelutyön informatiivista, tiedottavaa luonnetta on pyritty toteuttamaan muun muassa sillä, että työn aikana laaditut selvitykset on julkaistu vesihallituksen tiedotuksia-sarjassa ja jaettu sarjan tavanomaisesti jakelua laajemmalle piirille muun muassa alueen kunnille ja viranomaisille sekä useille yhdistyksille.

Suunnittelutyön yhteydessä tehdyt osaselvitykset on laadittu yhteistyössä kyseessä olevan alan intressiryhmien kanssa. Muun muassa uittoa ja elinkeinojen kehittämistä koskevien selvitysten yhteydessä on pidetty kyläkokouksia ja lisäksi on suoritettu laajoja kyselyjä. Osaselvitysten yhteensovittaminen on tapahtunut Ounasjoen suunnittelun johtoryhmässä Ounasjoen seurantaryhmän ja kuntien kannanottojen pohjalta.

Parin viime vuoden aikana on voitu havaita muun muassa rakennustoimin-

nan vauhdittumista Ounasjokivarressa. Suunnittelutyöstä ja laadittavana olleista selvityksistä on alueen yrittäjien taholta tullut myös runsaasti kyselyjä. Yhteydenottoon on useimmiten ollut syynä uuden toiminnan aloittaminen. Yritystoiminnan elpymistä ja alueen muuta myönteistä kehitystä tulisi eri tavoin tukea ja siihen pyritään myös luonnontaloudellisen kehittämistyön eri suunnitelmilla ja toimenpide-esityksillä.

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma on ensimmäinen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma, mitä Suomessa on laadittu. Sitä on jo käytetty hyväksi muissa samantyyppisissä suunnittelukohteissa.

Ounasjokialue on luonnoltaan monimuotoista, maisema vaihtelee puuttomista tuntureista ja latvajärvistä vuolaisiin koskiin. Pallasjärvi, takana Pallastunturit (valokuva R. Kurkela).

2 OUNASJOKIALUEEN KUVAUS

2.1 LUONTO JA VESISTÖALUE

Ounasjoki on suurin kokonaan maamme rajojen sisällä olevista rakentamattomista joista. Sen valuma-alueen (kuva 1) suuruus on 13 968 km², mikä on 27 % koko Kemijoen vesistöalueesta (Vesihallitus 1984). Ounasjoki yhtyy Kemijokeen napapiirillä kuljettuaan 300 kilometrin matkan Enontekiön Ounasjärveltä Rovaniemelle.

Ounasjoen latvavedet saavat alkunsa Norjan ja Suomen väliseltä erämaa-alueelta, jossa vaihtelevat tunturipaljakat, vaarat, vaarajonot ja niiden väliset palsasuot. Maaston keskikorkeus on latva-alueilla 450 metriä, mutta vaarojen lakialueet kohoavat yli 600 metriä merenpinnan yläpuolelle.

Ounasjoki alkaa Ounastunturin juurelta Ounasjärveltä. Järvi on 287 metriä merenpinnan yläpuolella. Sen rannalla sijaitsee Enontekiön kunnan keskus, Hetta. Joen alkukilometreillä sen valuma-alue moninkertaistuu Näkkäläjoen, Pöyrisjoen ja Käkkälöjoen vesien yhtyessä siihen. Tämän jälkeen joki Ounas- ja Pallastuntureita väistäen suuntaa juoksunsa kaakkoon. Ensimmäisen sadan kilometrin matkalla joki on vuolas ja koskinen ja putoaa runsaat 100 metriä. Huomattavimmat kosket ovat Raattamankoski, Kurkkiokoski, Puksukoski ja Riikonkoski. Enontekiön kunnan alueella Ounasjoen rantoja reunustavat jokilietteen rehevöittämät koi-vikot, jotka muuttuvat Kittilän kunnan rajaa lähestyttäessä mäntymet-siksi. Enontekiön kunnan rajan jälkeen suurimmat sivujoet yläjuoksulla ovat Pallasjoki, Tepastojoki, Levijoki ja Loukinen.

Jokivarren asutus on yläjuoksulla harvaa. Raattaman, Tepaston, Könkään ja Sirkan kylien lisäksi yksittäisiä taloja on harvakseltaan siellä täällä. Keväisin joella uitetaan puuta. Myöhemmin kesällä joen uittokäytöstä kertovat suojaisissa poukamissa olevat puomivarastot sekä törmävarastot, joihin syksyllä aloitetaan taas puutavaran ajo.

Riikonkoskelta alkaa 60 kilometrin suvantojakso, jossa maisemaa hallitsevat tulvaniityt ja rehevät rantametsät.

Tällä välillä sijaitsee Aakenusjoen yhtymäkohdalla jokivarren suurin

taajama, Kittilän kirkonkylä, jossa on noin 2 500 asukasta. Noin 20 kilometriä alempana sijaitsee Kaukonen, joka on Kittilän toiseksi suurin kylä.

Alakylän Neitikoskelta alkaa jälleen koski- ja nivataival, jota jatkuu lähes 10 kilometriä päättyen vasta jokisuun suvantoon. Putousta tällä matkalla on noin 90 metriä. Mouluskoski, Molkoköngäs, Patokoski, Marras-koski ja Aapiskoski ovat suurimmat ja komeimmat kosket. Asutus seuraillee jokea tällä matkalla lähes katkeamattomana nauhana.

Rovaniemen maalaiskuntaan tultaessa on ensimmäinen kylä Lohiniva. Koskitaipaleen varrella ovat seuraavat kylät jokivarrella Jääskö ja Meltaus, jossa Ounasjokeen yhtyy Meltausjoki. Se tuo mukanaan laajalta alueelta kerääntyvät Unarin vedet. Meltausjoki on erämaajoki, joka on paitsi suosittu virkistyskalastusalue, myös tärkeä uittojoki.

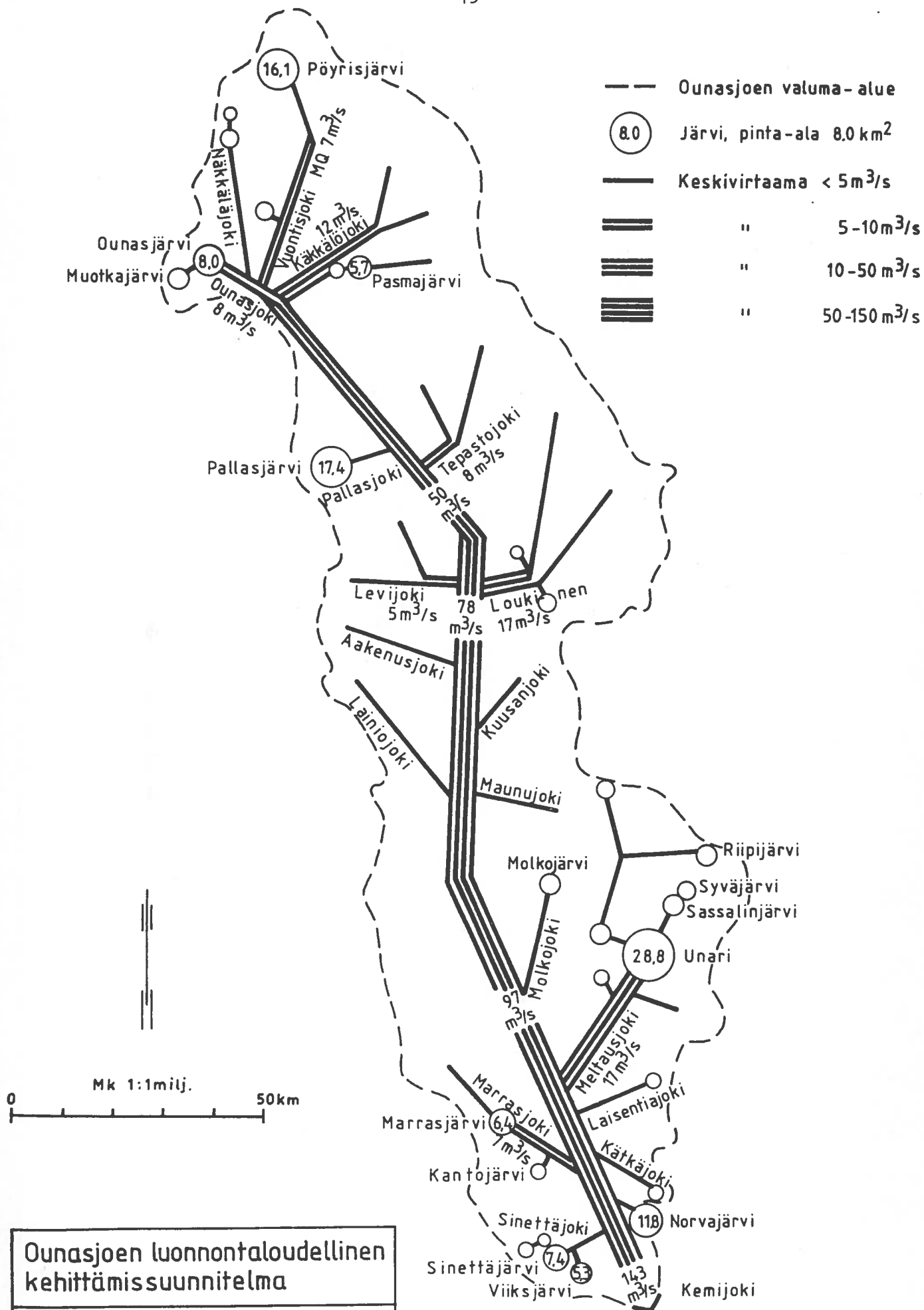
Suuosallaan Ounasjoki virtaa vaarojen reunustamassa laaksossa. Rannalla ovat Sinettä, Nivankylä ja Ylikylä. Joen juoksu on täällä rauhoittunut ja rannat ovat alavaa suistomaata. Ounasjoen ja Kemijoen yhtymäkohdassa sijaitsee Rovaniemi, joka on Lapin vuosisatainen kauppakeskus ja nyt myös Lapin hallinnollinen keskus. Ounasjoen jälkeen Kemijoella on matkaa merelle vielä yli 100 kilometriä ja putousta 75 metriä.

Kaikkiaan Ounasjoessa on 46 koskea ja putousta 214 metriä. Sivujokia on yhteensä 36, joista suurimmat ovat Loukinen ja Meltausjoki. Ounasjoen hydrografia ja veden laatu muistuttavat entistä Kemijokea. Kuvassa 2 on havainnollistettu Ounasjokea ja sen sivujokia keskivirtaamien ja järvialojen avulla.

2.2 VÄESTÖ JA ELINKEINOELÄMÄ

Ounasjokialueella on noin 8 500 asukasta. Pääosa asutuksesta on sijoittunut jokivarren taajamiin ja kyliin. Tärkeimmät kylät on esitetty kuvassa 1. Väestön määrien muutokset alueen kunnissa on kuvattu taulukossa 1.

Alueen väestömäärä kasvoi 1950-luvulla poikkeuksellisen ripeästi. 1960-luvulla erityisesti koneistaminen vähensi maa- ja metsätalouden työvoi-

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma

Kuva 2. Ounasjoen vesistön vesivarat

Taulukko 1. Ounasjoen kuntien väestömäärien kehitys.

Vuosi	Rovaniemen mlk	Kittilä	Enontekiö
1950	18 007	6 963	2 033
1960	23 754	8 057	2 340
1965	22 324	8 091	2 489
1970	18 664	7 272	2 336
1975	17 640	6 718	2 285
1980	18 061	6 404	2 286
1985	18 905	6 327	2 441

Taulukko 2. Ammatissa toimivan väestön jakautuminen (%)
elinkeinoittain.

	Enontekiö		Kittilä		Rovaniemen mlk	
	1970	1980	1970	1980	1970	1980
Maa-, metsä-, poro- ja kalatalous, met- sästy	28	15	50	32	34	21
Teollisuus ja tekninen huolto	2	7	3	4	9	11
Rakennusala	16	15	12	12	15	11
Kauppa- ja ravitsemus- ja majoitusala	12	16	12	12	12	11
Kuljetus, varastointi ja tietoliikenne	8	6	6	8	7	8
Rahoitus-, vakuutus-, kiinteistö- ja liike- elämää palvelevat alat	1	1	1	2	1	3
Yhteiskunnalliset ja henkilökohtaiset pal- velut	21	29	15	24	19	32
Elinkeino tuntematon	13	10	1	6	3	4
Yhteensä	100	100	100	100	100	100

matarvetta. Kun muut paikalliset elinkeinot eivät pystyneet työllistämään väestöä riittävästi, oli seurauksena väestön suuri poismuutto ja ikärakenteen vinoutuminen. Maa- ja metsätalouden työpaikkojen määrä väheni yli puolella. Korvaavia työpaikkoja on syntynyt eniten palveluelinkeinoissa. Ne työllistävät jo enemmän ihmisiä kuin maa- ja metsätalous (taulukko 2).

Alueella on työttömiä suhteellisesti enemmän kuin missään muualla Lapissa tai muualla Suomessa. Heikoin työllisyystilanne on ollut Enontekiöllä, jossa työttömyysaste on ollut 20 - 30 % työvoiman määrästä. Kittilässä on työttömiä viime vuosina ollut 20 % ja Rovaniemen maalaiskunnassa runsaat 10 % työvoimasta (taulukko 3). Valtakunnallinen työttömyysaste on viime vuosina ollut vajaa puolet Lapin läänin työttömyysasteesta.

Taulukko 3. Työttömyysaste ja työttömien määrä Ounasjokialueen kunnissa ja Lapissa.

Vuosi	Rovaniemen mlk		Kittilä		Enontekiö		Lapin lääni	
	%	määrä	%	määrä	%	määrä	%	määrä
1975	6,1	442	8,6	253	18,4	165	5,5	4 420
1980	11,2	888 ¹⁾	19,2	510	22,3	201	11,2	9 727
1985	11,9	911 ¹⁾	21,1	563	24,3	232 ¹⁾	13,0	11 255

¹⁾ ilman lomautettuja

Elinkeinorakenteen muutoksen vuoksi myös kuntien sisäinen muuttoliike on ollut huomattava. Taajamaväestöä on Rovaniemen maalaiskunnassa ja Kittilässä noin 40 % ja Enontekiöllä lähes 40 % asukkaista. Runkokavassa (1975) ennustettiin, että taajamaväestön osuus nousisi ennen vuotta 2000 Rovaniemen maalaiskunnassa yli 60 %:iin, Kittilässä yli 50 %:iin ja Enontekiöllä vähän yli 40 %:iin koko väestömäärästä. Seutukaavaliiton myöhempien selvitysten mukaan taajamaväestön kasvu on ollut ennustettua nopeampaa.

Tällä hetkellä kuntien tärkeimpiä tavoitteita ovat elinkeinoelämän kehittäminen ja väestömäärän säilyttäminen nykyisellään. Pyrkimyksenä on myös pysyttää väestö ja palvelut haja-asutusalueilla, etenkin ky-

lissä. Tärkeintä on maa- ja metsätaloudesta toimeentulonsa saavien määrän säilyminen entisellään.

Palveluelinkeinojen kehitys riippuu lähinnä matkailun kasvusta, joka toistaiseksi on jäänyt odotettua vähäisemmäksi. Alueen kunnat pitävät matkailun kehittämistä tärkeänä. Kehittämiskelpoisina elinkeinoelämän aloina on tuotu esille myös perinteinen kotiteollisuus, kalankasvatus, turkistarhaus, kala- ja turkistuotteiden ja rakennusmateriaalin valmistus, kivituuotteiden valmistus, puun energiakäytön lisääminen, turvetuotanto, kasvihuonetuotanto sekä marjojen ja muiden luonnontuotteiden jalostus. Osa näistä soveltuisi myös maatilatalouden sivuelinkeinoiksi.

Ounasjoen rannat ovat olleet luonnollinen alue asutuksen sijoittumiselle. Kaukonen on Kittilän toiseksi suurin kylä (valokuva M. Siirala).

3 SUUNNITTELUN LÄHTÖKOHDAT JA TAVOITTEET

3.1 SUUNNITELMAT OUNASJOEN VESIVOIMAN RAKENTAMISEKSI JA OUNASJOEN VAIHTOEHTOINEN KÄYTTÖ

Ensimmäinen suunnitelma Ounasjoen voimataloudellisesta rakentamisesta tuli julkisuuteen 1950-luvulla. Varsinaisesti rakentaminen tuli harkittavaksi vasta 1970-luvulla. Energiakriisin jälkeen 1970-luvun puolivälissä rakentamisen vaikutuksia selvitettiin Kemijoki Oy:n toimesta. Tutkimuksia seurasi työryhmä, jossa oli edustajia Kemijoki Oy:stä, vesihallituksesta, Imatran Voima Oy:stä ja Helsingin yliopistosta. Selvityksien kohteena olivat alueen väestö, rakentamisen sosiaalis-taloudelliset vaikutukset, luonto, riistatalous, uitto, muinaismuistot, altain turvevarat ja laitos- ja patopaikkojen geologia sekä Tepaston altaan vedenlaatu-, kalatalous-, porotalous- ja raivauskysymykset.

Rakentamisesta luopuminen tuli vaihtoehdoksi maa- ja metsätalousministeriön suojeluvesityöryhmän ehdotettua sitä vuonna 1977 mietinnössään "erityistä suojelua vaativat vedet" (Komiteamietintö 1977:49). Rakentamisesta luopumista ryhtyi ajamaan seuraavana vuonna Kittilässä perustettu Ounasjokitoimikunta. Ounasjokitoimikunnat perustettiin myöhemmin myös alueen muissa kunnissa. Vastaavasti muodostettiin "Ounasjoki elinkelpoiseksi" -toimikunta, joka suhtautui myönteisesti joen voimataloudelliseen rakentamiseen. Ounasjoen rakentamisesta ja siitä luopumisesta käytiin useiden vuosien ajan kiivasta keskustelua sekä alueen kunnissa että koko valtakunnassa.

Joukko kansanedustajia teki lokakuussa 1980 kirjallisen kysymyksen siitä, mihin toimenpiteisiin hallitus aikoo ryhtyä, jotta saataisiin täysi varmuus Ounasjoen valjastamatta jättämisestä. Vastauksessa todettiin, että vesihallituksen tarkoituksena on laatia vaihtoehtoinen suunnitelma siitä, miten Ounasjoen käyttöä voitaisiin kehittää muiden käyttömuotojen kuin voimatalouden kannalta ja että päätös Ounasjoen suojelusta tai rakentamisesta on tehtävissä sen jälkeen, kun suunnitelmat ovat valmistuneet. Vaihtoehtoista suunnitelmaa alkoivatkin vuonna 1981 yhteistyössä laatia vesihallitus, Lapin vesipiirin vesitoimisto, Lapin seutukaavaliitto sekä Enontekiön ja Kittilän kunnat ja Rovaniemen maalaiskunta.

Maa- ja metsätalousministeriö asetti 13.5.1981 koskien suojelutoimikunnan, jonka tehtävänä oli määrittää jäljellä olevasta vesivoimasta ne kohteet, jotka tulisi säilyttää luonnontilaisena sekä selvittää, miten rakentamiselta rauhoittaminen tulisi käytännössä toteuttaa. Myöhemmin ministeriö kehotti toimikuntaa antamaan lausuntonsa Ounasjoen rakentamatta jättämisestä, mikäli mahdollista jo ennen varsinaista tehtävän loppuunsaattamista.

Hallituksessa käsiteltiin Ounasjoen rakentamisasiaa kuitenkin jo ennen eri selvitysten valmistumista. Kun valtioneuvosto hyväksyi 12.2.1982 sähköhuollon runkosuunnitelman vuosille 1982 - 1991, esitti kauppa- ja teollisuusministeriö samassa yhteydessä hyväksyttäväksi valtioneuvoston kannanoton Ounasjoen vesivoiman rakentamatta jättämisestä sähköhuollollisiin perusteisiin. Valtioneuvosto katsoi, että se on tässä vaiheessa valmis puoltamaan periaatteessa Ounasjoen rauhoittamista ja tekemään asiassa päätöksen sen jälkeen, kun maa- ja metsätalousministeriössä on saatu valmiiksi tarvittavat selvitykset jäljellä olevan vesivoiman käytöstä.

Koskien suojelutoimikunta päättyi 13.9.1982 pitämässään kokouksessa suositamaan Ounasjoen määräaikaista rauhoittamista voimataloudelliselta rakentamiselta 25 vuodeksi. Toimikunnan suositus syntyi äänestyksen tuloksena. Enemmistö katsoi, ettei ole asiallista tarvetta luonnontaloudellisten, väestöpoliittisten tai muiden syiden vuoksi ratkaista asiaa lopullisesti tässä vaiheessa, vaan pitkäaikainen rauhoitus on riittävä. Lisäksi enemmistö katsoi, ettei energiatilanteen vuoksi ainakaan vielä tässä yhteydessä tulisi sulkea pois kotimaista energiavaihtoehtoa. Toimikunnan vähemmistö katsoi, että Ounasjoen rakentamatta jättämisen perusteiksi esille tulleet seikat, kuten väestön tuntema epävarmuus tulevaisuudestaan, edellyttäisivät pysyvää rauhoitusta. Tästä syystä Ounasjoki tulisi rauhoittaa pysyvästi erityislaitilla. Vähemmistö katsoi myös paikallisen väestön enemmistön kannattavan pysyvää rauhoitusta (koskien suojelutoimikunnan mietintö 1982).

Tammikuussa 1983 hallitus antoi eduskunnalle esityksen Ounasjoen erityissuojelusta. Sen mukaan voimalaitoksen rakentamiseen Ounasjoessa, siihen laskevissa sivujoissa sekä Ounasjärveen laskevissa joissa ei saa myöntää vesilaissa (264/61) tarkoitettua lupaa. Eduskunta hyväksyi lain (703/83) toukokuussa 1983. Laki vahvistettiin 19.8.1983 ja tuli voimaan 1.9.1983.

3.2 SUUNNITTELUN ORGANISAATIO JA YLEISET TAVOITTEET

Voimataloudelle vaihtoehtoista Ounasjoen käytön suunnittelua aloitettaessa kävi jo ilmi, että vaihtoehtoinen käyttö merkitsee Ounasjoella luonnontalouteen perustuvaa suunnittelua.

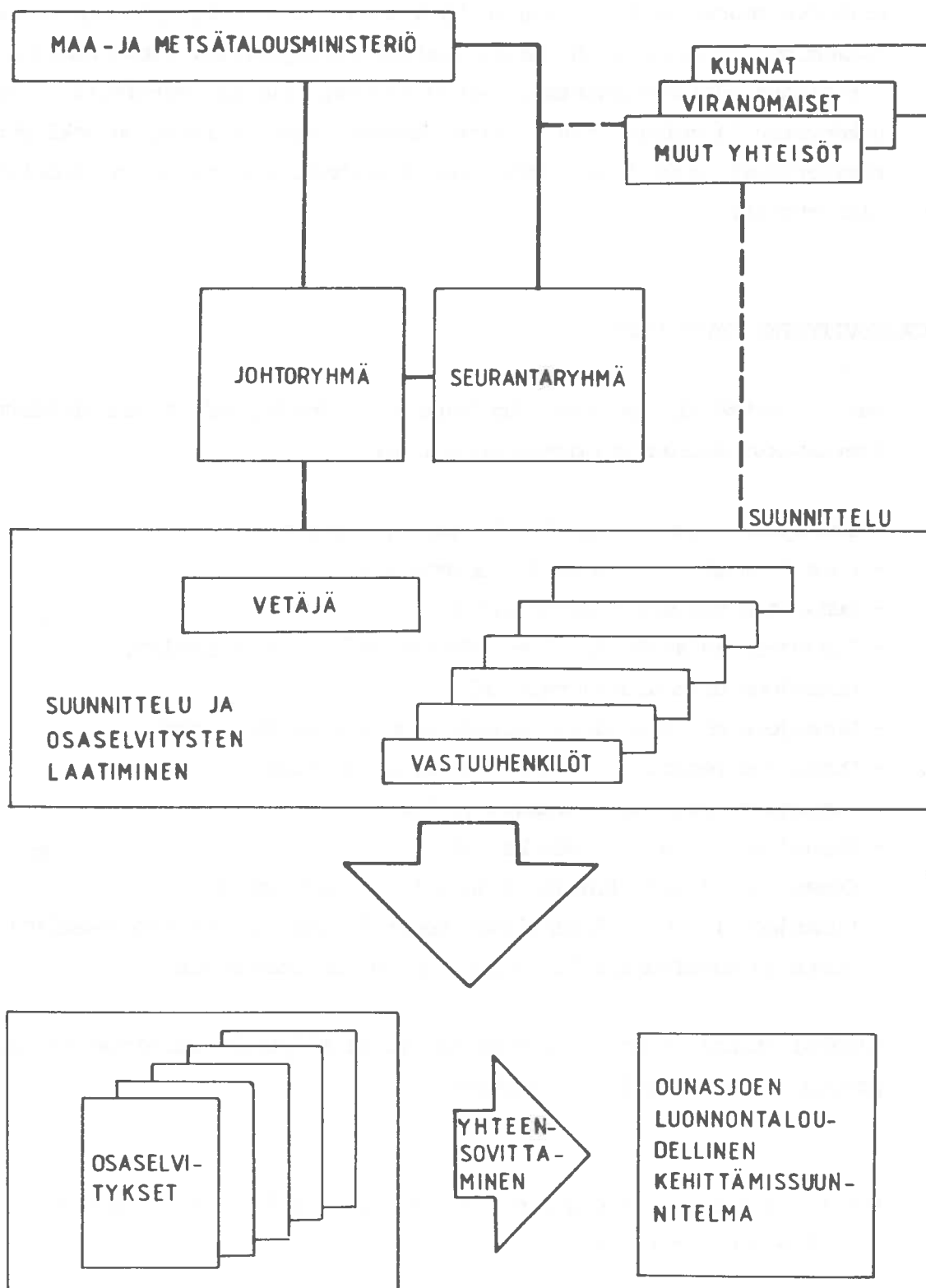
Luonnontaloudellisen suunnittelun edellyttämää aineistoa oli Ounasjoelta käytettävissä niukasti. Määrärahoja järjestyi aluksi vain käytöstä poisjääneiden uittoväylien entisöinnin suunnitteluun sekä jossain määrin kalatalousselvitykseen. Vuoden 1983 aikana voitiin aloittaa useita uusia kehittämissuunnitelmaan kuuluvia osaselvityksiä.

Suunnittelun koordinoimiseksi ja tarvittavien resurssien järjestämiseksi asetti maa- ja metsätalousministeriö 10.3.1983 työryhmän. Tämä esitti muistiossaan (Ounasjokityöryhmän muistio) 28.4.1983 ehdotuksen suunnittelun organisoinnista, tavoitteista ja rahoituksesta. Kehittämissuunnittelun organisaatio on esitetty kuvassa 3.

Muistiossa on pidetty tavoitteena Ounasjoen ja sen sivuvesistöjen käytön ja suojelun kehittämistä luonnontalouden sallimissa puitteissa muun kuin voimatalouden osalta. Luonnontaloudelliseen kehittämiseen sisältyvät toiminnot, joissa käytetään hyväksi vesistön antamia mahdollisuuksia sen luonnetta oleellisesti muuttamatta. Luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma on siten vain osa Ounasjokilaakson kokonaisvaltaisesta kehittämisestä. Tasapainoinen kehitys vaatii myös elinkeinopoliittisia ja sosiaalipoliittisia toimia.

Muistiossa esitetyn projektin johtoryhmän on maa- ja metsätalousministeriö asettanut 30.6.1983. Johtoryhmän tehtäväksi on määritelty päälinjojen laatiminen ja valtakunnallisten intressien huomioon ottaminen sekä ohjelman suunnitteluun liittyvien keskeisten taloudellisten ja käytännön kysymysten päätöksenteko. Näitä ovat muun muassa suunnittelun tavoitteiden täsmentäminen, toimintasuunnitelman hyväksyminen, rahoitussuunnitelman laatiminen, osaselvitysten vastuuhenkilöiden nimeäminen ja suunnittelutyön edistymisen valvonta, työn niveltäminen muuhun suunnitteluun sekä toimenpide- ja kehittämissuosituksen hyväksyminen. Johtoryhmän kokoonpano on esitetty raportin alkusanoissa.

Maa- ja metsätalousministeriö on kutsunut 13.9.1983 myös muistiossa

Kuva 3. Ounasjoen luonnonkaloudellisen kehittämissuunnitelman organisaatio.

esitetyn seurantaryhmän. Sen tehtävänä on suunnittelun yleinen seuranta, toimiminen asiantuntijana paikallisissa kysymyksissä, tiedottaminen suunnittelusta edelleen edustamilleen viranomaisille tai yhteisöille, näiden näkemysten ja selvitysten tuominen avuksi suunnittelutyöhön sekä yhteensovitettavat neuvottelut. Myös seurantaryhmän kokoonpano on raportin alkusanoissa.

3.3 OSASELVITYSTEN TAVOITTEET

Maa- ja metsätalousministeriön Ounasjokityöryhmä esitti suunnittelun jaettavaksi seuraaviin osaselvityksiin:

- Ounasjoen suunnittelun lähtökohdat ja tavoitteet.
- Ounasjoen alueen luonto ja luonnonvarat.
- Ounasjoen vesiensuojeluselvitys.
- Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma.
- Ounasjoen uittotaluesuunnitelma.
- Ounasjoen entisten uittoväylien kunnostussuunnitelmat.
- Ounasjoen veneily- ja vesiretkeilysuunnitelma.
- Ounasjokivarren matkailusuunnitelma.
- Ounasjoen ranta-alueiden käyttö.
- Ounasjoen alueen elinkeinot ja niiden kehittäminen.
- Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen. Yhteenvedo osaselvityksistä ja suositukset Ounasjoen käytön kehittämiseksi.

Lisäksi suunnittelun johtoryhmä päätti sisällyttää suunnitteluun jääpatotulvista tehtävän selvityksen.

O u n a s j o e n s u u n n i t t e l u n l ä h t ö k o h d a t j a t a v o i t t e e t

Selvityksen tarkoituksena on esitellä Ounasjokialueen aikaisempia vaiheita, nykyisiä oloja ja ongelmia sekä luonnontaloudellisen suunnittelun alkamista ja mahdollisuuksia. Selvitys kuvailee myös eri osaselvityksien merkitystä Ounasjoen luonnontaloudellisessa kehittämisessä.

Ounasjoen alueen luonto ja luonnon- varat

Ounasjokialueelta oli runsaasti luontoa ja luonnonvaroja koskevia tutkimustuloksia. Kokoavaa luonnonvaraselvitystä ei kuitenkaan ollut käytettävissä ja niinpä selvitykseen pyrittiin kokoamaan perustiedot alueen luonnosta ja luonnonvaroista sekä niiden käytöstä. Samalla tutkittiin hyötykäytöstä mahdollisesti aiheutuvia haitallisia seurauksia sekä keinoja, joilla haitat välttää. Selvityksen tarkoituksena on olla myös virikkeenä Ounasjokialueen käytölle luonnonharrastukseen ja -opastukseen.

Selvitys on laadittu Lapin lääninhallituksessa.

Ounasjoen vesiensuojeluseelvitys

Selvityksen tarkoituksena oli luoda yleiskuva Ounasjoen vesistön nykytilasta ja käyttökelpoisuudesta sekä asettaa Ounasjoen vesistölle tavoitetila. Tätä varten pyrittiin selvittämään vesistöön tulevan kuormituksen sijaintia, laatua ja määrää sekä tutkimaan vedenlaatumallin avulla erilaisten käyttömuotojen aiheuttaman kuormituksen vaikutusta Ounasjoen vesistön tilaan ja vesistön tavoitetilan asettamia rajoituksia eri käyttömuodoille.

Selvitys on laadittu Lapin vesipiirin vesitoimistossa.

Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma

Selvityksen laatimisesta on maa- ja metsätalousministeriö antanut vesihallitukselle erillisen määräyksen kirjeellään nro 4954/67 MMM 1982; 20.10.1982.

Koska Ounasjoesta ei ollut olemassa riittävästi kalataloudellista aineistoa, suunnittelutyö jouduttiin käynnistämään perusselvitysvaiheella,

jossa kerättiin tietoa kalastuksesta ja kalakannoista vuosilta 1982 - 1984. Selvitystyössä on pyritty keskittymään jokialueisiin lukuun ottamatta Enontekiön lahyvesiä.

Tavoitteena oli kalantuotannon ja kalastuksen sekä kalaravinnon hyväksikäytön kehittäminen. Kalatalouden kehittämisessä oli lähtökohtana vesistölle luontainen kalantuotanto.

Selvityksen laatiminen on tapahtunut Lapin vesipiirin vesitoimistossa ja riista- ja kalatalouden tutkimuslaitoksessa.

Ounasjoen uittoalue suunnitelma

Uiton lakattua useimmista Ounasjoen sivujoista on puutavara ajettu entistä enemmän suoraan Ounasjoen varteen. Myös rantojen ja vesistöjen muu käyttö on monipuolistunut ja lisääntynyt. Siksi tarvittiin eri rantojen käyttömuodot huomioonottava suunnitelma uittoalueiden sijoittamisesta. Suunnittelun tarvetta lisäsivät uittotekniikan myötä muuttuneet uiton tarpeet.

Selvitysten tekemistä ovat aikaisemmin esittäneet muun muassa maa- ja metsätalousministeriö ja Lapin seutukaavaliitto yksittäisistä rantavarastoalueesta antamissaan lausunnoissa.

Uiton tarpeet pyrittiin sopeuttamaan vesistön ja rantojen muihin käyttömuotoihin.

Suunnitelmaan kuuluivat Ounasjoen uittoalueiden ohella myös siihen laskevien jokien suuosat ja eräät ylempänä sivujoissa sijaitsevat puutavaravarastoalueet.

Selvitys on laadittu Lapin vesipiirin vesitoimiston toimesta.

Ounasjoen entisten uittoväylien kunnostussuunnitelmat

Selvityksessä on pyritty kartoittamaan Ounasjoen vesistössä uittoa

varten tehdyt perkaukset ja muut uittoväylätyöt sekä sitä, mitä väyliä ei enää tarvita uittoon.

Kunnostustöiden suunnittelussa on ollut lähtökohtana uittoperkauksista ja muista uittoa varten tehdyistä töistä vesien muulle käytölle aiheutuvien haittojen sekä vaarallisten rakenteiden poistaminen.

Selvitys on laadittu Lapin vesipiirin vesitoimistossa.

Ounasjoen veneily- ja vesiretkeily- suunnitelma

Suunnitelman tarkoituksena oli laatia Ounasjoelle veneily- ja vesiretkeilyreitti rantautumis- ja opastuspaikkoineen.

Tavoitteena oli myös ohjata vesiretkeilyä siten, että siitä ei aiheudu haittoja luonnolle tai maanomistajille. Suunnittelun avulla pyrittiin tukemaan lisäksi jokivarren kylien kaupp- ja matkailupalveluja.

Selvitys on laadittu Lapin vesipiirin vesitoimistossa.

Ounasjokivarren matkailu

Tutkimuksen tarkoituksena oli olemassa olevien matkailukohteiden luettelointi ja uusien nähtävyyksien etsiminen, matkailijoiden kokonaismäärien ja niiden kehittymisen selvittäminen, majoitusyritysten kapasiteetin ja sen käytön selvitys, uusien ideoiden etsiminen matkailun edelleen kehittämiseksi ja konkreettisten toimenpide-ehdotusten esilletuominen.

Tavoitteena oli lisäksi matkailun aluerakenteen selvittäminen ja saada matkailusuunnitelmasta mahdollisimman käytännönläheinen ja käytännössä sovellettava.

Selvitys on laadittu Matkailun edistämiskeskuksen Rovaniemen aluetoimistossa.

Ounasjoen ranta-alueiden käyttö

Lapin seutukaavan vahvistetussa I osassa (Virkistys- ja suojelualueet) jäi Ounasjoki erityisselvitysalueeksi. Ounasjoelle ei ole laadittu muitakaan ranta-alueiden käytön yleissuunnitelmia.

Tavoitteena oli erityisesti taajamien ja kylien sekä loma-asutuksen rantojen yleissuunnittelu. Rantarakentamista pyrittiin suunnittelemaan siten, että se sopeutuu sekä maisemaan että yhdyskuntarakenteeseen. Rakennetusta ympäristöstä olisi kehitettävä tasapainoisia ja yhtenäisiä kokonaisuuksia.

Selvitys on laadittu Lapin seutukaavaliitossa.

Ounasjoen alueen elinkeinot ja niiden kehittäminen

Elinkeinoelämästä ei ole aikaisemmin laadittu alueellista selvitystä. Alueen elinkeinojen edistämistä on pidetty tärkeänä muun muassa Ounasjokilain käsittelyn eri vaiheissa eduskunnassa ja alueen kunnissa. Keskeisimmät kehitettävistä elinkeinoista ovat luonnonvarojen ja luonnon-talouden hyväksikäyttöön nojaavat elinkeinot, kuten maa- ja metsätalous, porotalous, kalatalous ja matkailu. Kehittämiskelpoisia aloja ovat lisäksi muun muassa kalankasvatus, perinteinen kotiteollisuus ja erilaisten luonnontuotteiden ja materiaalien jalostus. Pitkien etäisyyksien aiheuttamat markkinointivaikeudet haittaavat tuntuvasti lähes kaikkien elinkeinojen kehittämistä.

Elinkeinojen kehittämistä on pyritty tarkastelemaan erityisesti luonnon-taloudellisten edellytysten ja vaikutusten osalta.

Selvitys on laadittu Lapin seutukaavaliitossa.

Ounasjoen tulvaselvitys

Keväällä 1984 Ounasjoen jäidenlähtö aiheutti poikkeuksellisen suuria

tulvia useissa kohdissa. Vahinkojen yhteismääräksi arvioitiin 2,57 miljoonaa markkaa. Heti tulvan mentyä ohi katsottiin tarpeelliseksi selvittää jokilaaksosta tulvan yläraja ja tulva-alueilla tai niiden läheisyydessä olevien rakennusten perustamiskorkeuksia.

Selvityksen tavoitteena on antaa tietoa kaavoitukselle, rakentamislupien myöntämiselle ym. rantojen käytön suunnittelulle sekä tulvantorjunnalle.

Selvitys on laadittu Lapin vesipiirin vesitoimistossa.

Yhteenvedo osaselvityksistä ja suosittukset Ounasjoen luonnontaloudellisen käytön kehittämiseksi

Tämä loppuraportti on suunnittelun johtoryhmän selvitys Ounasjoen luonnontaloudellisista kehittämismahdollisuuksista. Raportissa on sovitettu yhteen eri osaselvitysten kehittämissuosittukset sekä alueen kuntien ja Ounasjoen seurantaryhmän esittämät tavoitteet. Ounasjoen luonnontaloudellisesta kehittämisestä on raportin lopussa esitetty tiivistetty ohjelma toimenpide-esityksiksi ja niiden rahoittamiseksi.

4 LUONNONTALOUDELLISET KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET JA NIIDEN YHTEENSOVITTAMINEN

4.1 LUONNONVAROJEN HYÖDYNTÄMINEN

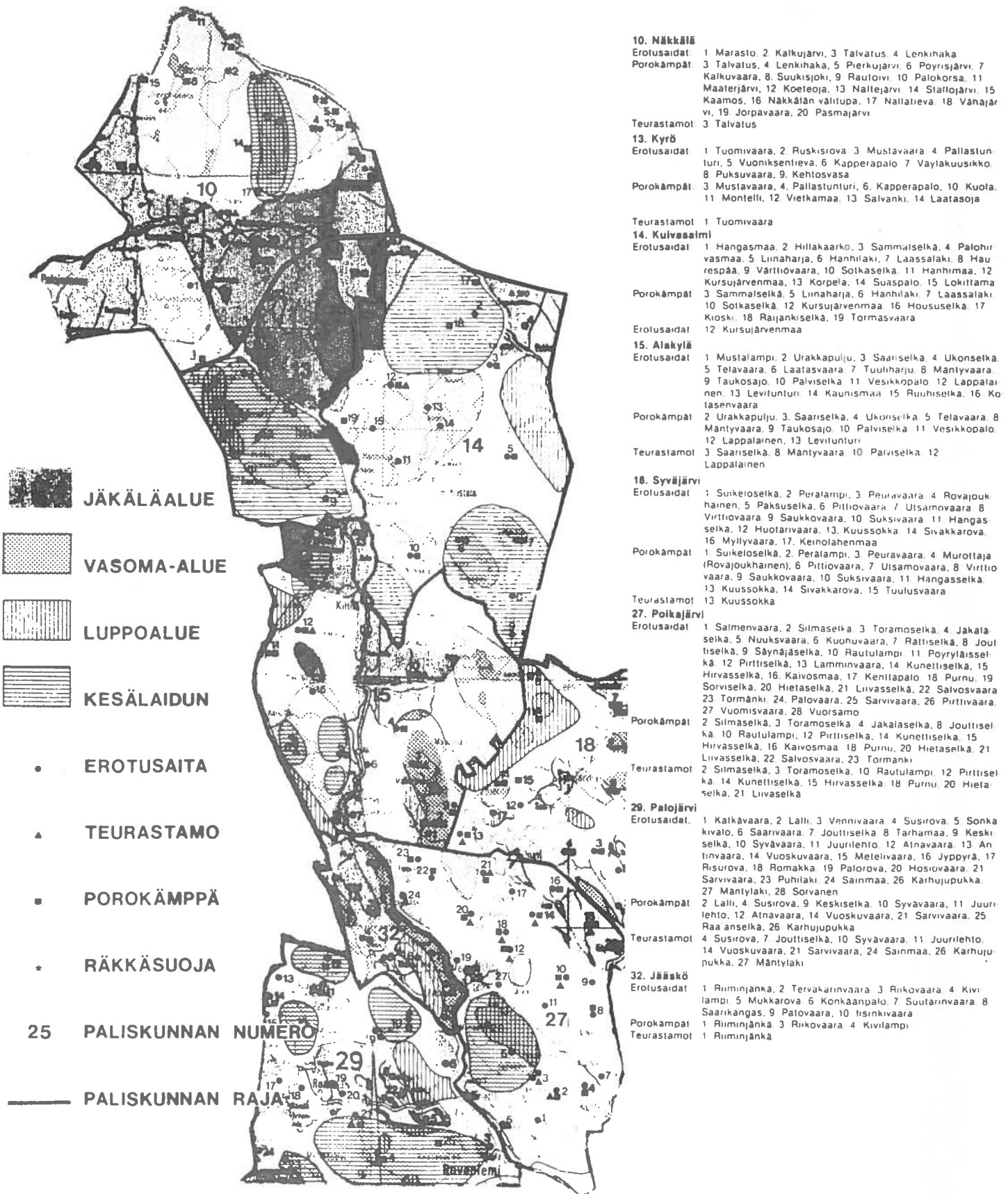
Luonnonvaroja on käsitelty yksityiskohtaisesti luonnonतालoudelliseen kehittämissuunnitelmaan kuuluvan osaselvityksen "Ounasjoen alueen luonto ja luonnonvarat" (Hallikainen, S., Ruokanen, I. ja Viitala, L. 1986. Vesihallitus. Tiedotus 272, ilmestyy kesällä 1986).

Ilmasto-olosuhteet Ounasjoen vesistöalueella, kuten yleensäkin Lapissa, ovat suhteellisen karut. Pohjoisessa kasvit ovat kuitenkin hyvin sopeutuneet alhaisiin lämpötiloihin ja kun valosta Lapissa ei ole kasvukauden aikana puutetta, ovat kasvillisuuden biomassat pohjoisessakin suuria. Kasvimaantieteellisen jaon mukaan Ounasjokialueella voidaan erottaa Pohjanmaan - Kainuun, Peräpohjolan, Metsä-Lapin ja Tunturi-Lapin metsäkasvillisuusvyöhykkeet. Ounasjoen vesistöalueen kallioperä kuuluu eteläisiltä osiltaan Keski-Lapin graniittialueeseen ja pohjoisilta osiltaan Keski-Lapin liuskevyöhykkeeseen. Kallioperää peittää Ounasjokialueella tavallisimmin moreeni, mutta maanpinnassa on turve yleisin maalaji.

Metsien moninaiskäyttö

Metsätaloustoiminnan piirissä olevaa metsätalouden maata Ounasjokialueella on kaikkiaan noin 1,085 milj. ha, josta metsämaata 49 %, kirtumaata 14 % ja joutomaata 37 %. Kokonaispuusto metsämaalla on arviolta 23 624 milj. m³. Kokonaan metsätaloustoiminnan ulkopuolella ovat Pallas - Ounastunturin kansallispuisto ja metsähallituksen rauhoittamat aarnialueet. Osaselvityksessä on katsottu, että Ounasjokialueen metsätaloutta on tarpeen kehittää muun muassa muodostamalla metsäyhteistyöalueita ja laatimalla alueellisia kehittämissuunnitelmia.

Ounasjoen vesistöalueella sijaitsevat Alakylän, Jääskön, Kuivasalmen, Kyrön, Näkkälän, Palojärven ja Poikajärven paliskunnat. Kuvassa 4 on esitetty Ounasjokialueen paliskuntien tärkeimmät laidunalueet. Poronhoitovuosina 1975/76 - 1982/83 Ounasjokialueen lukuporomäärät ovat vaihdelleet 22 300:n ja 28 700:n lukuporon välillä. Ounasjokialueen

10 0 10 20 30 40 50 Km

Kuva 4. Ounasjokialueen paliskuntien tärkeimmät laidunalueet.

porolaitumet ovat rajallisia niin pinta-alan kuin tuotantokyvynkin suhteen. Näin ollen alueella ei ole mahdollisuuksia porolukujen lisäämiseen. Ounasjoen porotalouden kehittämisessä on tärkeää poronhoidon yhteensovittaminen puuntuotannon ja metsäteollisuuden kanssa.

Eränkäynti on ollut ensimmäisiä alueen metsänkäyttömuotoja. Nykyään metsästys on luonteeltaan virkistysmetsästystä. Innostus aktiiviseen riistanhoitotyöhön on kasvanut viimeisen kymmenen vuoden aikana Lapin riistanhoitopiirin alueella. Suuri merkitys riistanhoidon kehittämisessä on riista- ja metsätalouden yhteensovittamisessa, sillä pienikuvioinen, puulajisuhteiltaan ja ikäluokkarakenteeltaan vaihteleva metsä on useimmille riistalajeille edullinen ympäristö.

Kerätyimmät luonnonmarjat Ounasjokialueella ovat mustikka, puolukka ja hilla. Erään arvion mukaan hillan talteenotto vaihtelee 5 - 10 %, puolukan ja mustikan 2 - 7 % kokonaissadosta. Sienisadosta otetaan talteen arviolta vain 1 %. Kehittyvän marjatalouden pohjatiedoiksi olisi saatava riittävän tarkka tieto erityyppisten soiden ja metsien luonnonmarja- ja sienisadoista ja niiden vuotuisista vaihteluista. Lisäksi tarvitaan tietoja satoa tuottavista alueista, marjakasvien taudeista, ihmistoiminnan vaikutuksista, marjasatojen kehittämismenetelmistä, jopa viljely- ja puoliviljelymenetelmistä. Myöskin olisi paneuduttava teollisesti valmistettujen marja- ja sienielintarvikkeiden tuotekehittelyyn ja tutkimukseen. Marjojen ja sienien hyödyntäminen lisääntyisi todennäköisesti myös Ounasjokialueella, mikäli Lapin läänin sisällä voitaisiin kohottaa luonnonmarjojen ja sienten jalostusastetta.

Lapin läänin kehittämissuunnitelmassa vuosille 1985 - 2000 esitetään perustettavaksi työryhmä, jonka tehtävänä olisi selvittää eri metsänkäyttömuotojen (puuntuotanto, porotalous, riistatalous, marja- ja sienitalous, matkailu, metsien virkistyskäyttö ja ympäristönsuojelu) kohdentumien alueittain, käyttötarpeet ja yleiset ristiriitaisuudet käyttömuotojen välillä. Osaselvityksessä katsotaan, että Ounasjokivarressa ilmenevät ongelmat on tarpeen ottaa tämän työryhmän puitteissa erityistarkasteluun.

Luonnon- ja kansallispuistot on perustettu muun muassa metsien virkistys- ja kulttuuripalveluja varten, mutta niillä on myös monia muita

käyttömuotoja, kuten luonnonsuojelu, tutkimus ja opetus, porotalous ja muut luontaiselinkeinot. Luonnonsuojelualueilla on tärkeä merkitys myös pohjoisten geenivarojen säilymiselle. Suojeluvaraukset kattavat suojelutarpeen Ounasjokialueella varsin hyvin, ainoastaan kasvistollisten tai muuten edustavien pienkohteiden säilyminen saattaa edellyttää suojelutoimenpiteitä tai -järjestelyjä.

Pellot ja niityt

Pellot ja niityt ovat Ounasjoen vesistöalueella tärkeä elollinen luonnonvara huolimatta niiden vähäisestä kokonaispinta-alasta verrattuna metsiin. Maatilatalouden hallinnassa olevasta maapinta-alasta vuonna 1981 oli peltoa ja puutarha-alueita runsas 3 % sekä luonnonniittyjä ja laitumia vajaa 1 %. Kohdassa 4.2 "Rantojen käytön suuntaviivat ja tulvien huomioonotto" on tarkasteltu lähemmin jokivarren pellojen ja niittyjen käyttöä.

Elottomat luonnonvarat

Käyttökelpoinen turvemäärä on Enontekiön ja Kittilän kunnissa sekä Rovaniemen maalaiskunnassa yhteensä 2 485 milj. suo-m³. Turvetuotanto Enontekiöllä ei nykytekniikalla ole juuri mahdollista, sen sijaan Kittilän kirkonkylän läheisyydessä on runsaasti teolliseen polttoturvetuotantoon soveltuvaa aluetta. Lapin turvetuotannon vaikeutena on ollut käyttökohteiden pitkä etäisyys tuotantokelpoisilta alueilta. Tuotantoaika on myös Lapissa lyhyempi kuin etelässä.

Suurimmat hiekka- ja soravarat Ounasjokialueella ovat Enontekiön kunnassa. Enontekiön ja Kittilän kunnassa sekä Rovaniemen maalaiskunnassa käytetään Lapin seutukaavaliiton (1984) arvion mukaan vuosina 1981 - 2000 hiekkaa, soraa ja mursketta yhteensä 7 679 milj. m³.

Ounasjoen vesistöalueelta ei ole ainakaan toistaiseksi löydetty varsinaisia malmivaroja eli taloudellisesti hyödyntämiskelpoisia kaivannaisesiintymiä. Sen sijaan subekonominen, taloudellista käyttöarvoa vailla oleva malmivaranto alueella, varsinkin Kittilän seudulla, on varsin mo-

ninainen. Löytymätön malmivaranto käsittää ne kaivannaisesiintymät, joiden geologisiin tietoihin ja teorioihin perustuen tulisi olla olemassa. Löytymätöntä kaivannaisvarantoa arvellaan liittyvän muun muassa Kittilän vihreäkivikompleksiin.

Lapissa hyödynnetään noin kymmentä korukiviesiintymää, joista useat sijaitsevat Kittilässä.

4.2 RANTOJEN KÄYTÖN SUUNTAVIIVAT JA TULVIEN HUOMIOONOTTO

Ounasjoen rantojen käytöstä on laadittu luonnontaloudelliseen kehittämissuunnitelmaan kuuluva osaselvitys "Ounasjoen ranta-alueiden käyttö" (Mölläri, A-K. 1985. Vesihallitus. Tiedotus 263).

Ounasjoen rantoja on perinteisesti käytetty asutukseen, laiduntamiseen sekä niitty- ja peltomaina. Ranta-alueella sijaitsee noin 930 asuinrakennusta ja 2 400 talous- ja varastorakennusta. Niitty- ja peltomaita ranta-alueista on noin 300 kilometriä. Perinteisten käyttömuotojen lisäksi ranta-alueille sijoittuu yhä enemmän loma-asuntoja ja virkistystoimintoja.

4.21 Pellot ja rantametsät

Pienilmastollisesti edullisia alueita kasvintuotannon kannalta Ounasjoen vesistöalueella ovat Ounasjoen ranta-alueet 100 - 500 metrin etäisyydellä rantaviivasta. Maatalouden harjoittamisen kannalta on järkevää hyvän viljelymaan varaaminen maatalouden käyttöön. Uhkana näiden pelto- ja niittyalueiden säilymiselle ovat lähinnä maatalouden yleisten toimintaedellytysten heikkenemisestä johtuva pelto- ja niittyalueiden maatalouskäytön väheneminen, laajeneva asutus ja loma-asutus.

Kohdassa 4.1 on tarkasteltu Ounasjoen alueen metsien moninaiskäyttöä yleensä. Laaditussa erityisselvityksessä on käsitelty lähinnä jokivarren rantametsien merkitystä maisemaekologisesta näkökulmasta.

Rantametsien merkitys maisemakuvalle on suuri viljely-Ounasjoella, eli Ounasjoen alimmalla kolmanneksella. Pääosa alajuoksun metsäalueista sijaitsee asutuksen ja peltoalueiden takaisilla selänteillä muodostaen taustan keskeisille maisemaelementeille. Ounasjoen keskijuoksulla, missä metsien taloudellinen merkitys on suurin, metsät ovat merkittävin osa jokimaisemaa. Muut maisemallisesti arat alueet täällä metsätalousvyöhykkeellä ovat rinne- ja reunametsät. Myös Ounasjoen ylimmän kolmanneksen havupuuvaltaiset metsiköt ovat maisemallisesti tärkeitä. Tälle alueelle luonteenomaiset laajahkot tulvametsät ovat ekosysteeminä suhteellisen harvinaisia ja siten säilyttämisen arvoisia.

4.22 A s u t u s j a r a n t o j e n k ä y t t ö

Noin 60 % Ounasjokialueen noin 8 150-henkisestä väestöstä asuu Meltauksen ja Rovaniemen välillä sekä Kittilän keskustan (kirkonkylä, Kaukonen ja Sirkka) alueella. Loppuosa jakautuu suhteellisen tasaisesti Keski- ja Ylä-Ounasjoen kyläalueille.

Uusi asutus sijaitsee Ounasjoen alimmalla kolmanneksella, lähinnä Rovaniemen taajama-alueen lähialueilta aina Sinettä-Lehtojärvelle asti. Pysyessään luontaisella sijoittumisalueellaan, nykyisen Rovaniemi - Kittilä tien läheisyydessä, poissa jokirannan pelloilta, ei uusi asutus edellä mainitulla alueellakaan aiheuta ongelmia Ounasjokivarren kokonaisuvaan.

Ounasjoen kahden pohjoisen kolmanneksen alueella asutuksen lisääntyminen kohdistuu pääasiassa kolmeen suurimpaan keskukseen, Kittilän kirkonkylään, Sirkkaan ja Kaukoseen. Näillä kaikilla alueilla on tulevan asutuksen sijainti jo tyydyttävästi ratkaistu kaavoitustoimin.

Loma-asutuksen luontaiset sijoittumisalueet Ounasjoella ovat joen alajuoksun kolmanneksella, jonne kysyntäpaine kohdistuu lähinnä Rovaniemen taajama-alueilta, sekä joen yläjuoksulla. Ounasjoen pohjoisosan loma-asuntorakennuspaikkojen kysyntä aiheutuu pääasiassa tunturialueen matkailukohteiden vetovoimasta.

Lapin seutukaavan 1. osan tehokkaasti rakennettavista loma-asutuksen

aluevarauksista sijoittuu Ounasjokialueelle 16 kappaletta. Lisäksi Lapin seutukaavaliiton Lapin ranta-alueiden luokituksessa on inventoitu loma-asutukseen soveltuvia ranta-alueita 18 kappaletta sekä 7 kappaletta yksittäisiä loma-asutukseen soveltuvia rantajaksoja ja useampia heikosti soveltuvia jaksoja.

Tämän suunnittelun yhteydessä on inventoitu muun muassa uimaranta-, venevalkama- ja levähdyspaikka-alueita Ounasjokialueella. Näiden ohella on kohdassa 4.6 käsitelty veneilyn ja vesiretkeilyn kehittämistä Ounasjokivarressa. Valmistuneessa Ounasjoen veneily- ja vesiretkeilysuunnitelmassa esitetään vesiretkeilyä varten tarpeelliset rantautumis- ja tukikohta-alueet. Kyseessä oleviin kohteisiin tulevat rakenteet on pyritty sopeuttamaan rannan ympäristön luontoon ja maisemaan.

Toiminnalliseen virkistyskäyttöön liittyvät myös Pohtimolammen, Sirkan-Levitunturin sekä Vuontisjärven ympäristön ja Ounasjärven ympäristön matkailualueiden kehittäminen. Näiden alueiden osalta ei ole ilmennyt uusia, alueiden käyttöön vaikuttavia piirteitä.

Ounasjokialueen nykyistä laajempi virkistyskäyttö rajoittuu vesiliikenteen ja sen oheistoimintojen kehittämiseen ja jokivarren tiestön oheen tulevan palveluvarustuksen kehittämiseen. Leirintäalueverkon laajentamiseen ei nykyisestään näytä olevan tarvetta, vaan toimenpiteiden tulisi kohdistua olemassa olevien leirintäalueiden palvelutason kehittämiseen.

Kohdassa 4.7 käsitellään Ounasjoen uiton toimintapaikkojen järjestelyä, jossa on pyritty huomioonottamaan rantojen muu käyttö mahdollisimman hyvin. Virkistyskäytön kannalta merkittävin toimenpide tulee olemaan Kittilän kirkonkylän kohdalla olevan Aakenusjoen suun puutavaran varastoalueen siirtäminen muualle, jolloin voidaan toteuttaa tämän alueen maisemointisuunnitelma. Seutukaavan varaukset ja uiton toimintapaikat ovat osittain päällekkäisiä. Ne on kuitenkin yksityiskohtaisemmassa suunnittelussa mahdollista sovittaa keskenään. Tällaisia kohteita ovat muun muassa uiton huoltoalue Vähäkoskella Raattamassa ja pudotuspaikka Mettiskoskella, jotka on varattu seutukaavassa tiheään loma-asutuksen alueiksi.

4.23 Tulvien huomioonotto

Ounasjoen vuoden 1984 jääpatojen aiheuttamista tulvista ja niiden huomioonottamisesta on Lapin vesipiirin vesitoimistossa laadittu selvitys (Kurkela 1985. Vesihallituksen monistesarja nro 309). Siinä on kartoitettu vuoden 1984 tulva-alueet ja samalla mitattu rantojen lähellä olevien rakennusten perustamiskorkeuksia. Selvityksessä pohdittiin myös tulvantorjuntamenetelmiä sekä sivuttiin jonkin verran jääpatojen syntyyn vaikuttavia tekijöitä.

Ranta-alueiden käyttömahdollisuuksia rajoittavat tuntuvasti Ounasjoen jääpatotulvat. Erittäin raju jäidenlähtö tapahtui vuonna 1984, jolloin jääpatojen nostattamat tulvat kastelivat useita asuinrakennuksia ja aiheuttivat tuhoja muun muassa ranta-alueiden loma-asunnoille. Vuoden 1984 lisäksi vaikeita jääpatotulvia on ollut muun muassa vuosina 1934, 1964 ja 1971. Kuvassa 5 on esitetty jääpatojen muodostumispaikat Ounasjoella.

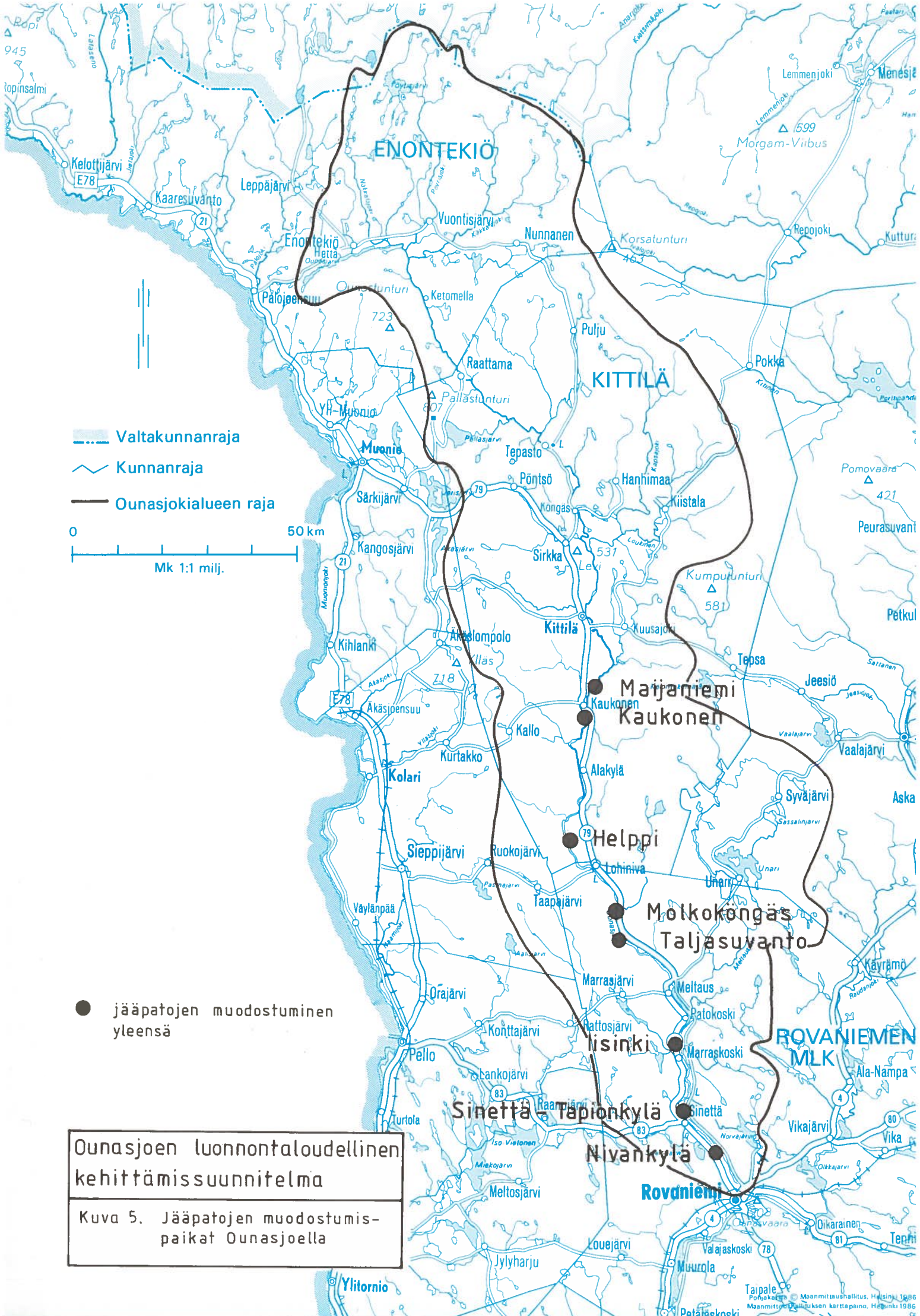
Rakentaminen tulvauhan alaisille alueille saattaa aiheuttaa yksityisille ja yhteiskunnalle suuria kustannuksia, joten kaavoituksessa ja rakentamisessa tulee ottaa huomioon tulvariski ja huolehtia siitä, ettei rakennuksia sijoiteta liian alhaalle.

4.3 VESIENSUOJELUN VAATIMUKSET

Tämän suunnittelun vesiensuojelua koskevassa osaselvityksessä (Itkonen, J. ja Kinnunen, K. 1986. Ounasjoen vesistön nykytila sekä Ounasjoen kokonaisfosforipitoisuus eri kuormitus- ja virtaamatilanteissa. Vesihallitus. Tiedotus 273, ilmestyy kesällä 1986) on tarkasteltu Ounasjoen vesistöalueen tärkeimpiä kuormittajia ja arvioitu niiden aiheuttamaa kuormitusta ja sen merkitystä vesistön veden laadun muuttajana. Seuraavassa on käsitelty edellä mainitusta selvityksestä lyhyesti tärkeimpiä kohtia vesiensuojelun parantamiseksi.

4.31 Ounasjoen vesistön kuormittajat

Ravinnekuormituksen osalta on taulukossa 4 esitetty arvio eri kuormit-

--- Valtakunnanraja
~ Kunnanraja
— Ounasjokialueen raja

0 50 km
Mk 1:1 milj.

● jääpatojen muodostuminen yleensä

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma

Kuva 5. Jääpatojen muodostumispaikat Ounasjoella

tajien osuuksista Ounasjoen vesistöalueen fosfori- ja typpikuormituksesta.

Taulukko 4. Arvio Ounasjoen vesistöön tulevasta vuotuisesta ravinnekuormituksesta.

	Fosforikuormitus kg/vuosi	Typpikuormitus kg/vuosi
Viemärlaitokset	2 190	18 250
Kalankasvatus	230	1 170
Haja-asutus	1 030	2 580
Loma-asutus	150	375
Pellot	3 480	75 600
Lannoitetut metsät	500	5 000
Muut	3 500	50 000
Yhteensä	11 080	152 975

Ounasjoen vesistöalueella viemärlaitosten aiheuttama kuormitus pienee jonkin verran nykyisestään, kun Kaukosen, Meltauksen ja Patokosken puhdistamot alkavat toimia täydellä teholla.

Kalankasvatus Ounasjokialueella on vielä pienimuotoista eikä haittavaiikutuksia ole juurikaan havaittu. Kalankasvatuksen aiheuttama ravinnekuormitus ajoittuu pääasiassa kesäaikaan ja se on suurimmillaan loppukesästä elo-syyskuussa. Kalankasvatuksen aiheuttama ravinnekuormitus voi moninkertaistua nykyisestään, kun nykyiset laitokset alkavat toimia vesioikeuden luvan edellyttämällä kasvatusmäärillä ja kun alueelle todennäköisesti perustetaan uusia kalankasvatuslaitoksia. Muita merkittäviä ravinnekuormituslähteitä ovat haja- ja loma-asutus, pelloista ja lannoitetuista metsistä tuleva ravinnekuormitus. Muista kuormituslähteistä, kuten navetoista, lantaloista, rehusiiloista, turkistarhoista, kaatopaikoilta, luonnonravintolammikoilta ja metsäojitus-, hakkuu- ja maanmuokkausalueilta sekä ilman kautta tuleva ravinnekuormitus voidaan olettaa olevan kokonaisuudessaan huomattavasti vähäisempää kuin edellä mainittujen kuormittajien osalta.

Vesistöön tulee ojitetuilta soilta haitallisin ja merkittävin kiintoainekuormitus, joka on liettänyt ja liettää vastaisuudessaakin jokiuomia

ja järviä etenkin Ounasjoen sivujokien latvaosissa. Muulla kiintoaine-kuormituksella ei ole juuri merkitystä Ounasjoen vesistöalueella.

4.32 O u n a s j o e n v e s i s t ö n n y k y t i l a

Veden laadun osalta Ounasjoen pääuomaa voidaan pitää Ounasjärven ja Kittilän Könkään kylän välillä lähes luonnontilaisena sekä Könkään kylän alapuolella lievästi likaantuneena. Ounasjoen lievä likaantuminen johtuu pääasiassa pistemäisestä asumajätevesikuormituksesta, mutta osittain myös haja-asutuksen sekä maa- ja metsätalouden aiheuttamasta kuormituksesta.

Ounasjokeen tuleva kuormitus ei kuitenkaan heikennä oleellisesti joen veden käyttökelpoisuutta. Veden hygieenisen laadun huononeminen Ounasjoen keski- ja alajuoksulla rajoittaa lähinnä veden käyttöä talousvetenä. Kuormitus ei myöskään mainittavasti rehevöitä Ounasjokea. Se on kaikilta osiltaan verrattain karu joki.

Veteen liuennut humus on tärkein Ounasjoen veden käyttökelpoisuutta rajoittava tekijä. Veden humuspitoisuus on talvella, kesällä ja syksyllä yleensä suhteellisen alhainen, mutta tulva-aikana korkea. Ounasjoen veden yleinen käyttökelpoisuus onkin vesihallituksen uuden yleisluokituksen mukaan hyvä (luokka II) (Vesihallituksen monistesarja nro 1985:332).

Ounasjärven ja Kittilän välillä Ounasjokeen laskevat sivujoet ja niiden sivujoet ovat käytännöllisesti katsoen luonnontilaisia. Osa niistä on karuja kirkasvetisiä jokia ja osa puolestaan karuja ruskehtavavetisiä jokia. Niiden veden laatu on yleisluokituksen mukaan erinomainen (luokka I) tai hyvä.

Kittilän ja Rovaniemen välillä Ounasjokeen laskevien sivujokien vesistöalueilla on tehty paljon metsäojituksia. Ojitusalueilta tuleva kiintoaine liettää näiden jokien uomia ja nostaa veden kiintoainepitoisuutta etenkin tulva-aikana. Muu kuormitus on näiden jokien vesistöalueilla yleensä vähäistä. Näiden jokien veden laatu on yleisluokituksen mukaan hyvä tai tyydyttävä (luokka III).

Vesihallituksen uusi yleisluokitus: erinomainen (luokka I), hyvä (luokka II), tyydyttävä (luokka III), välttävä (luokka IV) ja huono (luokka V).

Kaikkien Kittilän ja Rovaniemen välillä Ounasjokeen laskevien jokien tulva-aikainen humuspitoisuus on siinä määrin korkea, että niiden veden laatu on tuolloin yleisluokituksen mukaan tyydyttävä.

Ounasjoen vesistöalueen yläosan järvet ovat yleensä luonnontilaisia tai lähes luonnontilaisia. Ne ovat joko kirkasvetisiä tai ruskehtavavetisiä, karuja tai verrattain karuja järviä. Niiden veden laatu on yleisluokituksen mukaan erinomainen.

Vesistöalueen keski- ja alaosan järvet ovat lievästi kuormitettuja. Ne ovat yleensä verrattain karuja tai rehevähköjä, ruskehtava- tai ruskeavetisiä järviä. Tällä alueella on myös muutama kirkasvetinen, karu tai verrattain karu järvi. Yleisluokituksen mukaan näiden järvien veden laatu on yleensä hyvä tai joissakin tapauksissa erinomainen.

Ounasjoen vesistöalueella on myös joitakin reheviä tai rehevähköjä järviä, joiden veden happipitoisuus on kevättalvella alhainen. Nämä järvet ovat matalia ja yleensä pieniä. Niiden veden laatu on joko tyydyttävä tai vain välttävä (luokka IV). Osa niistä sijaitsee käytännöllisesti katsoen luonnontilaisella alueella ja osa taas maa- ja metsätalouden sekä haja-asutuksen kuormittamalla alueella.

Veden laadun osalta Ounasjoen vesistö soveltuu siis varsin hyvin monenlaisiin käyttötarkoituksiin. Veden laatu ei myöskään ole esteenä kalojen viihtymiselle ja lisääntymiselle Ounasjoen vesistössä. Poikkeuksena tästä ovat edellä mainitut matalat, kevättalvella vähähappiset järvet. On myös mahdollista, että ruskeavetisimmissä metsäojitusten kuormittamissa sivujoissa tulva-aikaiset rauta- ja orgaanisen aineen pitoisuudet ovat niin korkeita, että ne haittaavat lohikalojen vastakuoriutuneiden poikasten kehittymistä.

4.33 V e s i e n s u o j e l u n k e h i t t ä m i s - m a h d o l l i s u u d e t

Muutokset vesistöä kuormittavissa toiminnoissa saattavat vaikuttaa tulevaisuudessa Ounasjoen veden laatuun. Mahdollisina muuttuvina kuormitustekijöinä voidaan pitää metsätaloustoimenpiteitä, kalankasvatusta, turvetuotantoa, asutusjätevesiä sekä maataloutta.

Ounasjokeen tuleva pistemäinen ravinnekuormitus tullee lisääntymään ja muu kuormitus pysynee ennallaan. Mikäli pistemäistä ravinnekuormitusta ei millään tavalla rajoiteta, saattaa vesistön haitallinen rehevöityminen tulla ongelmaksi.

Ounasjoen rehevöitymisen tutkimiseen valittiin Friskin (1984) kehittämä JOP-malli, jonka avulla voidaan ennustaa jokimaisen vesistön fosforipitoisuuden kehittymistä. Testattavana käyttömuotona käytettiin kalankasvatusta. Jotta välttyttäisiin liialliselta rehevöitymiseltä, ei Ounasjoen veden kokonaisfosforipitoisuus saa kesällä kuivimpanakaan aikana nousta missään osassa nykyisestään enempää kuin 5 mg/m^3 eikä ylittää tuolloin joen alajuoksullakaan 19 mg/m^3 . Jo tällaisellakin pitoisuuden nousulla Ounasjoen perustuotanto lisääntyy, mikä ilmenee muun muassa havaspyydysten limoittumisen ja päällyskasvuston (perifyton) lievänä lisääntymisenä.

Jotta pysyttäisiin edellä mainittujen rajojen alapuolella, ei Ounasjoen vesistöalueella pistemäinen fosforikuormitus saisi nousta nykyisestään enempää kuin 20 kg vuorokautta kohti. Tällöin lisäkuormituksen pitäisi tulla suhteellisen tasaisesti koko vesistöalueelle tai pääasiassa Kittilän Könkään alapuoliselle vesistöalueelle. Jos lisäkuormitus tulee suurimmaksi osaksi Könkään yläpuoliselle vesistöalueelle, ei kuormitusta voitaisi lisätä nykyisestään enempää kuin 12 kg vuorokautta kohti.

Jos pistemäinen fosforikuormitus lisääntyy vain kalankasvatuksen osalta ja uudet kalankasvatuslaitokset sijoittuvat suhteellisen tasaisesti koko vesistöalueelle tai pääasiassa Kittilän Könkään alapuoliselle vesistöalueelle, voitaisiin Ounasjoen vesistöalueella kasvattaa kirjolohta vuosittain korkeintaan 230 tonnia enemmän kuin nykyisin. Jos uudet kalankasvatuslaitokset sijoittuvat pääasiassa Könkään yläpuoliselle vesistöalueelle, voitaisiin kirjolohen tuotantoa lisätä nykyisestään korkeintaan noin 140 tonnia vuodessa.

Kalankasvatuslaitoksen lisäksi Ounasjokialueelle voi tulla muitakin uusia kuormittajia, esimerkiksi turvetuotantoalueita. Myös nämä hankkeet tulisi toteuttaa niin, ettei Ounasjoen veden laatu huonone oleellisesti ja ettei sivuvesistöjäkään kuormiteta tarpeettomasti. Tämä edellyttää hankkeilta huolellista suunnittelua ja eri viranomaisten yhteistyötä.

Viemärlaitosten purkuputkien lähialueilla ilmenneitä haittoja ovat paikalliset asukkaat usein valittaneet. Näitä haittoja voidaan tuntuvasti vähentää esimerkiksi rakentamalla Kittilän Alakylään sekä Rovaniemen maalaiskunnan Tapionkylään ja Sinettään jätevedenpuhdistamot. Sen sijaan Ounasjoen vesistöalueen nykyisten jätevedenpuhdistamoiden puhdistustehon lisäämisellä ei olisi juuri Ounasjoen tilan kannalta merkitystä.

Ounasjoen veden hygieenistä laatua voitaisiin parantaa desinfioimalla puhdistamoilta vesistöön menevä jätevesi. Kuitenkaan jätevesien desinfiointiin ei kannata ryhtyä, sillä Ounasjoen veden käyttökelpoisuus ei merkittävästi paranisi ja desinfioinnissa saattaa syntyä terveydelle haitallisia sivutuotteita.

Metsäojitukset ovat olleet merkittävä Ounasjoen vesistön tilaa ja veden laatua muuttava tekijä. Suurimmillaan ojitusten vaikutukset ovat olleet 1960-luvun lopulla ja 1970-luvulla. 1980-luvulla ojitustoiminta tulee olemaan vähäisempää kuin 1970-luvulla. Tästä huolimatta tulee Ounasjoen vesistöalueen keski- ja eteläosassa vielä pitkään aiheutumaan vedenlaadullisia, ekologistia ja mahdollisesti myös kalataloudellisia haittoja, jotka saattavat paikoitellen olla hyvinkin merkittäviä.

4.4 KALATALOUDEN KEHITTÄMISMAHDOLLISUUDET

Ounasjoen kalataloudellisia kehittämismahdollisuuksia on käsitelty tähän suunnitteluun liittyvässä osaselvityksessä "Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma" (Kännö, S., Pruuki, V., Anttinen, P., Ahvonen, A. ja Harju, I. 1986. Vesihallitus. Tiedotus 274, ilmestyy kesällä 1986). Siinä suunnittelutyö jouduttiin käynnistämään perusselvitysvaiheella, jossa kerättiin tietoa kalastuksesta ja kalakannoista vuosilta 1982 - 1984. Perusselvitysvaiheessa selvitettiin muun muassa eri kalalajien kalakanta-arvioita ja saalismääriä, kalastajien määriä, kotitarve- ja virkistyskalastuksen osuuksia, kalastuksen merkitystä matkailulle ym. jokivarren palveluelinkeinoille sekä uittoperkausten vaikutuksia Ounasjoen ja sen sivujokien poikastuotantoon.

4.41 Kalojen elinympäristön parantaminen

Veden laatu Ounasjoella ei ole yleensä esteenä kalojen viihtymiselle ja lisääntymiselle. Joissakin metsäojitusten kuormittamissa sivujoissa saatavat kuitenkin tulva-aikaiset korkeat humus- ja rautapitoisuudet haitata lohikalojen vastakuoriutuneiden poikasten kehitystä. Tämän vuoksi olisi syytä arvioida muutosten vaikutusta kalatalouteen ja tutkia haittojen poistamismahdollisuuksia. Uusia kalankasvatuslaitoksia perustettaessa tulee aina tapauskohtaisesti ottaa huomioon kuormituksen vaikutukset koko vesistöön. Kalankasvatuslaitoksia ei tule ohjata ensisijaisesti Ounasjoen pääuomaan eikä merkittävien poikastuotantosivujokien varsille (Itkonen ja Kinnunen 1986).

Erityisesti taimenen ja harjuksen elinympäristöä on huononnettu Ounasjoen pääuomassa ja sivujoissa uittoperkauksilla. Luonnonvaraisen poikastuotannon kohottamiseksi, vanhempien ikäryhmien yksilötiheyden lisäämiseksi, kalojen kasvuedellytysten parantamiseksi ja sitä kautta saatavan taimen- ja harjussaaliin lisäämiseksi olisi kaikki perkauskohdeet sivujoissa sekä pääuoman kosket Enontekiön alueella kunnostettava huolellisesti. Perattujen koskien kunnostus onkin merkittävin toimenpide Ounasjoen kalatalouden parantamiseksi.

Peratut kosket voitaisiin kunnostaa rakentamalla niihin eri kokoisista kivistä kynnyksiä ja kaivamalla kostekivien alapuolelle sinne tänne 40 - 80 cm syviä kuoppia. Kynnysten väliin muodostuu näin 5 - 20 metriä pitkiä altaita, joissa veden virtausnopeus alenee. Rannan tuntumassa ja kynnysten yhteyteen voidaan tehdä taimenen pikkupoikasille matalia virtakarikkoja. Virta lajittelee vuosi vuodelta taimenen kutemiseen soveltuvia soraikkoja. Koskipinta-alaa voitaisiin lisätä poistamalla tai aukaisemalla uittoa varten rakennettuja ohjeseiniä ja suisteita. Koskien kunnostamisessa olisi vältettävä kaavamaista ja maisemalle vierasta jälkeä (Kännö 1984).

Perattujen koskien kunnostustavasta ovat eri käyttömuotojen edustajat olleet eri mieltä. Veneilyn ja vesiretkeilyn sekä ns. kriisiajan uiton vuoksi on usein jätetty kunnostettuihin koskiin 2 - 5 metriä leveä kulukuväylä. Tämän väylän vaikutus kalakantoihin on kuitenkin huomattava. Tutkimusten (Kännö 1984) mukaan on taimenen poikastuotannossa havaittu

3 - 5-kertaisia eroja riippuen siitä, jätetäänkö kunnostettavaan koskeen edellä mainittu kulkuväylä. Ns. kriisiajan uiton vuoksi ei liene syytä jättää kyseessä olevaa väylää, sillä metsäautotiestö on Ounasjokialueella hyvä ja nykyisellä konekalustolla voidaan tarvittaessa nopeastikin kunnostettu väylä rakentaa uittokuntoon.

Vaatimukset veneväylän jättämiseksi keskivirtaamaltaan alle $2 \text{ m}^3/\text{s}$ oleviin väyliin ei liene perusteltua, sillä tällaiset joet soveltuvat vesiretkeilyyn vain tulva-aikoina. Ounasjoella tärkeimmät veneily- ja vesiretkeilyreitit ovatkin Ounasjoen pääuoma sekä Meltausjoki ja Loukinen. Näiden jokien osalta onkin tarpeellista ottaa huomioon veneiden ja kanoottien kulkumahdollisuus koskien kunnostamisen yhteydessä sitten, kun ne tulevat ajankohtaisiksi.

4.42 Eri kalalajien hoitotarpeet

Siikasaaliit ovat olleet yläjuoksulla hyvät, mutta alajuoksulla huomattavasti alhaisemmat, muun muassa vähäisemmästä pyynnistä johtuen. Siikaa on istutettu runsaasti, mutta istutusten merkitys saaliille on ollut ilmeisen pieni. Nykyisin kalastettavan siikakannan alkuperä ja vaellukset olisi selvitettävä merkintäkokein. Saaliita voitaisiin nostaa siirtymällä siiankalastuksessa hieman nykyistä pienempisilmäisten verkkojen käyttöön. Muiden siikakantojen istutusten optimoimiseksi tarvitaan vaellus selvityksiä, istutuskokeita ja istutusten kannattavuuden seuranta.

Ounasjoen taimenkannat ovat varsin heikot joen yläosaa lukuunottamatta. Taimenkantojen elvyttäminen on yksi tärkeimpiä tehtäviä Ounasjoen kalataloudellista arvoa parannettaessa. Taimenkantojen elvyttäminen edellyttää koskialueiden kunnostuksia, kunnostuksiin liittyviä täydennys- ja kotiutusistutuksia ja kalastuksen säätelytoimenpiteitä. Taimenen kalastuksen säätely olisi kohdistettava lähinnä alamitan noudattamisen valvontaan.

Lohen ja meritaimenen poikastuotantoon Ounasjoen alueita ei ole syytä käyttää, koska lohen ja meritaimenen poikastuotanto huonontaa paikallisten lajien menestymismahdollisuuksia ja koska Ounasjoen alueelta lähte-

neillä vaelluspoikasilla on huonot mahdollisuudet selvitä merialueelle. Erittäin tehokas merikalastus aiheuttaa lisäksi sen, että vain muutama merivaellukselle selvinneistä lohista palaisi Kemijoen suulle. Kyseisestä poikastuotannosta olisi täten enemmän haittaa kuin hyötyä Ounasjoen kalakannoille.

Myöskään kalateiden rakentaminen Kemijoen suun ja Ounasjoen välisiin voimalaitoksiin ei ole kannattavaa nousutappioiden sekä voimalaitosten ja voimalaitosaltaiden aiheuttaman vaelluksen hidastumisen vuoksi. Jokeen palaavien lohien tai muiden vaelluskalojen siirtoa mereltä Ounasjoelle ei pidetä suotavana kalatautiriskien vuoksi.

Puronieriän merkitys Ounasjoelle on erittäin pieni eikä nieriäkantojen hoitoon ole syytä jakaa voimavaroja.

Harjussaaliit ovat olleet hyvät, eikä istutuksilla kannata yrittää harjussaaliita nostaa. Muutoinkaan harjuskantojen hoito ei vaadi erityistoimenpiteitä. Alamitan noudattamiseen kylläkin tulee kiinnittää erityisesti huomiota. Alamitan nykyistä parempi noudattaminen nostaisi harjussaalista.

Hauki- ja madekantojen hoito ei vaadi erityistoimenpiteitä. Pääasia on, että kalastus on voimakasta, jottei hauen ja mateen merkitys petoina nykyisestään kasva.

Muiden kalalajien (muun muassa särkikalat ja ahven) osalta ei ole aihetta muuhun kuin mahdollisimman monipuoliseen ja tehokkaaseen kalastukseen.

Kaiken kaikkiaan näyttää siltä, että Ounasjoen kalastus on etsiytynyt useimpien lajien kohdalla melko hyvään tasapainoon kalakantojen kanssa niin, ettei ole aihetta erityisiin kalastuksensäätelystä tai istutus-toimenpiteisiin. On ilmeistä, että Ounasjoen kalakantoihin viime vuosina kohdistunut arvostelu on hieman vähentänyt kalastushalukkuutta ja siten myös saaliita. Niinpä nyt pitäisikin pyrkiä aktiiviseen ja monipuoliseen kalastukseen niin, että kaikkia lajeja kalastetaan lajien tuotantokyvyn mukaisesti.

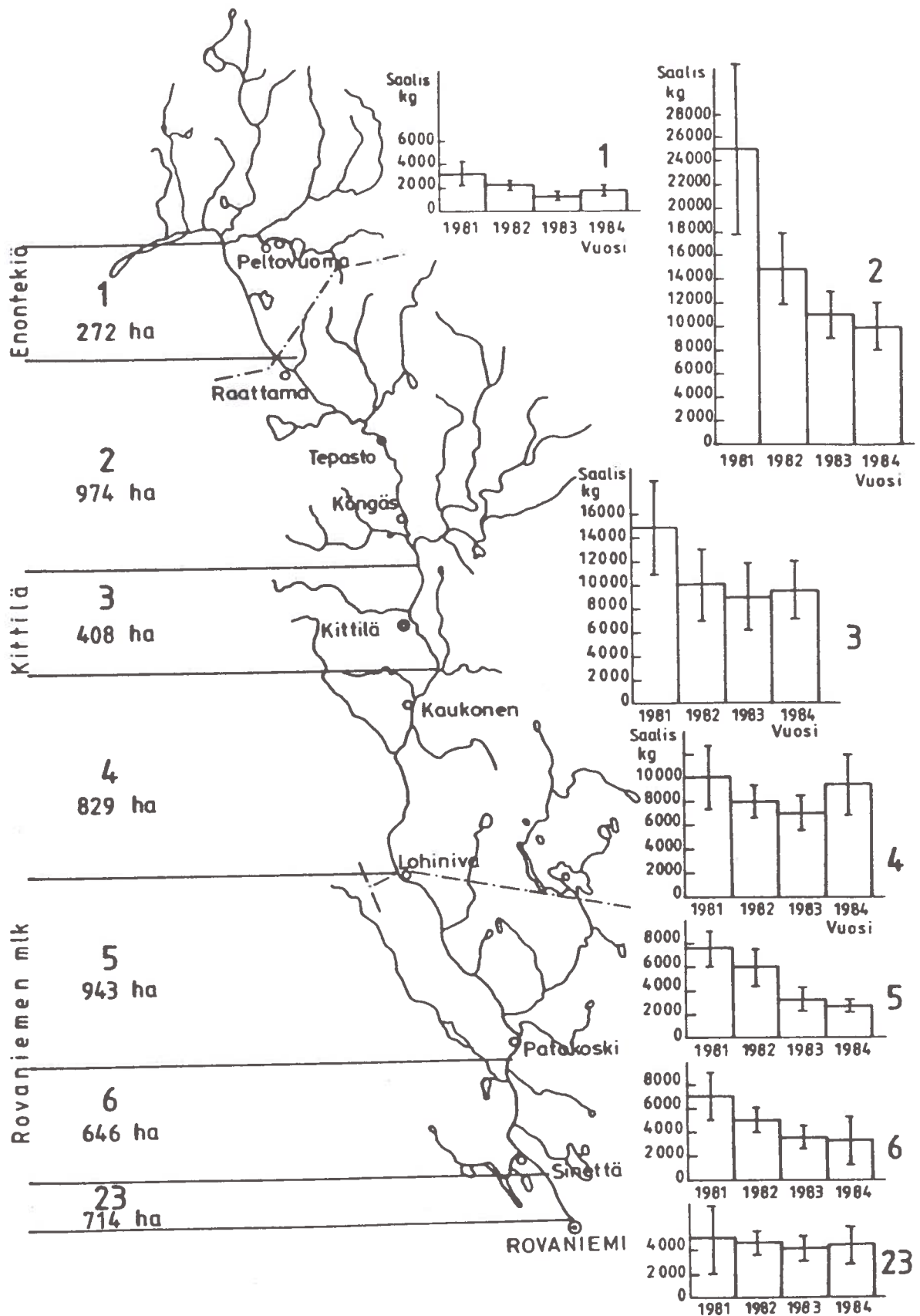
Ounasjokivarressa on voimakkaasti toivottu alueelle lisää istutuksia ja oman kalanviljelylaitoksen perustamista. Vesiympäristön kalantuo-
tantomahdollisuudet riippuvat kuitenkin ensisijassa vesistön luontai-
sista tuotantoedellytyksistä, joita ei istutuksilla juurikaan ole mah-
dollista parantaa. Istutusmäärien nostamisen sijasta tulee paneutua
ympäristön parantamiseen, istutusmäärien optimointiin ja suuntaamiseen
sellaisiin lajeihin, esimerkiksi taimeneen, joiden kantoja ja saaliita
istutuksin kyetään parantamaan. Edellä mainitut istutukset eivät vaadi
alueelle erityistä kalanviljelylaitoksen perustamista.

4.43 Kalastuksen järjestely

Ounasjoen kokonaissaalis vuosina 1981 - 1984 osa-alueittain on esitetty
kuvassa 6. Kunnittain tarkasteltuna Ounasjoesta pyydettiin eniten ka-
laa Kittilässä keskimäärin 35 000 kiloa vuosittain. Rovaniemen maalais-
kunnassa, jossa on eniten vesipinta-alaa, Ounasjoen pääuomasta kokonais-
saalis oli tutkimusjaksona keskimäärin 14 500 kiloa. Enontekiöllä koko-
naissaalis oli 2 000 kiloa vuodessa.

Ounasjoen pääuoman ja sivujokien kalantuotanto ja kalastusmahdollisuudet
eivät luo edellytyksiä varsinaiselle ammattimaiselle pyynnille nyt ei-
vätäkä ilmeisesti tulevaisuudessakaan. Sen sijaan sivuammattikalastusta
on mahdollista harjoittaa esimerkiksi muiden luontaiselinkeinojen tuki-
elinkeinona lähinnä vesistöalueen latvajärvillä. Kalastuksella on huo-
mattava merkitys väestön viihtyvyyden parantajana. Tässä mielessä koti-
tarve- ja virkistyskalastusmahdollisuuksien säilyttäminen ja kohentami-
nen ovat välttämättömiä. Kalantuotannon talteenotto tapahtuu vastaisuus-
dessakin pääasiassa paikkakuntalaisten harjoittamana kotitarve- ja vir-
kistyskalastuksena.

Paikkakuntalaisten harjoittaman kalastuksen rinnalla Ounasjoen vesistö-
alueen kalavarat antavat mahdollisuuden parantaa matkailijoiden harjoit-
taman virkistyskalastuksen asemaa niin, että matkailukalastuksesta saa-
daan lisätuloja. Mikäli kalastus ja kalastusmahdollisuudet kyetään jär-
jestämään ja markkinoimaan tehokkaasti, kalastuksen houkutteluvaikutuk-
sesta voi tulla yksi keskeisimpiä alueen matkailua kehitettäessä. Kalas-
tuslupien saannin helpottaminen ja koko Ounasjoelle oikeuttavan yhtenäis-

Kuva 6. Ounasjoen kalansaalis osa-alueittain vuosina 1981 - 1984.

Janat osoittavat saalisarvoille 95 %:n luotettavuusvälin.

sen kalastusluvan saaminen vähentäisi osaltaan luvatonta kalastusta ja lisäisi matkailijoiden tuomia tuloja alueella.

Kittilän kunnassa on aloitettu virkistyskalastuksen kehittämisprojekti. Kittilässä virkistyskalastusalueiksi on valittu sivuvesistä Aakenusjoki, Kapsajoki ja Immeljärvi ja Ounasjoen pääuomasta Tuomikosket. Nämä alueet sopivat hyvin käytettäväksi kyseessä olevaan tarkoitukseen. Aakenusjoki on jo ollutkin metsähallinnon ja kalastuskuntien perustamana virkistyskalastusalueena.

Rovaniemen maalaiskunnalle suositellaan Kittilän kaltaisen virkistyskalastuksen kehittämisprojektin käynnistämistä. Erityisesti virkistyskalastuksen käyttöön sopivia sivuvesiä maalaiskunnan alueella ovat Meltausjoki, Norvajoki, Sinettäjoen vesistö ja pääuoman Marraskoski. Marraskosken virkistyskalastusalueen muodostaisivat Marraskoski ja noin kolme kilometriä pitkä jokijakso, jossa on useita pieniä koskimaisia kynnyksiä. Meltausjoki on jo metsähallinnon virkistyskalastusalueena ja se soveltuu hyvin siihen tarkoitukseen.

Ounasjoen pääuoman kotitarve- ja virkistyskalastuksessa sääolot, vedenkorkeus ja pyynnin tuloksellisuus ohjaavat kalastusta luontaisesti heikommaksi tai voimakkaammaksi riippumatta kalastuslupien määrästä, joka on vain löyhässä riippuvuussuhteessa kalastusintensiteetin, so. kalasakäyntikertojen ja käytettyjen pyydysmäärien kanssa. Kalastuslupien määrän säätelyä tehokkaampia kalastuksensäätelymenetelmiä ovat rauhoitusaikojen säätäminen, alamittamääräykset ja ohjeet sallituista tai kielletyistä pyydyksistä. Mihinkään tämänkaltaisiin koko aluetta koskeviin kalastuksensäätelytoimenpiteisiin ei tällä hetkellä kuitenkaan ole ai-
hetta.

Nykyisellään kalastus on tehokkainta joen keskijuoksulla ja vähäisintä alajuoksulla. Alajuoksun hehtaarisaliit ovat olleet niin paljon alhaisempia kuin keskijuoksulla, ettei kyse voi ensisijassa olla alhaisemmasta kalantuotannosta, vaan vähäisemmästä kalastuksesta. Sama koskee myös yläjuoksua, vaikkei yhtä selvästi. Täten kalastusta olisi mahdollista lisätä koko jokialueella Kittilän taajaman voimakkaasti kalastettua aluetta lukuunottamatta. Kalastusta tulisi edistää kalavesiä koskevalla tiedotus- ja valistustoiminnalla, joka on ensisijassa

kalastuskuntien, kalastusalueen, kalastuspiirin ja kuntien tehtävä. Myöskin Ounasjokialueen kalataloutta kehittämään voitaisiin jokialueen kuntiin palkata kalatalousneuvoja, jonka tehtäviin kuuluisi henkilökohtaisen neuvonnan lisäksi koulutustilaisuuksien järjestäminen ja suunnitelluvun antaminen.

4.44 Kalan käyttö, kalakauppa ja kalateollisuus

Ounasjoen pääuoman ja sivujokien kalantuotanto ei luo edellytyksiä suur- talouksien kalankäytön lisäämiselle, kalakaupan toiminnalle tai kalateollisuuden perustamiselle. Kotitalouksien kotimaisen kalankäytön lisääminen ja kalankäyttötapojen monipuolistaminen ovat kaikin puolin kannatettavia. Kalankulutuksen lisääntyminen voi perustua myös Ounasjoelta saatavaan saaliiseen.

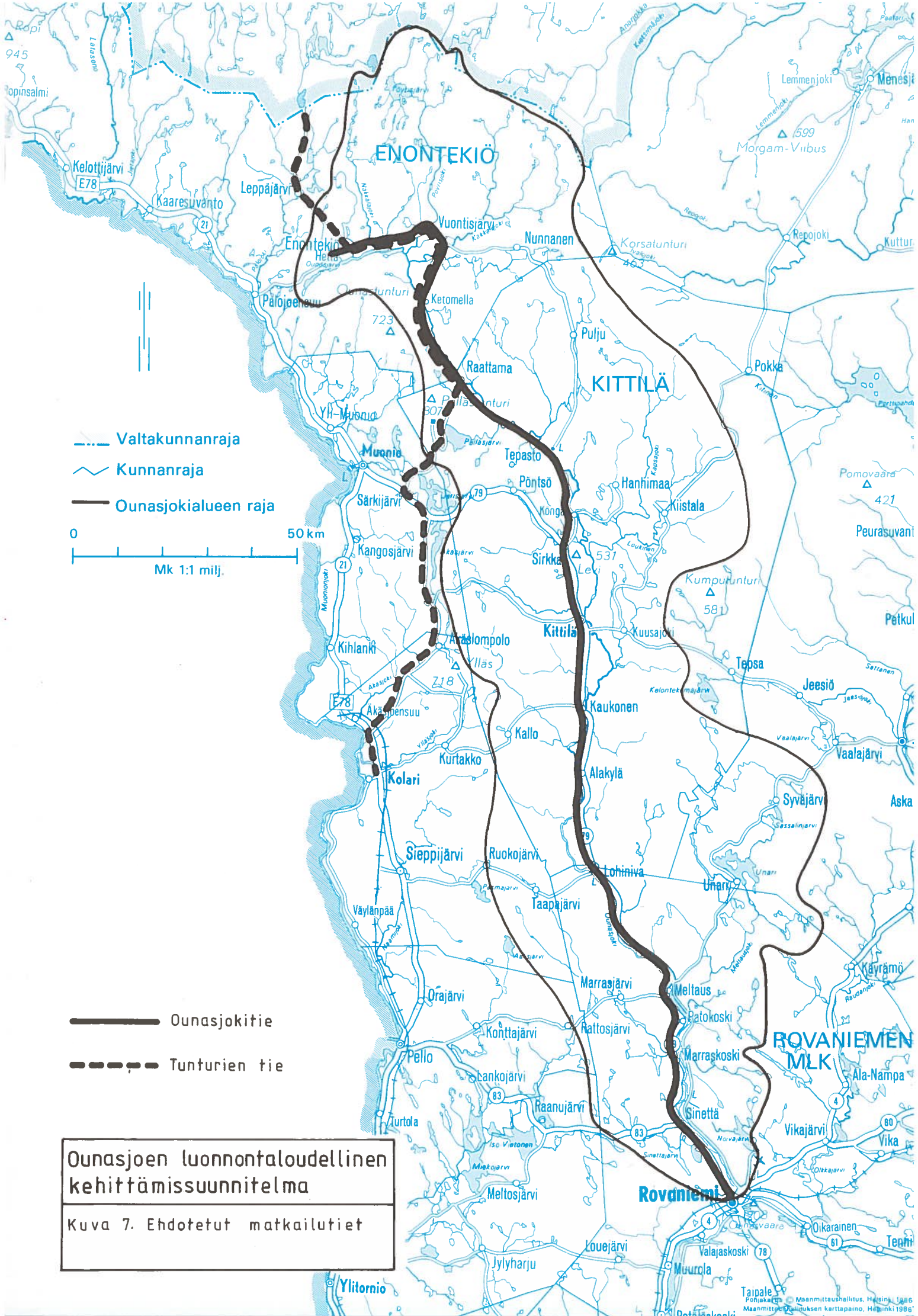
4.5 MATKAILUN KEHITTÄMINEN

Ounasjoen matkailua on käsitelty tämän suunnittelun osaselvityksessä "Ounasjokivarren matkailu" (Ojala, M. 1985. Vesihallitus. Tiedotus 264). Selvityksessä on esitetty yksityiskohtaisiakin matkailun kehittämisideoita eri Ounasjoen alueille. Seuraavassa esitetään yleisiä matkailun kehittämislinjoja ja matkailun merkitystä Ounasjokivarren elinkeinoelämälle.

Ounasjokivarsi tarjoaa matkailijalle suuren jokilaakson muodostaman luonnon- ja kulttuurimaiseman kokonaisuuden, monipuolisia palveluja ja kohtuullisen hyvät liikenne yhteydet.

Yleisimmät Ounasjoen virkistyskäyttömuodot virkistyskalastuksen ohella ovat veneily ja vesiretkeily sekä loma-asuminen. Talvella joen virkistyskäyttö on vähäisempää, mutta hiihto- ja moottorikelkkaretket suunnataan usein jokea pitkin. Virkistyskäytön merkitys on nopeasti kasvanut ja seurannaisvaikutuksineen se on alueen elinkeinoelämälle lähes yhtä tärkeä kuin vesistön perinteiset käyttömuodot.

Ounasjoen pääuoman ja sivujokien läheisyyteen on kehittynyt useita

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma

Kuva 7. Ehdotetut matkailutiet

matkailupalvelukeskuksia. Näitä ovat matkailun aluekeskukset Enontekiön Hetta ja Kittilän kirkonkylä, matkailukeskukset Pallastunturi ja Sirkka sekä Raattaman retkeilykeskus.

Kokonaismatkailutulokseksi Ounasjokialueella on arvioitu vuonna 1983 noin 74 miljoonaa markkaa, joka on 15 % koko Lapin matkailutuloksesta. Varsinaisen matkailuelinkeinon osuus kokonaismatkailutuloksesta on eri tutkimusten mukaan 40 - 60 %, vähittäiskaupan 20 - 40 % ja muiden 10 - 30 %.

Työllisyyden ylläpitäjänä matkailulla on alueella tärkeä tehtävä. Matkailu työllistää Ounasjokivarressa yli 400 ihmistä, kun mukaan otetaan sekä ympärivuotiset että kausiluontoiset kokopäiväiset ja puolipäiväiset työpaikat. Alueen matkailutyöpaikat ovat ammatissa toimivasta työvoimasta noin 16 %.

Tavoitteena Ounasjokivarren matkailun edelleen kehittämisessä on alueen väestön elinehtojen ja toimeentulon parantaminen tuottamalla sellaisia matkailupalveluja, jotka työllistävät paikkakunnan asukkaita ja lisäävät alueen tuloja. Matkailuelinkeinoa on kehitettävä yhteistyössä ja sopu- soinnussa peruselinkeinojen, eli maa-, metsä- ja porotalouden kanssa sekä siten, että luonnolle ja luontaiselinkeinoille ei aiheudu haitallisia vaikutuksia. Alueen palvelut on pyrittävä säilyttämään ja matkailukysynnän kasvaessa myös kohottamaan palveluiden tarjontaa ja varustetasoa.

Matkailun keskeisenä ongelmana ovat olleet voimakkaat kausivaihtelut ja siitä johtuva majoituskapasiteetin alhainen käyttöaste. Kesällä 1983 tehdyn matkailijatutkimuksen (Laitamäki 1984) mukaan yöpymistä tapahtui hotelleissa noin 46 %, loma- ja mökkikylissä 25 %, leirintäalueilla 18 % ja lopuissa majoituskohteissa 12 % (taulukko 5). Alueen osuus Lapin läänin majoitusliikkeiden yöpymisvuorokausista oli vuonna 1983 noin 22 %. Ulkomaalaisten osuus hotelleissa yöpyjistä oli 11,5 %. Ulkomaalaisten yöpymiset keskittyivät 75-prosenttisesti kesäkuukausille.

Hotellitasoisen majoituskapasiteetin käyttöaste oli Ounasjokivarressa vuonna 1983 vuodepaikkojen mukaan vain 29 %, kun se samaan aikaan koko Lapissa oli 37,2 %. Jokivarren majoitusliikkeiden kokonaiskapasiteetti oli vuoden 1983 loppuun mennessä 3 700 vuodepaikkaa. Tämä on noin 22 %

koko Lapin majoituskapasiteetista. Vuodepaikat jakautuvat tasaisesti eri majoitusmuotojen välillä. Alueella toimii 8 hotellia, 15 loma- ja mökkikylää, 8 matkustajakotia ja matkailumajaa sekä 15 leirintäaluetta. Talomajoittajia on yli 50. Suurin osa talomajoittajista on keskittynyt Sirkkaan ja Raattamaan.

Taulukko 5. Yöpymiset majoitusmuodoittain Ounasjokivarressa v. 1983.

	Yöpymisvuorokaudet	%
Hotellit	76 329	45,7
Loma- ja mökkikylät	42 021	25,1
Matkustajakodit ja matkailumajat	9 367	5,6
Leirintäalueet	29 326	17,5
Talomajoitus (osittain arvio)	10 142	6,1
Yhteensä	167 185	100,0

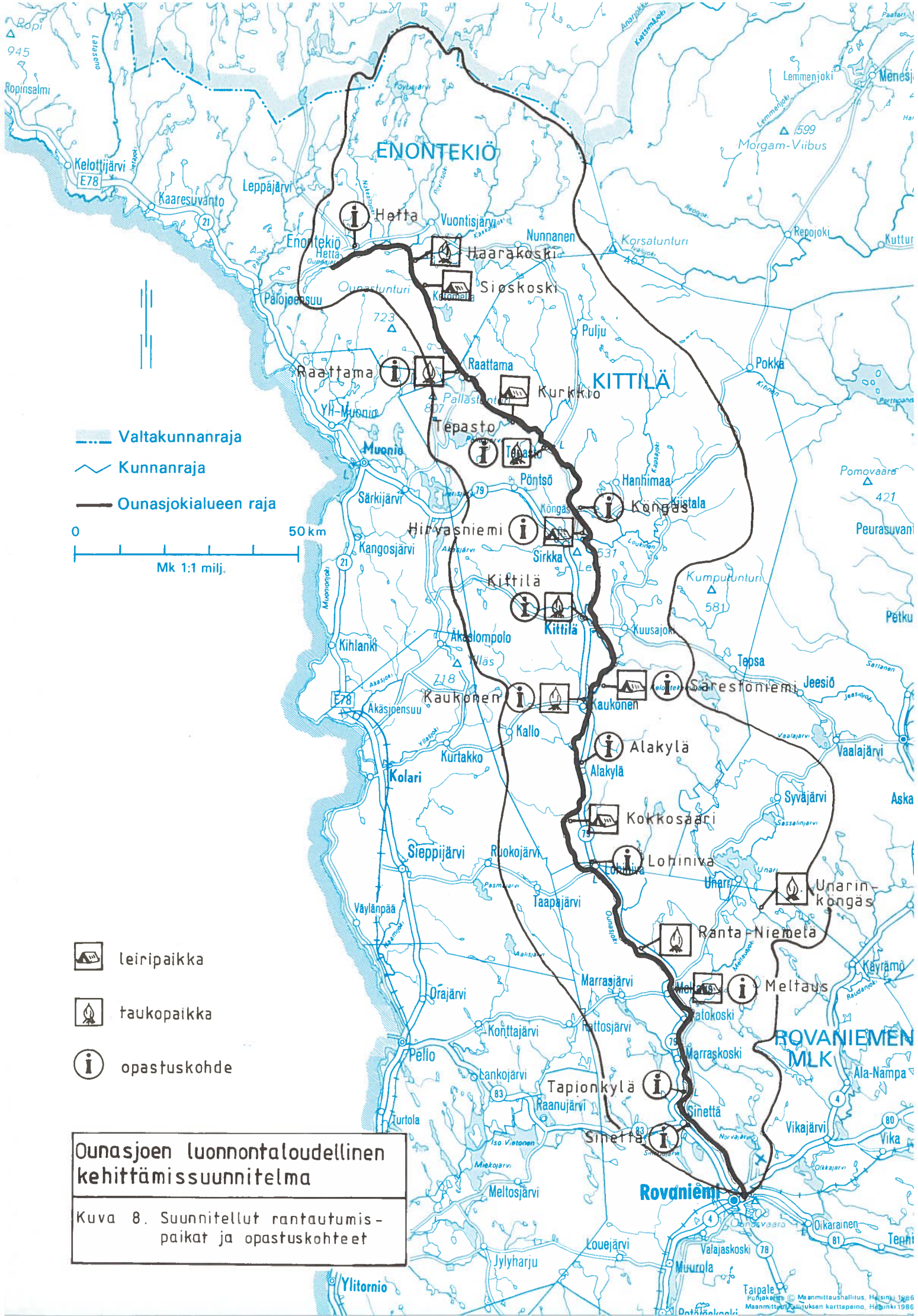
Matkailuselvityksen mukaan alueella on riittävästi eritasoisia majoituspaikkoja leirintäalueista korkean tason hotellipalveluihin. Lähivuosien investoinnit olisi ohjattava muiden kuin hotellitasoisten majoituskohteiden rakentamiseen ja nykyisten kohteiden varustetason parantamiseen.

Selvityksessä on esitetty lisäksi, että matkailukohteiden vetovoimaa voitaisiin lisätä kehittämällä uusia ohjelmalveluja ja monipuolistamalla niitä. Matkailupalvelujen saavutettavuutta voidaan parantaa kehittämällä tieverkkoa, joukkoliikennettä ja opastusta.

Markkinoinnissa olisi pyrittävä yhteistoimintaan ja keskittyttävä joihinkin kohderyhmiin. Ounasjokivarren matkailun tiedottamisen ja markkinoinnin päätavoitteena voisi olla jokivarren tunnetuksi tekeminen ja jokivarren matkailupalveluiden myynnin edistäminen.

Ounasjokialueen matkailun markkinoinnin helpottamiseksi ja yrityksiä yhdistäväksi tekijäksi voitaisiin nimetä Ounasjokivartta myötäilevä tie "Ounasjokitieksi" sekä Kolari - Äkäslompola - Raattama - Peltovuoma - Palojoensuu tie "Tunturien tieksi" (kuva 7).

Ounasjokivarren matkailullinen merkitys perustuu suurelta osin alueen

luontoon. Tämän vuoksi myös matkailun luontoon aiheuttamien haittavaikutusten ehkäiseminen on tärkeää. Ohjattuja luontoon tukeutuvia ohjelmapalveluja voitaisiin edistää ja maastossa liikkuminen voitaisiin ohjata pääasiassa suunnitelluille retkeilyreiteille (vaellusreiteille, luontopoluille, moottorikelkkareiteille, laduille, melontareiteille yms.).

Valistus ja tiedottaminen ympäristön puhtaana pidon merkityksestä on keskeisimpiä tekijöitä matkailun aiheuttamien haittojen vähentämisessä. Muun muassa oppaissa (veneily- ja vesiretkeilyopas, ulkoilureittioppaat) ja esitteissä sekä opastuskeskuksessa ja -pisteissä voidaan asiasta jakaa tietoa.

Enontekiöllä on tutkittu laskettelurinteen ja hiihtohissin rakentamista Ounastunturin rinteeseen Ounasjärven eteläpuolelle. Koska alue kuuluu Pallas - Ounastunturin kansallispuistoon, ei hankkeen toteuttaminen ole mahdollista nykyisten kansallispuistoa koskevien säännösten johdosta.

4.6 VENEILYN JA VESIRETKEILYN KEHITTÄMINEN

Ounasjoki soveltuu hyvin vesiretkeilyyn, joka Ounasjoella on pääasiassa melontaa. Jopa aloitteleva meloja voi laskea kosket ohjatuilla kanoottiretkillä. Ounasjoki on houkutteleva myös perheretkeilijöille, sillä kylät katkovat erämaataipaleita ja reitin varrella on siten paljon kauppa- ja matkailupalveluja.

Ounasjoen veneilyn ja vesiretkeilyn kehittämiseksi on Lapin vesipiirin vesitoimistossa laadittu suunnitelma (Leskinen 1984. Vesihallitus. Tiedotus 246). Ounasjokivarteen esitetään suunnitelmassa rakennettavaksi useita rantautumispaikkoja ja opastetauluja (kuva 8). Retkeilymelonnan luonteeseen kuuluu leiriytyminen luontoon ainakin muutaman kerran retken aikana, minkä johdosta osa rantautumispaikoista on suunniteltu yöpymistä varten.

Vesiretkeilyn kehittäminen edellyttää lisäksi neuvonta- ja opastuspiSTEIDEN rakentamista sekä reittioppaan laatimista. Oppaan tulisi sisältää reittikuvauksen lisäksi tietoja Ounasjokialueen palveluista, harrastusmahdollisuuksista, nähtävyyksistä, majoituspalveluista jne. Opas

voisi sisältää myös automatkailijoita varten ainakin kaksi Ounasjokietietä käyttävää autoreittiä.

4.7 UITON JÄRJESTÄMINEN

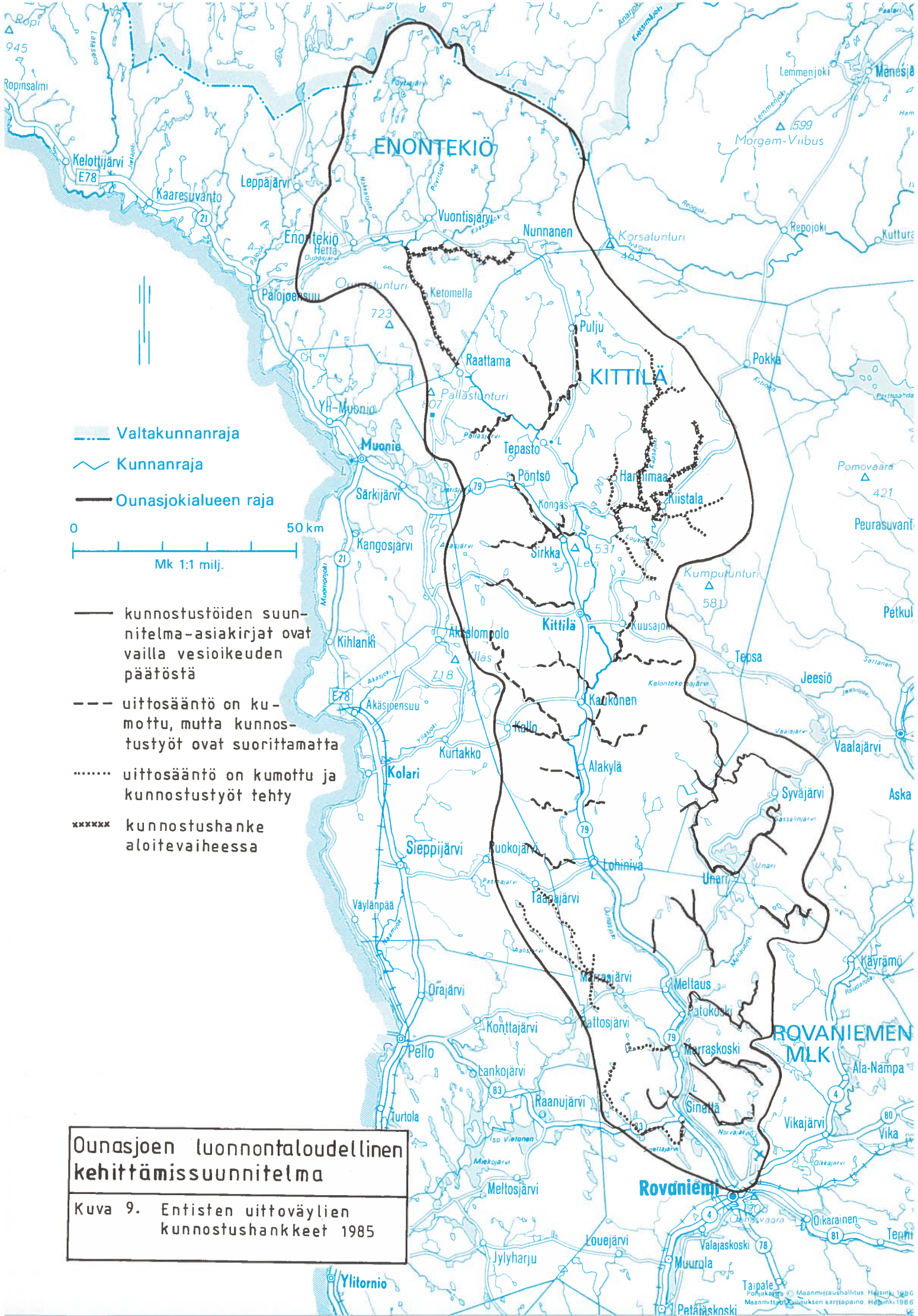
Ounasjoen uiton järjestämisestä on selvitetty tarkemmin tämän suunnitelman osaselvityksessä "Ounasjoen entisten uittoväylien kunnostussuunnitelmat ja Ounasjoen uittoaluesuunnitelma" (Kurkela 1985. Vesihallitus. Tiedotus 268).

Uitto on Ounasjoella ollut perinteisesti varsin tärkeä vesistön käyttömuoto. Viime vuosina Ounasjoella on uitettu puutavaraa noin 300 000 - 400 000 m³ vuodessa ja se on työllistänyt keväisin enimmillään noin 200 - 300 henkeä. Uittomäärät näyttävät tulevaisuudessakin pysyvän samansuuruisena. Nykyisin käytössä olevan uittoväylästäön laajuuteen ei myöskään ole odotettavissa muutoksia.

Ounasjoen nykyisin käytössä olevan uittoväylästäön rungon muodostaa Ounasjoen pääuoma Enontekiön kunnan rajalta Rovaniemelle yhteensä 250 kilometriä. Lisäksi uitetaan Loukisessa, Molkojoessa, Meltausjoessa ja Marrasjoessa sekä käytetään eräiden muiden sivujokien suuosissa olevia varastoalueita. Ounasjoella varsinainen puutavaran uitto kestää vain noin kuukauden ajan touko-kesäkuussa. Uittokäyttö näkyy kuitenkin myös muina aikoina. Uiton päätyttyä kootaan uittopuomit rannoille niitä varten varatuille säilytyspaikoille. Syksyllä aloitetaan jälleen puutavaran ajo joen varrella sijaitseville törmävarastoille. Eräissä törmävarastoissa saatetaan puutavaraa säilyttää myös kesän yli.

Ounasjoen vesistön käyttö on monipuolistunut. Erityisesti joen virkistyskäyttö, kuten veneily ja vesiretkeily, virkistyskalastus ja lomiasutus, on lisääntynyt ja aiheuttanut näin tarvetta muun muassa entisten uittoväylien kunnostamiseen muuhun käyttöön ja käytössä olevien uiton toimintapaikkojen tarkoituksenmukaiseen järjestelyyn. Uittotoimintaa tulisikin kehittää siten, että uiton kannattavuus ei heikkene ja että uiton aiheuttamat haitat vesistön ja rantojen muulle käytölle olisivat vähäisiä.

Ounasjoen vesistön käytöstä poisjääneille uittoväylille on lähes kai-

----- Valtakunnanraja

~~~~~ Kunnanraja

— Ounasjokialueen raja

0 50 km
Mk 1:1 milj.

— kunnostustöiden suunnitelma-asiakirjat ovat vailla vesioikeuden päätöstä

--- uittosääntö on kumottu, mutta kunnostustyöt ovat suorittamatta

..... uittosääntö on kumottu ja kunnostustyöt tehty

xxxxx kunnostushanke aloitevaiheessa

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma

Kuva 9. Entisten uittoväylien kunnostushankkeet 1985

kille laadittu kunnostussuunnitelmat Lapin vesipiirin toimesta (kuva 9). Kunnostussuunnitelmiin sisältyy myös uittosääntöjen kumoaminen. Kunnostustyöt on jo suoritettu Marrasjoen latvaosilla sekä Sinettäjoella. Kittilän kunnan alueella sijaitsevien entisten uittoväylien kunnostustyöt on tarkoitus suorittaa lähivuosina. Seuraavina ovat vuorossa Rovaniemen maalaiskunnan ja Sodankylän kunnan alueilla olevien Ounasjoen sivuväylien kunnostustyöt. Aloitevaiheessa oleviin Ounasjoen yläosan sekä Kapsajoen ja Seurujoen uittosääntöjen kumoamiseen liittyvät kunnostussuunnitelmat on tarkoitus laatia Lapin vesipiirin vesitoimistossa lähivuosina. Entisten uittoväylien kunnostuksissa poistetaan tai muutetaan haittaa ja vaaraa aiheuttavat uittorakenteet ja -laitteet. Kalataloudelle merkittävin haitta uittotoiminnasta ovat aikoinaan tehdyt uittoväylien perkaukset, joilla on muutettu lohikalojen elinympäristöä. Kohdassa 4.41 on jo käsitelty entisten uittoväylien kunnostamisia kalatalouden kannalta.

Niillä Ounasjoen uittoväylillä, joilla nykyisin ei enää uiteta, ei ole kunnostustöiden yhteydessä tarpeen ottaa kriisiaikaistakaan uittotarvetta huomioon, sillä tarvittaessa ne voidaan vähäisin toimenpitein palauttaa uittokäyttöön.

Uiton toimintapaikat olisi aiheellista sopeuttaa vesistön muun käytön kanssa mahdollisimman hyvin. Haitat uiton puutavaran varastoalueista pienenisivät huomattavasti, mikäli ne rakennettaisiin kestäviksi ja keskitettäisiin tiettyihin paikkoihin. Kunnostetuille ja kestäville varastoalueille voitaisiin varastoida enemmän puutavaraa. Puutavaran veteenpano näiltä alueilta tapahtuisi nopeasti, eikä vesistöön joutuisi kovinkaan paljon maa-aineksia ja roskaa veteenpanon yhteydessä. Nopeutunut puiden veteenpano nopeuttaa myös uiton toimittamista, jolloin haitat muille vesistön käytöille vähenisivät. Lisäksi kunnostettavat varasto- ja pudotuspaikat olisi pyrittävä valitsemaan sellaisilta alueilta, että niistä ei aiheutuisi lähiympäristölle kohtuutonta haittaa. Eri-tyisesti meluhaitta on pudotuspaikkojen läheisyyksissä huomattavaa, min-
kä vuoksi paikallisten asukkaiden taholta on esitetty eräiden asutuksen lähellä olevien pudotuspaikkojen käyttöä rajoitettavaksi.

Uittoaluesuunnitelmassa on puutavaran vesistöön siirtämistä varten tarvittavien alueiden kokonaistarve selvitetty kyselyjen ja kapasiteetti-

laskelmien perusteella. Veteenpanoa varten tarvitaan Ounasjoella luonnon-törmäistä rantaa 13 000 metriä tai rakennettua törmävarastoa 8 700 metriä. Nykyisin käytössä olevien törmävarastojen kapasiteetti ei ole täysin riittävä.

Uiton toimintapaikkojen järjestämistä varten on laadittu suunnitelma uittosäännön muuttamiseksi. Uittosääntöön otettavaksi ehdotettujen alueiden kapasiteetti on yhteensä noin 400 000 m³. Näihin alueisiin kuuluu 23 kappaletta törmävarastoja ja 10 kappaletta pudotuspaikkoja (kuva 10). Muuhun käyttöön jääviä varastoalueita on 5 kappaletta, joista merkittävin on Kittilän kirkonkylän kohdalla oleva Aakenusjoen suun varastoalue. Tarvetta tutkia lisää puutavaran varastoalueita on Nivankylän itärannalla ja Tolosenkylässä Korintteen alueella sekä Marraskoskella.

4.8 MUU ELINKEINOELÄMÄN KEHITTÄMINEN

Muita elinkeinoelämän kehittämismahdollisuuksia on esitetty tämän suunnitelman osaselvityksessä "Ounasjoen alueen elinkeinot ja niiden kehittäminen" (Mäkinen, M. 1986. Vesihallitus. Tiedotus 265). Osaselvitys on tehty Lapin seutukaavaliitossa. Seuraavassa tarkastellaan tämän osaselvityksen keskeisimpiä kohtia.

4.81 Yleisten toimintaedellytysten parantaminen

Tekninen huolto (muun muassa energia-, vesi- ja jätehuolto) luo perusedellytykset elinkeinojen harjoittamiselle. Teknisen huollon kehittämisessä tärkeimpiä kohteita Ounasjokialueella ovat Enontekiön energiahuollon järjestäminen ja Kittilän sähkönsaannin varmistaminen sekä haja-asutusalueiden vesihuollon järjestäminen.

Enontekiön energiahuollon järjestämisestä on Enontekiön kunta esittänyt ratkaisuksi pienvoimalan rakentamista Näkkälä - Vaikkojoen alueelle. Tämä on kuitenkin vastoin Ounasjoen erityissuojelua koskevaa lakia (703/83) eikä sitä näin ollen ole voitu ottaa tässä suunnitelmassa huomioon.

Ounasjokialueen tieverkoston kiireellisimmät parannuskohteet ovat tie-

osuudet Sirkka - Peltovuoma, Pello - Meltaus ja Meltaus - Unari. Lisäksi tarvitaan uusi tieyhteys välille Kittilä - Ylläsjärvi ja Rattosjärvi - Sonka. Myös siltojen rakentaminen Ketomellaan ja Tepastoon on tärkeää.

Ounasjokialueen matkailulle on tarpeellista, että Kittilän lentokenttä palvelisi säännöllisesti matkailuliikennettä. Enontekiön kunnan lentokentälle tulisi rakentaa matkustajaliikenteen vaatimat rakennukset, jotta se kykenisi myös palvelemaan reittiliikennettä. Kentän laajennus- ja parannustyöt on jo aloitettu.

Mahdollisuudet saada ammatillista koulutusta ovat Ounasjokialueella vähäiset. Jokialueella toimii vain neljä Lapin läänin 39:stä ammatillisesta oppilaitoksesta ja oppilaitosten sivupisteistä. Alueen ongelmana on erityisesti kaupallisen ja teknillisen koulutuksen puuttuminen.

4.82 M a a t a l o u d e n k e h i t y s n ä k y m i ä

Elinkeinojen kehittämistä koskevan osaselvityksen yhteydessä kartoitettiin kyselyllä myös maatalouden kehitysnäkymiä.

Ounasjokialueen yleisin ongelma oli kyselyn mukaan pieni peltopinta-ala ja siitä johtuva alhainen rehuomavaraisuus. Toimeentulon muita suurimpia ongelmia olivat velkaantuneisuus, putoaminen tukijärjestelmän ulkopuolel-le ja tuotantorajoitukset.

Suurimmalla osalla tiloista pellonkäyttö tulee jatkumaan entisenlaisena lähitulevaisuudessa. Joka neljäs vastaaja ilmoitti joko vähentävänsä tai lisäävänsä peltopinta-alaansa. Arviolta peltopinta-ala tulisi lisääntymään runsaat 300 hehtaaria (6,2 %).

Ounasjokialueen maatiloilla on runsaasti halukkuutta lisätä lypsylehmien määrää. Lehmälukuaan lisääviä tiloja kaikista vastanneista maidontuottajatiloista oli yli 40 %. Lehmäluku tulee vähenemään vain 7 %:lla tiloista. Mikäli suunnitellut lypsylehmien määrien lisäykset tulevat toteutumaan, tulee lehmäluku Ounasjokialueella kasvamaan jopa 30 %. Tällöin tilakohtainen lehmäluku kasvaisi nykyisestä 7,2 lehmästä 9,5 lehmään.

Lihanautojen lukumäärä tulee kyselyn mukaan Ounasjokialueella kasvamaan neljänneksellä. Päinvastoin kuin maatilojen kohdalla tapahtuisi lihakarjakuon kasvu nimenomaan pienillä tiloilla, niillä tiloilla, joiden nykyinen karjan koko on alle keskiarvon. Myös karjanpidon lopettamista tapahtunee kaikkein eniten tiloilla, joilla on vähän karjaa.

Lampaiden lukumäärä tulisi kyselyn mukaan Ounasjokialueella kaksinkertaistumaan lähitulevaisuudessa. Uusia lampoloita perustetaan jonkin verran, mutta lampaiden lisäys tulisi tapahtumaan etupäässä jo olemassa olevien keskikokoisten katraiden puitteissa.

Niistä tiloista, joilla viljelijä on jo täyttänyt 50 vuotta, on jatkaja tiedossa vain puolella. Noin 80 tilaa on vailla jatkajaa. Näyttää todennäköiseltä, että tilanpito lakkaa näillä tiloilla viljelijän tultua eläkeikään ja että tilat jäävät asumattomiksi nykyisen viljelijän kuoltua.

Kyselyaineiston mukaan lähes neljännes alueen aktiivituloista lopettaa maataloustuotannon viiden vuoden sisällä. Tämä merkitsee sitä, että vuonna 1990 aktiivituloja on enää noin 550 kappaletta (nyt noin 720).

Viljelijöiltä tiedusteltiin halukkuutta saada opetusta tai lisätietoja eräiltä maatalouden aloilta. Lisätietojen tarve oli yllättävän suuri. Aiheista halutuimmat olivat nykyistä tuotantotoimintaa tukevat opetusalat: lypsykarjantalous, lihakarjantalous sekä nurmiviljely.

Sukupolvenvaihdos, taloussuunnittelu sekä perunanviljely olivat aiheita, joista lisätietoja haluttiin mieluummin muutoin kuin kurssimuodossa (henkilökohtaisesti maataloussihteeriltä, oppaista tai esitteistä taikka esitelmätilaisuuksissa).

Joka toinen vastaajista halusi lisätietoa joltakin metsänhoitoon tai -käyttöön liittyvältä alalta. Eniten vastaajia kiinnostivat taimikonhoito sekä metsäverotus. Viljelijöiltä tiedusteltiin lisäksi kiinnostusta tilakohtaisiin suunnitelmiin.

Kyselyyn otettiin myös "maatalouden kokonaissuunnitelma", joka ei ole mikään olemassa oleva suunnitelmauoto. Tätä suunnitelmaa vastaajat toivoivat kuitenkin kaikkein eniten. Ilmeisesti viljelijöiden on vai-

kea määritellä oman tilansa suunnittelutarvetta ja tiloilla kaivattaisiin kokonaisvaltaisempaa suunnittelua, ainakin kartoitusta siitä, mitkä suunnitelmat kullekin tilalle olisivat tarpeellisia. Mikäli kaikki toivotut suunnitelmat Ounasjokialueella tehtäisiin, tulisi niitä tehtäväksi yhteensä 250 kappaletta. Suunnitelmien laatiminen on osa maatalousneuvontaa.

4.83 Porotalouden kehitysnäkymiä

Kokonaisporomäärä ei Ounasjokialueen paliskunnissa voi nykyisestään kasvaa, koska se eräissä paliskunnissa jo nyt ylittää korkeimman sallitun. Poromiehet toivovat kuitenkin, että porolukujen kasvattaminen sallittaisiin porotaloudesta pääasiallisen toimeentulonsa saaville ja sivutoimista poronhoitoa rajoitettaisiin.

Elinkeinojen kehittämistä koskevan osaselvityksen yhteydessä tehdyssä kyselyssä poromiehet eivät olleet juurikaan kiinnostuneita porotalouden liitännäiselinkeinoista. Koulutushalukkuutta kartoitettaessa lammastalous, kalanviljely ja porotilamatkailu saivat kuitenkin muutamia mainintoja. Porotalouteen liittyvät aiheet sen sijaan saivat selvästi enemmän mainintoja. Tällaisia olivat muun muassa:

- porojen ruokinta
- porojen sairaudet
- poronhoidon tekniset apuvälineet
- poron jalostus ja
- porovahinkojen korvaukset.

Kyselyyn vastanneiden poromiesten ikä oli keskimäärin 43 vuotta. Tämä oli 10 vuotta alhaisempi kuin maatalousyrittäjien. Vain kaksi heistä ilmoitti luopuvansa poronhoidosta lähimmän viiden vuoden aikana.

Poronhoidolla näyttää olevan vankka asema erityisesti jokialueen pohjoisosan elinkeinoelämässä. Poromiesten ammattitaitoa olisikin tarpeen jatkuvasti kehittää. Porotaloustutkimusta ja porotalouden kehittämistä varten on jo pitemmän aikaa kaivattu tutkimusyksikköä poronhoitoalueelle. Tätä tukevat myös edellä esitetyt kehitysnäkymät. Tutkimusasemalle olisi Ounasjokialue keskeinen sijoituskohte.

4.84 Muun yritystoiminnan kehitysnäkymät

Myös muun yritystoiminnan kehitysnäkymiä kartoitettiin elinkeinoselvityksen yhteydessä suoritetuilla kyselyillä.

Työntekijöitään vähentäviä taikka toimintansa kokonaan lopettavia yrityksiä Ounasjokialueella oli lähes yhtä paljon kuin henkilökuntaansa lisääviä yrityksiä. Näin yritystoiminnan työllistävyys ei tule olemassa olevien yritysten puitteissa juurikaan lähitulevaisuudessa muuttumaan. Kehityssuunta näyttää olevan, että työntekijöitä lisäävät ne yritykset, joilla jo entuudestaan on kolme tai useampia työntekijöitä. Supistuksen kohteeksi puolestaan joutuvat useammin jo entuudestaan pienet, yksi tai kaksi henkilöä työllistävät yritykset.

Laajenevia toimialoja ovat kotiteollisuustuotteiden ja puutavaran valmistus sekä korjaamotoiminta, turkistarhaus ja matkailu. Vähittäiskauppa tulee edelleen keskittymään suurempiin yksiköihin alueen taajamiin. Supistukset koskevat voimakkaimmin rakennusala ja siinä etenkin maarakennusta. Voimakkaimmin yritykset laajentavat Kittilän kirkonkylässä, Yli-Kittilässä sekä Sinetän osa-alueella. Olemassa oleva yritystoiminta tulee supistumaan Sodankylän järvikylissä sekä Rovaniemen maalaiskunnan Meltauksen alueella.

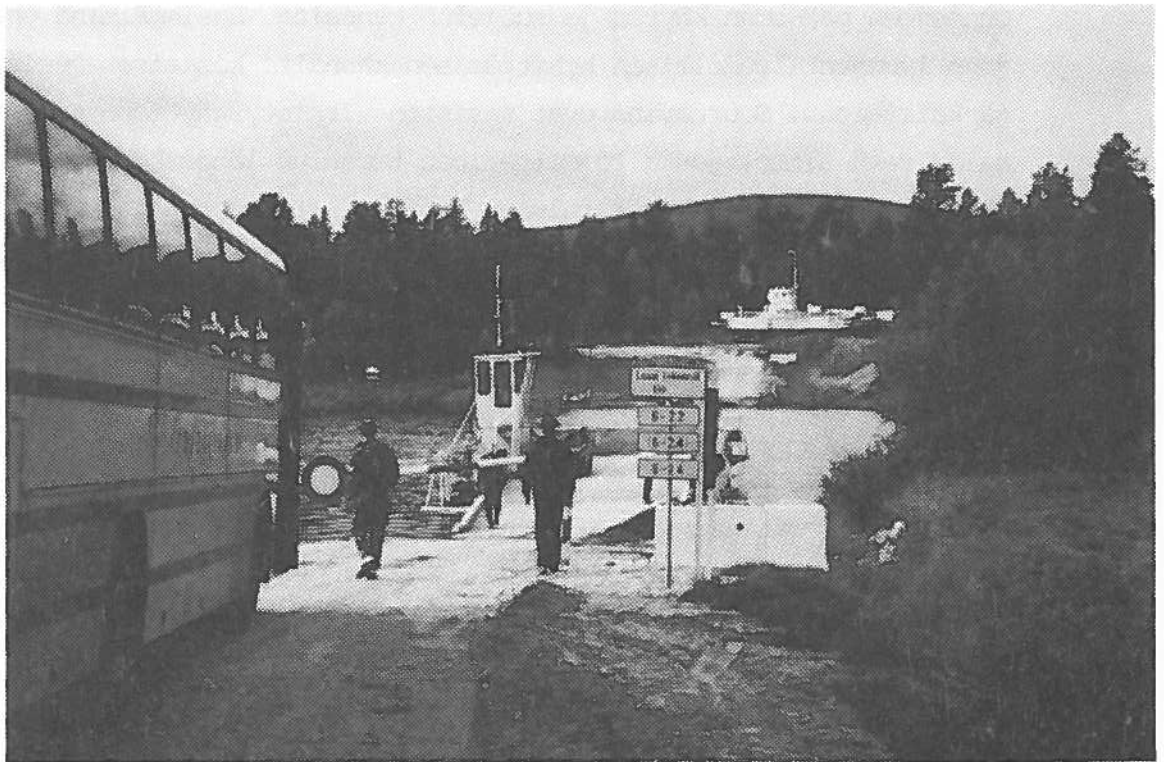
Positiivista oli uutta toimintaa suunnittelevien yrittäjien suuri määrä. Uudenlaista toimintaa suunnittelevasta 40 yrittäjästä 30 oli sellaista, joka suunnitteli entisenkin liiketoimintansa laajentamista. Yritystoimintansa lopettavasta 17 yrittäjästä vain 5 suunnitteli uuden toiminnan käynnistämistä.

Kehitysaluerahasto Oy:n asiakasyrityksistä yksikään ei aio lopettaa toimintaansa lähitulevaisuudessa. Lisäksi KERAn rahoittamat yritykset laajentavat toimintaansa suhteellisesti huomattavasti useammin kuin muut yritykset. Ilmeisesti KERAn asiakasyrityksilleen tarjoamasta yritystutkinnasta on ollut hyötyä.

Kohtalaisen runsaasta koulutuksen ja neuvonnan tarjonnasta huolimatta oli alueen yrittäjillä koulutustarvetta. Koulutusta haluavia näyttäisi ainakin laskenta- ja tilitoimen sekä markkinoinnin ja mainonnan alalta löytyvän niin paljon, että koulutuksen järjestäminen jossakin muodossa

olisi perusteltua. Myös tuotekehitys ja johtamistaito kiinnostavat yrittäjiä siinä määrin, että näiden alojen koulutus ainakin Ounasjokialueen pohjoisemmissa osissa olisi mahdollista. Sen sijaan tuotantotekniikka on niin yrityskohtainen asia, ettei yhteisen koulutuksen järjestäminen ole aiheellista. Tuotantotekniikan kehittäminen tulisikin tapahtua joko konsulttitoiminnan avulla tai helpottamalla yrittäjän ja yrityksen työntekijöiden hakeutumista koulutukseen.

Kyselyllä kartoitettiin myös yritysten työntekijöiden koulutustarvetta yrityksen kannalta. Vastauksena saadut toivomukset hajautuivat usealle eri alalle muun muassa sirkkelisahaus, ruoanlaitto, vieraat kielet, kirjanpito, henkilösuhteet ja mainonta. Saatujen vastausten perusteella voidaan ajatella esimerkiksi vaihtuvalinjaisen koulutuksen tuomista alueelle. Yritysten työntekijöistä on myös mahdollista saada vahvistusta yrittäjille järjestettävään koulutukseen (esimerkiksi laskenta- ja tilitoimi sekä markkinointi).

Ounasjoki ylitetään vielä kolmella lossilla Tapionkylässä, Tepastossa ja pohjoisimpana Ketomellassa. Ketomellaan ja Tepastoon on suositeltu rakennettavaksi silta (valokuva M. Siirala).

5 TOIMENPIDESUOSITUKSET

5.1 YLEISTÄ

Ounasjoen luonnontaloudellista kehittämistä koskevat suositukset on koottu suunnittelun yhteydessä laadituista kymmenestä osaselvityksestä sekä alueen kuntien tekemistä ja muilta tahoilta tulleista esityksistä. Nämä suositukset ovat painopistealoittain pitkälle yhteneviä sen kanssa, mitä Lapin läänin kehittämisohjelmassa vuosille 1985 - 2000 ehdotetaan. Yksittäisten suositusten osalta ne tukevat ja täydentävät toisiaan.

Suosituksat sisältävät sekä pitkän aikavälin kehittämistavoitteita että välittömästi toteutettavissa olevia hankkeita. Suositusten toteutuminen edellyttää sekä yrittäjien että kuntien ja valtion viranomaisten toimia. Myös valtion tuntuva osallistuminen kehittämisen kustannuksiin on tarpeen.

Suosituksat on esitetty pääpiirteissään käyttömuotokohtaisesti jaoteltuinä. Voimakkaimmin niissä on otettu kantaa asioihin, jotka ovat keskeisiä Ounasjoen pääuoman käytön ja suojelun kannalta. Ensimmäisinä ovat Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämisen kannalta keskeiset vesiensuojelu ja kalatalous. Seuraavina ovat vesistön virkistyskäyttöön tukeutuva matkailu sekä uitto, jonka toimittaminen tapahtuu lähes kokonaan kevättulvan aikana. Suositusten luvut tulvien huomioonottamisesta ja rantojen käytöstä koskevat keskeistä jokiympäristöä. Viimeisenä on käsitelty elinkeinonjen kehittämistä ja muuta alueen elinolojen parantamista.

5.2 SUOSITUKSET OUNASJOEN LUONNONTALOUDELLISEKSI KEHITTÄMISEKSI

5.21 Vesiensuojelu

5.211 Vesistön tila ja sen parantaminen

Ounasjoen vesistöä voidaan veden laadultaan pitää Könkään kylän yläpuolisella alueella lähes luonnontilaisena ja Könkään alapuolisella alueella lievästi likaantuneena tai kuormitettuna. Veteen liuennut humus on tärkein veden käyttökelpoisuutta rajoittava tekijä. Tästä huolimatta Ounasjoen veden yleinen käyttökelpoisuus on hyvä (luokka II).

Ounasjoen vesistöalueella on kuitenkin useita järviä, joiden tilaa ja

veden laatua tulee parantaa erilaisin kunnostustöin. Lapin vesipiirin vesitoimisto on jo laatinut Sirkkajärvelle, Rautusjärvelle, Kallojärvelle, Kallon Syväjärvelle sekä Pasmajärvelle kunnostussuunnitelmat, jotka tulee toteuttaa. Muita kunnostuskohteita ovat muun muassa Rastinjärvi.

5.212 Vesistön kuormitus ja sen rajoittaminen

Ounasjoen vesistöalueen jätevedenpuhdistamoille asetetut puhdistusvaatimukset ovat nykyisellään riittäviä. Puhdistamoiden toimivuuden tarkkailulla tulee varmistua siitä, että puhdistusteho on suunnitellun mukainen. Lisäksi on perusteltua rakentaa jätevedenpuhdistamot Alakylän, Tapionkylän ja Sinetän viemärilaitoksille ja poistaa siten purkuputkien lähi-alueilla ilmeneviä haittoja.

Maatalouden ja haja-asutuksen aiheuttaman kuormituksen pienentäminen merkitsee paikallisten haittojen vähenemistä. Jätevesien ja puristenesteiden pääsy maatiloilta suoraan vesistöön tulee estää. Pelloilta tulevaa kuormitusta voidaan pienentää, kun lannoitukset suoritetaan noudattamalla maatiloilta annettuja vesiensuojeluohjeita.

Metsätaloustoimenpiteistä aiheutuvia haitallisia vesistövaikutuksia tulee pienentää. Metsäojitusten yhteydessä tulee ojitusalueille kaivaa riittävän suuret saostusaltaat sekä pyrkiä jättämään suojavyöhyke ojien ja vesistöjen väliin. Metsäojitusten liettämien jokiuomien kunnostustarve ja -mahdollisuudet tulee selvittää.

On odotettavissa, että Ounasjoen vesistöalueella pistemäinen ravinnekuormitus kasvaa ja että muu kuormitus pysyy kutakuinkin ennallaan. Jotta vältytään Ounasjoen liialliselta rehevöitymiseltä, ei pääuoman veden kokonaisfosforipitoisuus saa kesällä kuivimpanakaan aikana nousta nykyisestään enempää kuin 5 mg/m^3 eikä ylittää tuolloin joen alajuoksullakaan 19 mg/m^3 . Tällöin ei pistemäinen fosforikuormitus saa nousta nykyisestään enempää kuin 20 kg vuorokautta kohti ja lisäkuormituksen täytyisi tulla tasaisesti koko vesistöalueelle.

Fosforin lisäkuormitus vastaa esimerkiksi kirjolohenkasvatuksessa 230 tonnia kalaa. Ounasjoen pääuoman tilan kannalta on edullisinta ohjata kalan-

kasvatustiluksia Ounasjoen vesistöalueen keski- ja alaosan sivujokien varsille, kuitenkin välttämättä poikastuotannon kannalta tärkeitä jokia. Ounasjoen vesistöalueelle perustettavien kalankasvatustilustien tulisi olla pieniä tai pienehköjä maa-allaslaitoksia. Tilukset tulee mitoittaa siten, että veden kokonaisfosforipitoisuudet eivät sivujokien varrella olevien kalankasvatustilustien lähialueilla nouse kesällä kuivimena aikana enempää kuin $5 \dots 10 \text{ mg/m}^3$.

5.213 Lisätutkimusten ja seurannan tarve

Ounasjoen pääuoman vedestä on jo olemassa varsin paljon vedenlaatuaineistoa. Lapin vesipiirin vesitoimisto seuraa Ounasjoen veden laatua säännöllisesti. Sen sijaan Ounasjoen sivuvesistöistä ei vedenlaatuaineistoa ole riittävästi. Erityisesti tulee selvittää Kittilän ja Rovaniemen välillä Ounasjokeen laskevien ruskeavetisten sivujokien tulva-aikainen veden laatu. Samalla tulee selvittää, haittaavatko tulva-aikaiset korkeat humus- ja rautapitoisuudet lohikalojen vastakuoriutuneiden poikasten kehittymistä ja vaikuttavatko metsäojitukset Ounasjoen sivujokien puuroaimen- ja harjuskantoihin. Myös muita metsäojituksen vesistövaikutuksia tulee tutkia. Lisäksi Ounasjoen vesistöalueen tärkeimpien järvien tilan seuranta pitää tehostaa.

Ounasjoen vesistöalueella olevien merkittävimpien pistemäisten kuormittajien kuormitus- ja vesistötarkkailuohjelmat ovat osittain vanhentuneita. Ne tulee uusia ja samalla tulee yhdistää eri kuormittajien vesistötarkkailut yhdeksi yhtenäiseksi vesistötarkkailuksi. Myös tärkeimmät haja-kuormittajat pitää saada mukaan Ounasjoen vesistön tilan seurantaan.

5.214 Vesiensuojelutoimien toteuttaminen

Haja- ja loma-asutuksen sekä maa- ja metsätalouden harjoittamisen aiheuttaman vesistökuormituksen vähentämisessä ovat keskeisiä keinoja valistus ja valvonta. Vesihallinnon ohella nämä tehtävät kuuluvat lähinnä kuntien asianomaisille lautakunnille. Ohjausta antavat lisäksi muun muassa maatalousjärjestöt sekä vesiensuojelu- ja luonnonsuojelujärjestöt.

Kalankasvatuksen ohjaamiseen voivat vaikuttaa lähinnä asianomaiset kunnat ja vesipiirin vesitoimisto sekä kalastuspiirin kalastustoimisto.

Yhdyskuntien jätevedenpuhdistamot rakentaa tavallisesti puhdistamon käyttäjä. Yhdyskuntien on kuitenkin mahdollista hakea tähän tarkoitukseen valtiolta korkotukea tai avustusta. Puhdistamoiden rakentamiseen tulisi saada valtion tukea 80 % rakentamiskustannuksista, mikä on asianomaisissa säännöksissä mainittu enimmäismäärä.

Vesiensuojelun kustannuksiksi edellä mainituista toimenpiteistä voidaan arvioida seuraavaa:

- jätevedenpuhdistamoiden rakentaminen	1 200 000 mk
- jo suunnitellut järvien kunnostukset	1 500 000 mk
- lisäselvitysten suorittaminen sivuvesistöjen tilasta ja metsäojitusten haittavaikutusten vähentämisestä	100 000 mk/vuosi

5.22 Kalatalouden kehittäminen

5.221 Kalojen elinympäristön parantaminen

Ounasjoen sivujoissa tulee selvittää ojitusten muuttamat jokialueet, arvioida muutosten vaikutusta kalastoon ja tutkia haittojen vähentämismahdollisuuksia.

Kalankasvatuslaitoksia suunniteltaessa ja perustettaessa tulee ottaa huomioon niiden vesistöä kuormittava vaikutus. Kalankasvatuslaitoksia ei tule ohjata ensisijaisesti Ounasjoen pääuoman eikä tärkeimpien poikastuontanosivujokien varsille.

Perattujen koskien kunnostus on merkittävin toimenpide Ounasjoen kalatalouden parantamiseksi. Enontekiön alueen kosket pääuomassa sekä kaikki perkauskohteet sivujoissa on uittosääntöjen kumoamisen yhteydessä kunnostettava huolellisesti. Käytöstä poisjääneiden uittoväylien kunnostussuunnitteluun on yhdistettävä maa- ja metsätalousministeriön toimeksianto vesihallitukselle varsinaisen kalataloudellisen kunnostustyön suorittami-

seksi. Suunnitteluun on sisällytettävä täydennystä varten myös jo kunnostetut sivujoet sekä muilla sivujoilla valmiina tai tekeillä olevat suunnitelmat.

5.222 Hoitotarpeet ja suositukset kalalajeittain

Siikaa on istutettu runsaasti, mutta istutusten merkitys saaliin kannalta on ollut pieni, joten pääuomaa varten ei tarvita lisää siianviljelykapasiteettia. Nykyisin kalastettavan, ilmeisesti luonnonvaraisen siikakannan alkuperä ja vaellukset on selvitettävä merkintäkokein. Saaliita voitaisiin nostaa siirtymällä siiankalastuksessa hieman nykyistä tiheämpisilmäisten verkkojen käyttöön. Muiden siikakantojen istutusten optimoimiseksi tarvitaan vaellusselvityksiä, istutuskokeita ja istutusten kannattavuuden seuranta.

Ounasjoen taimenkantojen elvyttäminen on yksi tärkeimpiä tehtäviä Ounasjoen kalataloudellista arvoa parannettaessa. Taimenkantojen elvyttäminen edellyttää koskialueiden kunnostuksia, kunnostuksiin liittyviä täydennys- ja kotiutusistutuksia ja kalastuksen säätelytoimenpiteitä. Taimenia voitaisiin istuttaa myös pyyntikokoisina ns. "istuta ja ongi"-kaloiksi. Ehdotetut taimenistutukset eivät vaadi kalanviljelylaitosten rakentamista.

Lohen ja meritaimenen poikastuotantoon Ounasjoen alueita ei ole syytä käyttää, koska lohen ja meritaimenen poikastuotanto huonontaa paikallisten lajien menestymismahdollisuuksia ja koska Ounasjoen alueelta lähteneillä vaelluspoikasilla on huonot mahdollisuudet selvitä merialueelle.

Harjuskantojen hoito ei vaadi erityistoimenpiteitä. Kalastuksessa alamittan noudattamiseen kylläkin tulee kiinnittää erityistä huomiota.

Muiden kalalajien osalta ei ole aihetta muuhun kuin mahdollisimman monipuoliseen ja tehokkaaseen kalastukseen.

5.223 Kalastuksen järjestely

Kalantuotannon talteenotto tapahtuu vastaisuudessakin pääasiassa paikka-

kuntalaisten harjoittamana kotitarve- ja virkistyskalastuksena, jota voidaan nykyisestä tehostaa ja siten kasvattaa saaliita. Erityisiin kalastuksensääätelytoimenpiteisiin ei tällä hetkellä ole aihetta lukuunottamatta harjuksen ja taimenen alamitan noudattamisen valvontaa.

Ounasjoen vesistöalueen kalantuotanto luo mahdollisuudet myös ns. virkistyskalastusalueiden perustamiselle. Kittilän alueella sopivia virkistyskalastusalueita ovat Aakenusjoki, Kapsajoki, Immeljärvi ja pääuomasta Tuomikosket. Rovaniemen maalaiskunnassa vastaavia alueita ovat Meltausjoki, Norvajoki, Sinettäjoen vesistö ja pääuomassa Marraskoski. Esi-tetyillä alueilla tulee tehdä kalataloudellisia kunnostuksia ja taime-nen pienpoikasistutuksia. Kyseisten virkistyskalastusalueiden toiminnan järjestämiseksi suositellaan kuntien voimakasta tukea, kuten Kittilässä jo tapahtuukin. Osa edellä mainituista kohteista on ollut jo metsähallin-non virkistyskalastusalueena. Kalastuksen mitoittaminen kalakantojen tuo-tantoa vastaavaksi tulee tapahtua vuosittaisen saalis seurannan perusteel-la.

Yhtenäisen koko Ounasjokivarren kattavan kalastusluvan järjestäminen oli-si merkittävää erityisesti matkailutoiminnalle.

5.224 Jatkoselvitysten tarve

Tämän suunnittelun yhteydessä on keskitytty Ounasjoen pääuomaan. Työtä on tarkistettava ja tarkennettava vuosittain kalakantojen ja kalastuk-sen kehityksestä saatavien tietojen pohjalta. Sivuvesistöille on tehtä-vä seuraavaksi kalataloudelliset käyttö- ja hoitosuunnitelmat.

Pääuoman osalta kiireellisimmät jatkosuunnittelukohteet ovat virtaku-tuisten lajien poikastuotantoalueet, joille tulee laatia kunnostus- ja niihin liittyvät istutussuunnitelmat.

Kalastuskirjanpito, kalanäytteiden keruu, kalamerkinnot ja sähkökalas-tukset ovat edelleen välttämättömiä nykyisten kalakantojen tilan seu-raamiseksi ja kalataloudellisten kunnostusten onnistumisen ja istutus-ten kannattavuuden selvittämiseksi.

Kalastustiedustelu on tarkoituksenmukaista tehdä 3 - 5 vuoden välein ja jatkaa kalastuskirjanpitoa ja kalanäytteiden keruuta.

Pääuomaan tulee perustaa edustava havaintopisteverkosto, jossa seurataan sähkökalastuksella kalaston, erityisesti taimenkannan tilaa.

Istutuskokeita tarvitaan siikojen vaellusten ja istutusten kannattavuuden selvittämiseksi, istutuksiin sopivan taimenkannan valitsemiseksi ja lohen alasvaelluskuolevuutta koskevan tiedon lisäämiseksi.

Ounasjoen kalataloutta koskevaa tiedotusta tulee parantaa sekä julkisten tiedotusvälineiden että viranomaisten osalta. Tiedotuksen lisäämisellä on keskeinen rooli parannettaessa Ounasjoen vesistöaluetta virkistyskalastusalueena.

Esitetyt toimenpiteet kuuluvat kalatalous- ja vesiviranomaisille, velvoitteistuttajille ja kalastusoikeuksien haltijoille. Kalastusalueella ja kalastuspiirillä on keskeinen rooli Ounasjoen vesistön kalataloudellisessa jatkosuunnittelussa ja seurannassa.

5.23 Matkailun kehittäminen

5.231 Yleisten edellytysten parantaminen

Ounasjokivarren matkailun kehittäminen edellyttää markkinoinnin ja palvelujen parantamista, ohjelmapalvelujen lisäämistä ja kohentamista, yhteistyötä eri matkailuyritysten ja -keskusten välillä sekä matkailualan koulutuksen kehittämistä. Matkailua on kehitettävä yhteistyössä ja sopusoinnussa peruselinkeinojen, maa-, metsä- ja porotalouden kanssa sekä siten, että luonnolle ja luontaiselinkeinoille ei aiheudu haitallisia vaikutuksia. Näitä asioita korostetaan myös Lapin läänin kehittämissuunnitelmassa.

Hyvät kulkuyhteydet vaikuttavat merkittävästi matkailun, mutta myös muidenkin elinkeinojen kehittymiseen. Ounasjokivarren kiireellisissä kohde on Sirkka - Peltovuoma välisen tieosuuden kunnostus sekä siltojen rakentaminen Ketomellaan ja Tepastoon. Ketomellan lossin tulisi liikennöidä

ympäri vuorokautisesti siihen saakka, kun sen tilalle saadaan silta. Lisäksi tulisi peruskorjata Peltovuoma - Nunnanen, Pello - Meltaus ja Meltaus - Unari tieosuudet sekä saada uudet tieyhteydet välille Kittilä - Ylläsjärvi ja välille Rattosjärvi - Sonka.

Säännöllisen reittiliikenteen käynnistämistä Kittilän lentokentälle tulisi tukea matkailuyritysten yhteisvoimin. Myöskin Enontekiön lentokentän tulisi palvella henkilöliikennettä entistä paremmin. Lentokentälle tulisi laatia suunnitelmat kentän saamiseksi käynnissä olevien parannustöiden jälkeen reittiliikenteen piiriin ensivaiheessa ainakin matkailun sesonkiaikoina. Tätä varten kentälle tulisi rakentaa lentoasema ja muut toiminnan vaatimat tilat ja laitteet.

Matkailun koulutuksen kehittämisessä olisi merkittävintä jo hyviä kokemuksia antaneen yrittäjäkoulutuksen jatkaminen edelleen. Yrittäjäkoulutusta antavat useat tahot, muun muassa yrittäjäjärjestöt, Lapin korkeakoulu, kauppa- ja teollisuusministeriö, kauppaoppilaitokset jne. Yrittäjäkoulutusta tulisi kuitenkin tehostaa, koordinoida ja uudistaa tarpeen mukaan. Matkailualan työntekijäasteisen koulutuksen tarve tulisi tällä hetkellä tyydyttää kurssikoulutuksena. Kursseja tulisi järjestää matkailun hiljaisina kausina.

5.232 Veneilyn ja vesiretkeilyn kehittäminen

Ounasjoen veneily- ja vesiretkeilymahdollisuuksien hyödyntämiseksi tulee Ounasjoelle rakentaa asialliset rantautumispaikat ja järjestää opasteet siten kuin Lapin vesipiirin vesitoimistossa laaditussa veneily- ja vesiretkeilysuunnitelmassa on esitetty. Rovaniemen maalaiskunnan osalta veneily- ja vesiretkeilysuunnitelman toteuttaminen on jo aloitettu. Muiden kuntien osalta hankkeen toteuttaminen riippuu suunniteltujen palvelukohteiden huollon ja kunnossapidon järjestymisestä, joka kuntien tulisi ottaa hoitaakseen.

Vesiretkeilyä palvelemaan tulee perustaa opastuskeskus Sirkkaan ja lisäksi joen alajuoksulle erityinen opastuspiste.

Ounasjärvelle, Unarille ja Ounasjoen alaosan kyliin ja matkailupisteiden

läheisyyteen tulee rakentaa paikallista veneilyä ja kalastusta palvelevat venelaiturit ja veteenlaskupaikat. Vesiretkeilijöitä varten tulee laatia myös Ounasjokiopas. Oppaan tulee lisäksi palvella automatkailua.

Ounasjoen alajuoksulla liikennöi matkustajalaiva 1900-luvun alusta 1930-luvulle. Vesibussiliikenne on mahdollista saada kannattavaksi ohjelmapalveluksi uudelleen välillä Rovaniemi - Sinettä. Tätä varten tulee merkitä laivaväylä sekä rakentaa sille päätelaiturit.

5.233 Muut ohjelmapalvelut

Myös muulle Ounasjokivarren matkailun ohjelmapalvelujen kehittämiseksi luo edellytyksiä alueen monipuolinen luonto. Ympäristölle aiheutuvia haittavaikutuksia tulee kuitenkin rajoittaa aktiivisesti. Muun muassa maastossa liikkuminen pitää ohjata suunnitelluille retkeilyreiteille.

Ulkoilureittisuunnitelmat tulee laatia Hetan ja Ylikyrön ympäristöön Enontekiön kunnan esityksen mukaisesti. Hettaan tulee lisäksi saada Pallas - Ounastunturin kansallispuiston opastuskeskus, sillä useat kansallispuiston retkeilijöistä aloittavat vaelluksensa Hetasta. Hettaa tulee markkinoida myös maastohiihtokeskuksena sekä maastolaskettelu- eli Telemark-hiihtokohteena.

Levin alueella on tärkeää kehittää kesämatkailua. Sitä varten tulee käynnistää erityinen projekti. Sirkkaan tulee perustaa lisäksi matkailun ohjelmapalvelu- ja opastuskeskus, jossa olisi muun muassa näyttely- ja koulutustiloja.

Raattamaa tulisi kehittää erityisesti leirikouluksukseksi. Raattaman kylään tulee perustaa myös matkailun tiedotuspiste.

Ohjatut poro- ja moottorikelkkaretket soveltuvat hyvin Ylä-Ounasjoen alueelle. Moottorikelkkareiteistä tulee laatia yhtenäinen esite, jossa selostetaan myös maastoliikennelakia, autiotupien käyttöä, erämaapuהלinten sijaintia jne.

Kalastusmahdollisuuksien järjestäminen on matkailutoiminnalle tärkeää.

Tätä asiaa on käsitelty kalatalouden kehittämisen yhteydessä. Erityisen merkittävä on koko Ounasjokivarren kattavan kalastusluvan järjestäminen.

Paikalliseen kulttuuriin ja perinteisiin perustuvia ohjelmalveluja tulee matkailussa hyödyntää entistä paremmin. Hettaan tulisi perustaa matkailutoiminnan vaatimukset täyttävä porotalousmuseo. Perinnekulttuurin ja yleisötapahtumien kehittämiseen tulee saada pysyviä järjestelyorganisaatioita. Tällaisia tapahtumia ovat esimerkiksi Enontekiöllä Hetan musiikkipäivät, Marianpäivän juhla ja Karjalansaaren kotiseutujuhla sekä Kittilässä kesäkirkkomarkkinat. Ounasjokivarren esihistorialliset löytöpaikat tulee tutkia ja hyödyntää matkailun kehittämisessä. Museoviraston toimesta on tutkimuksen suorittamista jo alustavasti valmisteltu.

Kustannuksiltaan suurimmat yksittäiset hankkeet ovat Hettaan esitetty Pallas - Ounastunturin opastuskeskus ja Sirkkaan esitetty Ounasjoki-alueen opastuskeskus, joiden yhteiskustannukset ovat 6 - 7 miljoonaa markkaa. Muutoin tulisi alkuvaiheessa vuosittain varata reittien rakentamiseen ja muihin ohjelmalvelujen kehittämishankkeisiin varoja noin 500 000 markkaa.

5.234 Majoituspalveluiden kehittäminen

Lähipuosien investoinnit olisi ohjattava valtakunnallisten suositusten mukaisesti muiden kuin hotellitaseisten majoituskohteiden rakentamiseen ja nykyisten kohteiden varustetason parantamiseen.

Leirintämatkailua sekä maatala- ja porotilamatkailua tulee kehittää erityisesti, sillä ne sopeutuvat hyvin käyttöasteen vaihteluun.

Ounasjokialueen leirintäalueiden palveluvarustelua tulee monipuolistaa ja parantaa.

Maatilamatkailua tulee kehittää erityisesti matkailukeskusten läheisyydessä maatalouden sivuansiomahdollisuuksien turvaamiseksi. Lomamökki-, talomajoitusta ja pihaleirintää voidaan kehittää esimerkiksi Raattaman ja Könkään kylissä.

Varsinaista porotilamatkailua ei alueella harjoiteta, vaikka porotiloja on runsaasti ja kiinnostusta tuntuu olevan. Erityisesti Näkkälän, Vuontisjärven, Peltovuoman ja Nunnasen sekä Raattaman kylät sopivat hyvin tämäntyyppiselle matkailutoiminnalle.

5.235 Yhteistoiminnan lisääminen matkailussa

Yhteistoimintaa tarvitaan erityisesti matkailun markkinoinnissa ja ohjelmapalvelujen kehittämisessä. Sitä tulisi lisätä sekä eri matkailuyritysten että -keskusten välillä. Ounasjokialueesta tulisi laatia jo kohdassa 5.232 mainittu Ounasjokiopas, jossa esiteltäisiin alueen ohjelmapalveluja ym.

Markkinointi tulisi hoitaa osana muuta Lapin matkailun markkinointia, mutta siten, että Ounasjokialuetta tuodaan esille omana kokonaisuutena. Yrityksiä yhdistävänä ja markkinointia helpottavana tekijänä tulee nimetä Ounasjokivartta myötäilevä Rovaniemi - Hetta tieosuus "Ounasjokietieksi". Tieosuus Kolari - Äkäslompolo - Raattama - Hetta - Palojärvi tulee nimetä myös erityiseksi matkailutiekse nimellä "Tunturien tie".

Yhteistoimintaa yritysten kesken tarvitaan myös erilaisten reitistöjen toteuttamisessa riittävän korkeatasoisiksi. Esimerkiksi moottorikelkka- ja vaellusreitit tulee suunnitella niin, että ne yhdistävät eri matkailukeskuksia.

Matkailijat kaipaavat monimuotoisia palveluja ja tapahtumia. On tärkeää, että ne ovat kootusti ja helposti saatavissa. Yhteinen tapahtumakalenteri tulisi sisällyttää esimerkiksi paikallislehteen.

5.24 U i t t o a k o s k e v a t s u o s i t u k s e t

5.241 Käytöstä poisjääneiden uittoväylien kunnostus

Ounasjoen vesistön käytöstä poisjääneet uittoväylät tulee kunnostaa mahdollisimman pian. Kunnostuksilla poistetaan väylistä muulle käytölle haittaa ja vaaraa aiheuttavia uittorakenteita sekä parannetaan vesistön

kalataloudellisia oloja. Käytöstä poisjääneistä uittoväylistä Ounasjoen yläosa on myös tärkeä vesiretkeilyreitti. Tämän jokiosuuden perattujen koskien kiveämisessä tulee kiinnittää huomiota veneiden ja kanoottien kulkumahdollisuuteen, tinkimättä kuitenkaan kalataloudellisesta kunnostuksesta. Muilla kunnostettavilla jokiväylillä ei ole erityistä merkitystä veneilylle tai melonnalle. Käytöstä poisjääneiden uittoväylien kunnostamisessa ei ole tarpeen myöskään ottaa huomioon ns. kriisiajan uitttoa, sillä alueen tieverkosto on hyvä ja nykyisellä kalustolla voidaan kunnostetut väylät tarvittaessa palauttaa nopeasti uittokuntoon.

Ounasjoen vesistöalueella on Ounasjoen yläosan lisäksi yhteensä 24 entistä uittojokea, jotka tulee kunnostaa uiton jäljiltä. Tärkeimpiä kunnostuskohteita näistä ovat Kapsajoki, Riipi- ja Ulingasjoki sekä Norvajoki.

5.242 Uiton toimintapaikkojen järjestäminen ja uittopuomien lisääminen

Puutavaran vesistöön siirtämistä varten tulee törmävarastot ja pudotuspaikat sekä uiton toimittamista varten tarvittavat huoltoalueet järjestää siten, että ne ovat uiton kannalta toimivia, eivätkä aiheuta kohtuutonta haittaa vesistön muulle käytölle.

Puutavaran varastointi ja veteen siirtäminen tulee keskittää tiettyihin paikkoihin jokivarressa. Nämä paikat tulee valita siten, että ne eivät sijaitse lähellä asutusta, loma-asutusta eikä matkailu- tai virkistysaluetta. Jäävarastoinnista tulee luopua, koska se lisää muun muassa uppopuiden määrää ja roskaantumista. Pudotuspaikkojen käyttöä tulee rajoittaa melun vuoksi asutuksen lähellä olevilla alueilla.

Ounasjoen uittosääntöä tulee täydentää siten, että pääuomasta ja sivuvesistä otetaan uittosääntöön pudotuspaikat ja sellaiset törmävarastot, jotka ovat tarkoitettu ympärivuotiseen käyttöön. Nämä alueet tulee kunnostaa ja rakentaa kestäviksi. Lohiojansuun, Aakenusjokisuun, Somerojansuun, Molkojoen tammen yläpuolisen alueen ja Marrasjärven jäävarastoalueen käytöstä tulee luopua. Merkittävin näistä on Aakenusjoen suun varastoalue, sillä sen siirtäminen muualle tekee mahdolliseksi ja pitkään vireillä olleen Aakenusjokisuiston maisemointisuunnitelman toteuttamisen.

Käytöstä poisjäävien uiton jäävarastojen lähialueilta ja muualtakin, missä on uppotukkeja ja kuorijätettä, tulee uittojätteet poistaa.

Kevätpyyntien mahdollistamiseksi tulee joen poukamissa ym. olevat tärkeät verkkokalastusalueet suojata uitolta puomeilla.

5.243 Uittoa koskevien suositusten toteuttaminen

Käytöstä poisjääneiden uittoväylien uittosääntöjen lakkauttamisesta ja väylillä olevien rakenteiden purkamisesta ja muuttamisesta vastaa vesihallinto. Kalataloudelliset kunnostamistoimet olisi edullista suorittaa samassa yhteydessä.

Myös uiton toimintapaikkojen järjestelyä varten laadittu suunnitelma parantaa siinä määrin vesistön luonnontaloudellisia käyttömahdollisuuksia ja tehostaa uittoa, että sen toteuttaminen valtion varoin on perusteltua.

Uittoa koskevien suositusten toteuttamisen kustannukseksi voidaan arvioida seuraavaa:

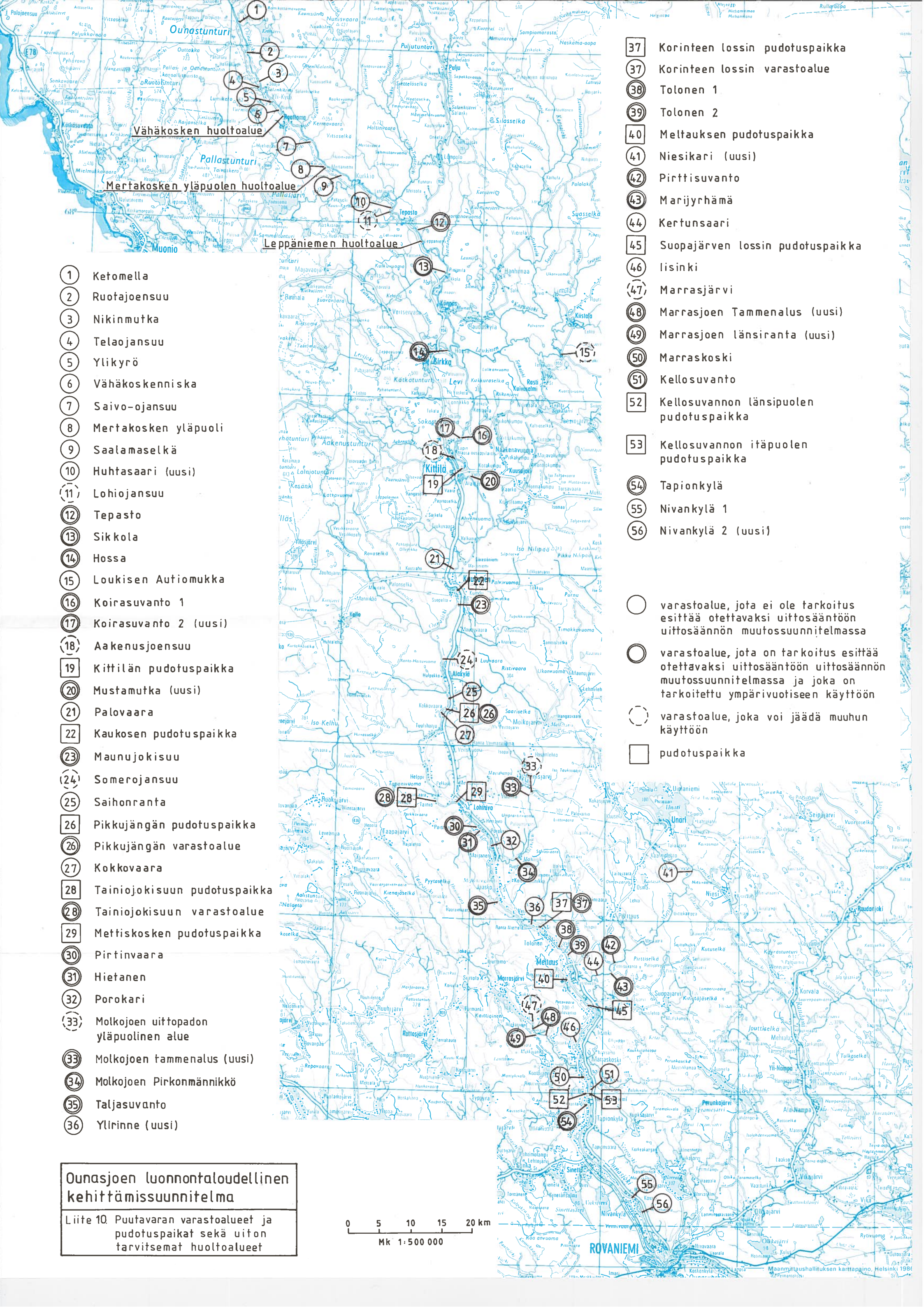
- käytöstä poisjääneiden uittoväylien kunnostus	2,5 milj. mk
- uiton toimintapaikkojen rakentaminen yms.	2,0 milj. mk
- uittojätteiden poistaminen entisiltä jäävarastotalouksien lähialueilta ym.	0,8 milj. mk
- puomitusten suunnittelu kalastuspaikkojen suojaamiseksi	0,2 milj. mk

5.25 Tulvien huomioonotto

Kaavoituksessa ja rakentamisessa tulee huolehtia siitä, ettei rakennuksia sijoiteta mahdollisille tulva-alueille. Nämä alueet on selvitetty luonnontaloudelliseen kehittämiseen liittyvässä osaselvityksessä. Kaavoituksen ja rakentamisen ohjaus kuuluu kaavoitus- ja rakentamistoiminnasta vastaaville viranomaisille.

Jääpatojen ja tulvien torjunnassa tärkeimpiä menetelmiä ovat Ounasjoella

- 1 Ketomella
- 2 Ruotajoen
- 3 Nikinmutka
- 4 Telaojansuu
- 5 Ylikyrö
- 6 Vähäkoskenkenniska
- 7 Saivo-ojansuu
- 8 Mertakosken yläpuoli
- 9 Saalamaselkä
- 10 Huhtasaari (uusi)
- 11 Lohiojansuu
- 12 Tepasto
- 13 Sikkola
- 14 Hossa
- 15 Loukisen Autiomukka
- 16 Koirasuvanto 1
- 17 Koirasuvanto 2 (uusi)
- 18 Aakenusjoensuu
- 19 Kittilän pudotuspaikka
- 20 Mustamutka (uusi)
- 21 Palovaara
- 22 Kaukosen pudotuspaikka
- 23 Maunujokisuu
- 24 Somerojansuu
- 25 Saihonranta
- 26 Pikkujängän pudotuspaikka
- 26 Pikkujängän varastoalue
- 27 Kokkovaara
- 28 Tainiojokisuun pudotuspaikka
- 28 Tainiojokisuun varastoalue
- 29 Mettiskosken pudotuspaikka
- 30 Pirtinvaara
- 31 Hietanen
- 32 Porokari
- 33 Molkojen uittopadon yläpuolinen alue
- 33 Molkojen tammenalus (uusi)
- 34 Molkojen Pirkonmännikkö
- 35 Taljasuvanto
- 36 Ylirinne (uusi)

- 37 Korinteen lossin pudotuspaikka
- 37 Korinteen lossin varastoalue
- 38 Tolonen 1
- 39 Tolonen 2
- 40 Meltauksen pudotuspaikka
- 41 Niesikari (uusi)
- 42 Pirttisuvanto
- 43 Marijyrhä
- 44 Kertunsaari
- 45 Suopajärven lossin pudotuspaikka
- 46 Iisinki
- 47 Marrasjärvi
- 48 Marrasjoen Tammenalus (uusi)
- 49 Marrasjoen länsiranta (uusi)
- 50 Marraskoski
- 51 Kellosuvanto
- 52 Kellosuvannon länsipuolen pudotuspaikka
- 53 Kellosuvannon itäpuolen pudotuspaikka
- 54 Tapionkylä
- 55 Nivankylä 1
- 56 Nivankylä 2 (uusi)

- varastoalue, jota ei ole tarkoitus esittää otettavaksi uittosääntöön uittosääntöön muutossuunnitelmassa
- varastoalue, jota on tarkoitus esittää otettavaksi uittosääntöön uittosääntöön muutossuunnitelmassa ja joka on tarkoitettu ympärivuotiseen käyttöön
- varastoalue, joka voi jäädä muuhun käyttöön
- pudotuspaikka

Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittämissuunnitelma

Liite 10. Puutavaran varastoalueet ja pudotuspaikat sekä uiton tarvitsemat huoltoalueet

0 5 10 15 20 km
Mk 1:500 000

ROVANIEMI

Maanmittauslaitoksen karttapaino, Helsinki 1986

ennustettavuuden lisääminen, jääpatojen muodostumiselle alttiiden paikkojen hiekoitukset ja jääpatojen räjäytykset. Näitä toimenpiteitä tulee jatkaa. Jääpatojen ja tulvien torjunnasta vastaa Lapin vesipiirin vesitoimisto ja sen apuna toimiva hälytysorganisaatio.

5.26 R a n t o j e n k ä y t t ö

Ounasjoen maisemakuvaa ei tule olennaisesti muuttaa, vaan se tulisi säilyttää luonteeltaan nykyisen kaltaisena kulttuurimaisemana. Joen alajuoksulla uusi asutus tulee sijoittumaan lähinnä Rovaniemen - Sinetän väliselle alueelle. Asutus tulisi sijoittaa suhteellisen kauas rantaviivasta, pelto- ja niittyalueiden taakse metsän reunaan. Keski- ja yläjuoksulla asutus jokivarressa sijoittuu lähinnä Kittilän kirkonkylän, Sirkan ja Kaukosen alueille. Keskiosalla uuden asutuksen sijainti määräytyy liikenteellisten ja maisemallisten tekijöiden perusteella metsäalueiden sisälle. Myös yläosalla asutus tulisi sijoittaa metsän sisälle, mikä on maapohjan rakennettavuuden takia tarkoituksenmukaista. Asutuksen sijoittamisessa tulee ottaa entistä paremmin huomioon myös Ounasjoen suuret tulvakorkeudet. Loma-asutuksen sijoittamisessa tulisi noudattaa samoja ohjeita kuin pysyvän asutuksen ohjauksessa.

Metsätaloustoiminta nykyisessä muodossaan on sopusoinnussa Ounasjokivarren muun maankäytön kanssa. Myös jatkossa tulisi ottaa huomioon metsätalouden maisemanhoitoa koskevat ohjeet.

Keskeisten ranta-alueiden käyttöä tulee ohjata eriasteisilla kaavoilla. Rantojen käytön ohjaus kuuluu lähinnä kaavoituksesta ja rakentamisesta vastaaville viranomaisille, kuten lääninhallitukselle, seutukaavaliitolle ja kuntien rakennuslautakunnille.

5.27 E l i n k e i n o j e n k e h i t t ä m i n e n j a m u u a l u e e n e l i n e h t o j e n p a r a n t a m i n e n

5.271 Teknisen huollon kehittäminen

Teknisen huollon kiireellisin kohde on Enontekiön energiahuollon järjes-

täminen. Tällä hetkellä Enontekiö on Ruotsin sähköhuollon varassa pitkän ja heikon linjan päässä, jossa sähkökatkot ovat lähes jokapäiväinen ilmiö. Valtakunnan verkko tulisi rakentaa Enontekiölle saakka.

Kittilän sähkönsaannin varmistamiseksi tulisi ensivaiheessa rakentaa siirrettäviä dieselvoimalaitoksia ja vuoteen 1990 mennessä tulisi rakentaa lisäyhteys valtakunnan verkosta.

Ounasjokialueella on noin 30 kylää tai taloryhmää keskitetyn vesihuollon ulkopuolella. Näiden vesihuollon järjestäminen on eräänä edellytyksenä kylien asutuksen säilymiselle.

Energiahuollon järjestämiseksi esitettyjen hankkeiden kustannukset ovat yhteensä 40 - 50 miljoonaa markkaa ja vesihuollon rakentamiseksi esitettyjen hankkeiden kustannukset noin 20 miljoonaa markkaa.

Näissä teknisen huollon kehittämishankkeissa tulisi valtion tuen olla vähintään 80 % rakentamiskustannuksista.

5.272 Maatalouden kehittäminen

Maatalouden kehittämisessä on tarkasteltu erityisesti tilojen elinkelpoisuutta sekä maatalouden aktivointia erilaisten projektien puitteissa. Myös Lapin läänin kehittämissuunnitelmassa käsitellään samoja asioita. Siinä esitetään muun muassa erilaisten tukimuotojen lisäämistä ja parantamista Lapin läänin osalta, tilojen viljelyedellytysten parantamista sekä eri alueille soveltuvien toimintamuotojen tutkimista maatilatalouden monipuolistamiseksi.

Ounasjokialueen maatiloille on tyypillistä hyvin pieni peltoala. Tämän vuoksi tilojen rehuomavaraisuus ja taloudellinen kannattavuus ovat alhaisia. Ounasjokivarressa tulisi jokaisen tuotantoa jatkavan maatilan peltopinta-ala kasvattaa vähintään 10 hehtaariin. Maatilatalouden kehittämisvaroja olisi ohjattava etenkin tuotannon rehuomavaraisuuden parantamiseen.

Maaperänsä ja pienilmastonsa puolesta Ounasjoen ranta-alueet sopivat hyvin vihannesten ja juuresten sekä perunan viljelyyn. Maatalouden neuvonta-

järjestöjen olisi syytä kiinnittää toiminnoissaan näihin entistä enemmän huomiota.

Elinkeinoselvityksen yhteydessä suoritettun kyselyn perusteella voidaan maatalouden kehittämisessä nimetä seuraavat erityishankkeet:

- Meltauksen alueella tulisi käynnistää ns. peltoprojekti, jonka tavoitteena olisi saada suunnitelmaan osallistuvien tuotantoon jatkavien tilojen peltoalat riittävän suuriksi.
- Puikulaperunan ja vihannesten viljelyn lisäämiseksi tulisi Ounasjoen keski- ja alajuoksulle muodostaa 5 - 10 yrittäjän sopimusviljelyrenkaita. Markkinointi järjestettäisiin tekemällä yhteinen sopimus esimerkiksi jonkin suurtalouden kanssa. Välivarastointia varten tulisi rakentaa asianmukaiset varastotilat.
- Sodankylän järvikylien maatalouden kehittäminen laajasti ja kokonaisvaltaisesti voisi tapahtua siten, että käynnistettäisiin alueelle maatalousprojekti, jossa aluksi kartoitettaisiin kunkin maatilan tuotannon ja talouden nykytilanne sekä koulutustarve. Sen jälkeen laadittaisiin kullekin tilalle oma tuotanto- ja taloussuunnitelma. Tarvittava koulutus järjestettäisiin kurssimuotoisesti.

Näiden erityisprojektien kustannukset ovat yhteensä noin miljoona markkaa.

5.273 Metsien moninaiskäytön kehittäminen

Ounasjoen luonnontaloudellisen kehittämissuunnitelman yhteydessä ovat tulleet esille muun muassa puuntuotannon, porotalouden, riistatalouden, marja- ja sienitalouden sekä luonnonsuojelun väliset ristiriidat. Samaa asiaa on käsitelty myös Lapin läänin kehittämissuunnitelmassa, jossa esitetään laajaa projektia metsien puuntuotantomahdollisuuksien selvittämiseksi ja moninaiskäytön yhteensovittamiseksi. Projektiin ehdotetaan muun muassa metsien moninaiskäyttöä käsittelevää työryhmää, jonka tehtävänä olisi selvittää eri metsäkäyttömuotojen kohdentuminen alueittain, käyttötarpeet ja yleiset ristiriitaisuudet käyttömuotojen välillä. Jo käynnistyneessä projektissa tulisi ottaa erityistarkasteluun Ounasjokialueen metsien moninaiskäyttö.

5.274 Koulutus ja neuvonta

Yrittäjäkoulutuksesta on Ounasjokivarressa positiivisia kokemuksia. Sitä tulisi edelleen jatkaa ja uudistaa. Laaja-alaisten yrittäjäkurssien lisäksi tulisi lyhyempien ja johonkin erikoisalaan paneutuvien kurssien tarjontaa lisätä.

Maatalousalan koulutusta on vanhempi viljelijäpolvi harvoin saanut. Tämä näkyy muun muassa epärationaalisina työmenetelminä ja tilojen heikkona kannattavuutena. Maatalouden neuvontatyötä tulisi tehostaa lisäämällä kuntien maatalousneuvontaa. Aktiivisen neuvontatyön ohella olisi viljelijöiden ammattitaitoa kohotettava kurssimuotoisella koulutuksella. Elinkein selvityksen yhteydessä suoritetussa kyselyssä tuli esille esimerkiksi lammastalouteen liittyvän koulutuksen tarve.

Porotalouteen liittyvää tutkimusta tulisi lisätä. Hyvät edellytykset tälle antaisi porontutkimusaseman perustaminen. Aseman sijaintialueella tulisi luonnonolosuhteiden olla monipuoliset ja aseman tulisi sijaita koko poronhoitoaluetta ajatellen keskeisellä paikalla. Kittilä täyttää hyvin nämä edellytykset ja samalla asema Kittilässä sijaitessaan tukisi hyvin siellä annettavaa poronhoidon koulutusta.

Ounasjokialueen kalataloutta kehittämään tulisi jokialueen kuntiin palkata kalatalousneuvoja.

Elinkeinoasioiden hoito on lisääntynyt viime vuosina kunnissa. Jokaiseen Ounasjokialueen kuntaan tulisikin saada elinkeinotoimisto, jossa olisi elinkeinoasiamiehen lisäksi elinkeinoneuvoja ja toimistovirkailija.

5.3 OUNASJOEN LUONNONTALOUDELLISEN KEHITTÄMISEN EDELLYTTÄMÄT MÄÄRÄRAHAT

5.31 Ounasjoen perinteisten käyttömuotojen, kuten kalatalouden ja uiton kehittäminen

Ounasjoen perinteisten käyttömuotojen, lähinnä kalatalouden ja uiton kehittämiseksi tulisi valtion tulo- ja menoarviossa varata maa- ja metsätalousministeriölle seuraavien viiden vuoden aikana yhteensä 6 miljoonaa markkaa. Tällä määrärahalla tulisi suorittaa muun muassa Ounasjoen yläosan ja sivujokien kalataloudellinen kunnostaminen sekä uiton varasto- ja toimintapaikkojen uudelleenjärjestely koko Ounasjoen vesistöalueella.

5.32 Ounasjoen uusien käyttömuotojen kehittäminen ja vesiensuojelu

Ounasjokialueen matkailuun ja virkistyskäyttöön liittyvien toimintamuotojen kehittämiseen, opastuskeskusten ja retkeilyreittien rakentamiseen sekä vesiensuojeluhankkeisiin ja -selvityksiin tulisi valtion tulo- ja menoarviossa varata ympäristöministeriölle seuraavien viiden vuoden aikana yhteensä 11 miljoonaa markkaa. Määrärahaa tulisi käyttää muun muassa Kittilän Sirkkaan suunnitellun Ounasjokialueen opastuskeskuksen rakentamiseen sekä Enontekiön Hettaan suunnitellun Pallas-Ounastunturin kansallispuiston opastuskeskuksen rakentamiseen.

5.33 Ounasjokialueen kehittämisraha

Ounasjokialueen elinkeinotoiminnan kehittämiseksi tulisi valtion tulo- ja menoarviossa varata Lapin lääninhallitukselle vuosittain seuraavien kymmenen vuoden aikana 3 miljoonaa markkaa.

Kehittämisraha tulee käyttää avustuksena alueen elinkeinotoimintaa edistäviin tutkimus-, suunnittelu-, markkinointi- ja koulutusprojekteihin siten, että osa siitä ohjataan kyläkohtaisiin yhteisprojekteihin sekä avustuksena investointeihin, joiden kohteena on yhdyskuntien peruspalvelujen järjestäminen tai pienyritystoiminnan sekä matkailun ja vapaa-ajan palvelujen tukeminen.

Projektien toteuttajina voisivat olla kunnat, kunnalliset laitokset, yhteisöt, lääninhallitus tai muu valtion viranomainen. Kehittämisrahaa tulisi käyttää harkinnanvaraisesti projekteista aiheutuviin kustannuksiin. Sitä tulisi voida käyttää myös projekteihin osallistuvien lääninhallituksen ja muiden valtion työntekijöiden palkkakustannuksiin.

Muilta osin määrärahan käytössä tulee soveltaa Lapin läänin kehittämisrahan käytöstä annettuja ohjeita.

5.34 Ounasjokialueen peruspalvelujen kehittäminen

Valtion tulo- ja menoarvioon tulisi lisäksi seuraavien kymmenen vuoden aikana sisällyttää asianomaisille viranomaisille riittävät määrärahat näiden hallinnonalojen suunnitelmien mukaisesti

- vesihuollon rakentamiseksi kaikkiin Ounasjokialueen kyliin ja usean talon ryhmiin
- energiahuollon turvaamiseksi Enontekiölle ja Kittilään
- tiestön kehittämiseen, muun muassa Sirkka - Peltovuoma tien kunnostamiseen, Ketomellan ja Tepaston siltojen rakentamiseen ja Kittilä - Ylläsjärvi tien rakentamiseen sekä
- lentoliikenteen kehittämiseen Kittilän ja Enontekiön lentokenttien osalta.

K I R J A L L I S U U T T A

Frisk, T. 1984. Joen fosforimalli (JOP). Vesihallituksen monistesarja nro 273. Helsinki.

Hallikainen, S., Ruokanen, I. ja Viitala, L. 1986. Ounasjoen alueen luonto ja luonnonvarat. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 272. Helsinki.

Heinonen, P., Herve, S., Myllymaa, U., Nyroos, H., Savisaari, R., Teräsvirta, H. ja Vuoristo, H. 1985. Vesistöjen laadullinen käyttökelpoisuuden luokittaminen. Työryhmän ehdotus koekäyttöä varten. Vesihallituksen monistesarja 1985 : 332. Helsinki.

Itkonen, J. ja Kinnunen, K. 1986. Ounasjoen vesistön nykytila sekä Ounasjoen kokonaisfosforipitoisuus eri kuormitus- ja virtaamatilanteissa. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 273. Helsinki.

Koskien suojelutoimikunnan mietintö 1982. Komiteamietintö 1982 : 72. Helsinki.

Kurkela, R. 1985 a. Ounasjoen entisten uittoväylien kunnostussuunnitelmat ja Ounasjoen uittoaluesuunnitelma. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 268. Helsinki.

Kurkela, R. 1985 b. Selvitys jääpatojen aiheuttamista tulvista Ounasjoella. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallituksen monistesarja nro 309. Helsinki.

Kännö, S. 1984. Koskikunnostusten kalataloudelliset perusteet. Alustus kunnostuksen hankesuunnittelupäivillä 11. - 13.9.1984 Leppävirroilla. Vesihallituksen monistesarja nro 307. Kunnostuksen suunnittelu. Helsinki.

Kännö, S., Pruuki, V., Anttinen, P., Ahvonen, A. ja Harju, I. 1986. Ounasjoen kalataloudellinen käyttö- ja hoitosuunnitelma. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 274. Helsinki.

Laitamäki, I. 1984. Kittilän matkailun kehittämisohjelma 1984 - 1988. Helsinki.

Laki Ounasjoen erityissuojelusta. Suomen asetuskokoelma 703/1983.

- Lapin lääninhallitus, 1985. Aktiivisesti tulevaisuuteen Lappi. Läänin kehittämissuunnitelma vuosille 1985 - 2000. Rovaniemi.
- Lapin seutukaavaliitto, 1980 a. Katsaus runkokaavaan ja rakennesuunnitelman toteuttamistilanteeseen. Julkaisu A: 30. Rovaniemi.
- Lapin seutukaavaliitto, 1980 b. Lapin seutukaava, I osa. Julkaisut C: 5 ja C: 6. Rovaniemi.
- Lapin seutukaavaliitto, 1980 c. Kokonaissuunnitelma 1980 - 2000. Julkaisu C: 7. Rovaniemi.
- Lapin seutukaavaliitto, 1984. Lapin soravarat ja niiden käyttö 1980 - 2000. Julkaisu A: 71. 32 s. Rovaniemi.
- Leskinen, A. 1984. Ounasjoen veneily- ja vesiretkeilysuunnitelma. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 246. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriön Ounasjokityöryhmän muistio. 28.4.1984. Moniste. 19 s. Helsinki.
- Maa- ja metsätalousministeriön suojeluvesityöryhmä, 1977. Erityistä suojelua vaativat vedet. Komiteamietintö 1977: 49. Helsinki.
- Mäkinen, M. 1986. Ounasjoen alueen elinkeinot ja niiden kehittäminen. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 265. Helsinki.
- Mölläri, A-K. 1985. Ounasjoen ranta-alueiden käyttö. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 263. Helsinki.
- Nieminen, P. 1982. Vesistörakentamisen vaikutukset Ounasjokialueen porotalouteen. Lapin seutukaavaliitto A: 55. 84 s. Rovaniemi.
- Ojala, M. 1985. Ounasjokivarren matkailu. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 264. Helsinki.
- Vesihallitus, 1984 a. Lapin vesien käytön kokonaissuunnitelma. Vesihallituksen julkaisuja 46. Helsinki.
- Vesihallitus, 1984 b. Ounasjoen suunnittelun lähtökohdat ja tavoitteet. Ounasjoen luonnontaloudellinen kehittäminen, osaselvitys. Vesihallitus. Tiedotus 245. Helsinki.
- Vesilaki. Lakikokoelma 8. 1980. Helsinki.

ECOLOGICAL DEVELOPMENT PLAN FOR RIVER OUNASJOKI, SUMMARY

The Planning Area

River Ounasjoki is the greatest unharnessed river in Finland. The drainage basin area is 13 960 km² or 27 % of the drainage basin of River Kemijoki. River Ounasjoki joins River Kemijoki in Rovaniemi at the Polar Circle, 300 km from the source, lake Ounasjärvi in Enontekiö.

Basis for planning

The Water District Office of Lapland started the planning work in 1981 together with the communes concerned. The aim was to produce an alternative to the harnessing of the river for power generation. A law (703/83) passed in 1983 prohibited the harnessing of the river, and the name of the project was changed to "Ecological Development Plan for River Ounasjoki". The Ministry of Agriculture and Forestry nominated a widely-based lead group for the project and a follow-up group, where different spheres of interest were represented. The actual planning work has been carried out by the Water District together with other concerned authorities and bodies.

Planning goals

The ecological development of River Ounasjoki aimed at promoting the protection and use of the natural resources of the water system, and the trades related to it. Ecological development in this context was understood as an activity whereby the possibilities offered by the water system are utilized without altering its character. The existing uses of the waterbody and the river basin were one starting point in the development work. Promoting the use of water power was not included in the task, nor were the questions pertaining to compensations to be paid to owners of water power because of conservation measures.

Sectoral studies

The planning work was divided into 10 sections. Each section has been published in the Reports-series of the National Board of Waters. Also, in connection with the planning work, a study concerning floods caused by ice jams was carried out, such floods occurring nearly every spring at River Ounasjoki.

In the course of planning, close contacts were maintained with those responsible for the different sections. As a consequence the recommendations that emerged concerning the ecological development of River Ounasjoki are not too contradictory. Also the possibilities for development were discussed on many occasions with the representatives of the different spheres of interest. The communes were heard before the final recommendations were endorsed. The local inhabitants were heard in connection with an interview study, and at so-called village meetings that were organized in different localities. Also various sectors were asked to give a statement of opinion.

Recommendations for future action

The recommendations included in the development plan contain long-term objectives as well as projects that could be implemented immediately. A prerequisite for the materialization of the recommendations is action taken by enterprises, communes and state authorities. Substantial financial participation by the state in the development costs is also needed.

The recommendations are presented for the different forms of water use. They are strongest when dealing with matters involving directly the river environment i.e. water conservation, water pollution control and fisheries. Next in importance are tourism based on recreational use of waters, and timber-floating, which is carried out in bulk and for the most part during the spring flood.

Implementation costs

The development of the traditional uses of River Ounasjoki, e.g. fisheries and log driving presume a 6 million mark reservation in the National Budget for the next 5-year period for the Ministry of Agriculture and Forestry. For the Ministry of Environment 11 million marks should be reserved for the next 5-year period for the development of activities related to recreational use and tourism as well as water conservation and water pollution control projects and studies. For the Provincial Government of Lapland 3 million marks should be reserved annually for the next decade in order to develop the economy of the area. In addition to these, sufficient appropriations should be made for the local authorities for the development of the area's basic services.